

kroniek van afrika

Tunesië: een louteringsproces?

Boven-Volta: soldaten boven

Brits wapens voor Zuid-Afrika

Honger en hervestiging

Protest movements in Western Uganda

**General election and political trends
in South Africa**

Bestandsbronnen

**afrika — studiecentrum
leiden holland**

1970 | 3

Inhoud

Afrika van 1 mei tot 1 augustus 1970

155 Ten geleide

156 Algemeen

Afrika-dag 156, ECA 156, Jaoundee II 156, OCAM 156, trekarbeid 157, geschiedenis van Afrika 157

157 Noordelijk Afrika

Olieconferenties 157, Maghreb 158, Algerije 158, Libië 158, Marokko 159, Mauretanië 160, Soedan 160, Spaanse Sahara 161, Tunesië 162, Een louteringproces? 163, VAR 168

170 Westelijk Afrika

UDEAO, CEAO 170, Entente 170, OERS 170, Boven-Volta 171, Soldaten boven 172, Dahomey 174, Gambia 175, Ghana 175, Guinee 176, Guinee (Port) 177, Ivoorkust 177, Liberië 177, Mali 177, Niger 178, Nigerië 178, Senegal 179, Sierra Leone 181, Togo 181

181 Midden-Afrika

Topconferentie 181, Centraalafrikaanse Republiek 181, Congo (Brazzaville) 182, Congo (Kinshasa) 183, Gaboen 184, Kameroen 185, Tsjaad 186

186 Oostelijk Afrika

Afar- en Issaland 186, Ethiopië 186, Kenia 188, Oeganda 189, Rwanda 190, Somalië 190, Tanzania 190

191 Zuidelijk Afrika

Internationale solidariteitsconferentie 191, Vorster naar Malawi, Rhodesië en Europa 192, Angola 193, Botswana 194, Lesotho 194, Malawi 195, Mozambique 195, Rhodesië 196, Swaziland 197, Zambia 197, Zuid-Afrika 198, Britse wapens voor Zuid-Afrika 199, Honger en hervestiging 206, Zuidwest-Afrika (Namibië) 211

212 Eilanden

Kanarische 212, Madagascar 212, Mauritius 212

213 Protest movements in Western Uganda: some parallels and contrasts

by Martin R. Doornbos

230 The general election of 1970 and political trends in South Africa

by Lawrence Schlemmer

237 Bestandsbronnen (documenten)

kroniek van afrika

voor het Afrika-Studiecentrum uitgegeven door Koninklijke Van Gorcum & Comp. nv, Assen

redactie

drs. A. E. Bayer, hoofdredacteur

soedan, oostelijk Afrika, franssprekend midden-Afrika, Congo-Kinshasa, Equatoriaal Guinee

drs. P. A. Emanuel

noordelijk Afrika, franssprekend westelijk Afrika, Madagascar, Arabische Liga, OCAM

dr. K. L. Roskam

engelsprekend westelijk Afrika, Portugese gebieden, zuidelijk Afrika en de eilanden

ontwerp omslag en basislayout: Han de Vries GKF

administratie

voor abonnementen, adreswijzigingen, enz.:
Koninklijke Van Gorcum & Comp. nv te Assen
telefoon (05920) 1 56 47
postgiro 8022.55

jaarabonnement f 15,—
studentenabonnement f 10,—
losse nummers f 4,50

verschijnt vier maal per jaar

african social research documents

The Afrika-Studiecentrum at Leiden in association with the African Studies Centre at Cambridge are pleased to announce the publication of a new series of monographs entitled

African Social Research Documents.

The aim of the series is to make available at cost price, important and significant material for social research in Africa.

The volumes will consist of:

- a. Reports or other documents written by officials, traders, missionaries and others.
- b. Important field notes of social research workers.
- c. Official documents on topics of general interest which are often difficult to obtain or have not been brought together systematically.
- d. Short monographs based on original material.

The focus of the new series is on the following fields of study: history, sociology, ethnography, political science and agrarian problems.

Editorial Board:

Dr. J. R. Goody (Cambridge), Prof. J. F. Holleman (Leiden) and Prof. I. Schapera (London).

Managing Editor:

Dr. K. L. Roskam (Leiden).

Volume 1.

Dr. J. B. Loudon. **White Farmers and Black Labour.**

There have been a few descriptions of life on European owned farms in South Africa but very little has been written about those parts of the country where labour-tenants are still to be found. This monograph fills the gap by providing an account of some aspects of the social relationships between European and African members of a farming community in a valley in Natal.

Detailed attention is focused on a group of farms occupied by English speaking white landowners whose ancestors, from Scotland and Northern England, settled in the valley more than a hundred years ago. The labour force for these farms is drawn mainly from Zulu speaking peoples who were living in the area when the first white settlers arrived and who now live on their employers' land. The interaction of the group is set against the background of the history and social structure of the area and the legislation regarding masters and servants in South Africa.

Volume 2.

Dr. H. W. West. The Transformation of Land Tenure in Buganda since 1896.

With the economy of Buganda still heavily dependent on agriculture, it follows that land must, for the foreseeable future, remain the primary source of wealth. As the land tenure system provides the indispensable link between the people and the land, the nature and the peculiarities of this system must continue to exert considerable influence on the development of both the economy and the society.

Over the last seventy years Buganda has been the scene of one of the most interesting and informative experiments in 'land tenure engineering' in tropical Africa. This collection of documents, with a brief commentary, sets out the nature of the unprecedented land settlement incorporated in the Uganda Agreement of 1900 (from which has stemmed the so-called 'Mailo' system of tenure) and then goes on to outline some of the main social, economic and administrative consequences, and policy decisions which followed.

Price (excluding postage): 10 guilders, 25/— sterling, \$ 3, 17 F., 835 CFA.

Copies may be ordered from either

Afrika-Studiecentrum,
Leiden, Stationsplein 10, Netherlands.

or **African Studies Centre,**
University of Cambridge,
Sidgwick Avenue, Cambridge, Great Britain.

Standing orders for the whole series are welcome.

Ten geleide

Zes jaar geleden verscheen de *Kroniek van Afrika* in vierde jaargang voor het eerst in druk, in een sindsdien niet meer gewijzigde redactionele opzet: een Chronologisch Overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen in de landengroepen en landen afzonderlijk, enige Aspecten, waarin op bepaalde gebeurtenissen nader in werd gegaan, Artikelen, en zo nu en dan ook aandacht voor nieuwe literatuur. Evenmin gewijzigd werd de omvang van de redactie, die nog steeds uit drie wetenschappelijke medewerkers bestaat. Wat wel veranderde, was de hoeveelheid materiaal over het hedendaags gebeuren die de bibliotheek van het Afrika-Studiecentrum binnenkomt en waarvan een adequate verwerking een te zware eis gaat worden. Wat eveneens veranderde, was de belangstelling in Nederland als blijktend uit de groeiende aandacht in dagblad en periodiek voor wat in Afrika omgaat.

Na intern beraad hierover in het Afrika-Studiecentrum heeft de redactie besloten het tijdschrift als volgt aan de veranderde situatie aan te passen. Het chronologisch overzicht verdwijnt. Wat blijft zijn beschouwingen over actuele gebeurtenissen waarover de beschikbare gegevens nog geen grondige uiteenzetting toelaten, maar die belangrijk genoeg lijken om reeds gesignaleerd te worden. Zij vormen de eerste rubriek, *Kroniek* geheten. Daarop volgen de *Artikelen*, geschreven door medewerkers van het Afrika-Studiecentrum en anderen. De *Kroniek*redactie zal in haar artikelen aandacht blijven schenken aan de actualiteit, nu echter wat ruimer opgevat en de laatste tien jaar omvattend, waarbij de chronologie, voorzover het onderwerp zich daartoe leent, in het bewuste artikel verwerkt wordt of eventueel afzonderlijk erna samengevat. De andere medewerkers van het Afrika-Studiecentrum zullen schrijven over onderwerpen van hun eigen vakgebied, terwijl de bijdragen van buiten hun gevarieerd karakter zullen behouden, afhankelijk van aanbod en verwerving. Na de artikelen komen – indien voorhanden – *Documenten*, daarna *Boekbesprekingen* en/of *-aankondigingen*, in hoofdzaak verzorgd door medewerkers van het Afrika-Studiecentrum, waarop tenslotte nog, indien materiaal daarvoor aanwezig is, een rubriek *Mededelingen* volgt. Deze veranderingen gaan met de jaargang 1971 in. Een interne wijziging, die naar buiten geen gevolgen heeft, houdt in dat de redactie voortaan als een collectief zal werken. De redactie beseft dat de boven geschetste nieuwe opzet een zekere versmalling betekent, waar echter, naar zij hoopt, verdieping alsmede het voortaan geregeld volgen van literatuur over Afrika tegenop zullen wegen. Voor alle commentaar uit de lezerskring verklaart zij zich inmiddels bij voorbaat zeer erkentelijk.

Redactie

afrika: 1 mei 70-1 aug. 70

algemeen

Afrika-dag Bij de viering op 25 mei van Afrika's Bevrijdingsdag in de organisatie der VN noemde secretaris-generaal U Thant de hedendaagse toestand onbevredigend. De oorzaken schreef hij voornamelijk toe aan het niet inacht nemen door sommige mogendheden van op hen betrokken resoluties en aan de tegenzin van sommige andere regeringen om de organisatie hun volle medewerking te verlenen bij de toepassing van doeltreffende maatregelen om de hangende vraagstukken op te lossen. Het begrijpelijke overheersende gevoel van frustratie, als gevolg van het blijven voortbestaan van kolonialisme, apartheid en rasdiscriminatie in Afrika, scheen weinig ruimte te laten voor optimisme over de nabije toekomst. Toch zou het niet van werkelijkheidszin getuigen enige bemoedigende tendensen van de laatste jaren in de organisatie over het hoofd te zien. Hij noemde als voorbeeld de toenemende belangstelling van de meeste lidstaten voor uitbreiding van de samenwerking met de OAU bij de dekolonisatie van nog afhankelijke gebieden. Hij dacht ook aan de groeiende eensgezindheid over de koloniale en ras-problemen waar zuidelijk Afrika onder te lijden had. Voorts scheen men algemeen het belang in te zien van overleg en wederzijdse aanpassing, van samenwerking en gezamenlijke inspanning bij de omzetting van de eensgezindheid in daadwerkelijk handelen. Als meest recente illustratie van deze tendensen noemde hij het warme onthaal bij de lidstaten voor het manifest van Loesaka, dat ongetwijfeld een belangrijke mijlpaal betekende in de groei van internationale bezorgdheid over zuidelijk Afrika. Op dezelfde dag verklaarde in Addis Abeba secretaris-generaal Diallo Telli van de OAU, dat mogendheden die daartoe in staat waren de blanke regimes in Afrika tot rede moesten brengen en tot onderhandelen op grondslag van het manifest van Loesaka. Ook zouden de VN het document moeten onderschrijven (endorse). Hij deed ook een aanval op Engeland en de VS voor het uitspreken van hun veto in de Veiligheidsraad nadat Rhodesië zich tot republiek had uitgeroepen.

ECA Op een begin mei in Addis Abeba gehouden bestuursvergadering van de Economische Commissie voor Afrika werd besloten, met instemming van de OAU, de Afrikaanse afgevaardigden voor de volgende algemene vergadering der VN aan te bevelen het rapport-Jackson over het ontwikkelingswerk van de VN te verwerpen. Genoemd rapport keert zich tegen regionalisatie en stelt voor het ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP/PNUD) centrale instelling te maken voor leiding en coördinatie van alle ontwikkelingsactiviteiten. De ECA daarentegen heeft de ECOSOC juist om decentralisatie gevraagd. Zij besloot haar opvatting ook aan de Afrikaanse leden van de bestuursraad van het PNUD kenbaar te maken.

Op 22 mei maakte de Commissie de opheffing van zeven werkgroepen bekend, en wel die voor interafrikaanse handel, financieel beheer en interafrikaanse betalingen, industrie en natuurlijke hulpbronnen, transport en telecommunicaties, landbouw, economische integratie, en arbeidskrachten en opleiding. Aanbevolen werd het werk van deze groepen te laten doen door de technische commissie van deskundigen, daartoe in subcommissies onderverdeeld.

Gezamenlijk met de International Union for Scientific Population Study en in samenwerking met de International Birth Control Federation gaat de ECA in december 1971 de eerste Afrikaanse conferentie over bevolkingsvraagstukken in Accra houden. Thema: 'Population in African Development'. De ECA schat Afrika's bevolking in 1980 op 458 mln., in 2000 op 805 mln.

Jaoendee II In Brussel deponeerden in juli Luxemburg en de Duitse Bondsrepubliek ratificatie-oorkonden van de tweede conventie van Jaoendee. Alleen België, Italië en Nederland hebben nog niet geratificeerd.

OCAM Medio juni bevestigde de Senegalese premier dat Senegal zich uit de Afrikaans-Madagassische suikerovereenkomst van 1966 terugge-

trokken heeft, gezien de plannen voor een eigen suikerindustrie in de Senegaldelta.

Een driedaags overleg in Fort Lamy tussen de ministers van onderwijs van de lidstaten en een aantal deskundigen resulteerde op 15 juli in de bijna eenstemmige aanvaarding van een nieuw statuut voor het veterinaire instituut te Dakar, dat omgezet wordt in een Ecole inter-Etats des sciences et médecine vétérinaires. Afzonderlijke conventies zullen de samenwerking regelen met de universiteiten, te beginnen met die van Dakar.

Op 30 juli eindigde een in Fort Lamy gehouden congres van de studentenbeweging van de OCAM (MEOCAM). François Tombalbaye, president van Tsjaad en dit jaar voorzitter van de OCAM, sprak de deelnemers toe over négritude, francofonie, Afrikaanse eenheid, en belangeloosheid. Een resolutie over négritude en francofonie noemde négritude 'de synthese van onze specifiek Afrikaanse beschaving en vreemde, met name wetenschappelijke en technische inbreng', en 'gericht op de evenwichtige persoon'; francofonie werd omschreven als 'een uitgebreid sociaal-economisch program, erop gericht de franssprekende volken dichter tot elkaar te brengen voor een wederkerig actief en broederlijk verbond', 'een in beweging komen der geesten, voorbestemd tot een gemeenschappelijk concipiëren en een gezamenlijk beleven van een nieuw humanisme'. Een andere resolutie boekstaafde teleurstelling, 'dat onze staatshoofden hun stempel nog niet op de jeugd gedrukt hebben, noch het verlangen hebben getoond haar over de grenzen heen verenigd te zien'. Ook werd gevraagd 'betrokken te worden bij de verschillende commissies van de staatshoofden der OCAM'. Tenslotte werd ook de aandacht van dezelfde staatshoofden gevestigd op de materiële en geestelijke omstandigheden van de Afrikaanse arbeiders in Europa.

Op 24 en 25 juli vergaderde in Fort Lamy de ministerraad van het Afrikaanse en Madagassische

Bureau voor de Industriële Eigendom (OAMPI). Voorzitter (Konan Bédié, Ivoorkust) en vicevoorzitter (Christian Ayandho, Centraalafrikaanse Republiek) werden herkozen. De lidstaten werd aanbevolen de overeenkomsten van Stockholm te ratificeren. De raad besloot ook zich bevoegd te verklaren voor de door de conventie van Bern bestreken soort eigendom, onder voorbehoud van wijziging van de oprichtingsovereenkomst van de OAMPI. De rechtspositie van de bureaufunctionarissen behoorde uitsluitend door de afzonderlijke lidstaten zelf geregeld te worden. De deskundigencommissie werd verzocht voortaan, in plaats van aanbevelingen te doen, resoluties te ontwerpen; een versterking van haar bevoegdheden.

Trekarbeid Op 6 juni drong in Genève de Malische minister van arbeid Boubacar Diallo er bij de Internationale Arbeidsorganisatie op aan, dat zij zich met het vraagstuk van de Afrikaanse trekarbeiders in Europa in zou laten. Door de omvang van de trek konden de betrokken landen de politieke, sociale en economische gevolgen ervan niet langer negeren; zij maakte het ook noodzakelijk alle mogelijke middelen aan te wenden, met overschrijding van het kader van bilaterale betrekkingen, om tot een nieuwe strategie te komen die rampzalige uitwerkingen dadelijk de kop in zou drukken.

Geschiedenis van Afrika Op een onder auspiciën van de UNESCO eind juni daartoe in Addis Abeba belegde bijeenkomst werd besloten de reeds enige tijd voorbereide uitgave van een algemene geschiedenis van Afrika te entameren. Twintig Afrikaanse en tien andere geleerden zullen toezien op schrijven en publicatie van het werk, waarvan ook een verkorte versie zal verschijnen voor de algemeen belangstellende lezer en voor schoolgebruik.

noordelijk afrika

Olieconferenties Van 24 tot 27 juni vergaderde in Algiers de twintigste ministersconferentie van de Organisatie van olie-uitvoerende landen (OPEC), waarvan de leden in 1969 46,73 % van de wereld-

olieproductie leverden. Besproken werden vraagstukken van participatie, productieprogramma's, integratie in de nationale volkshuishouding en hangende kwesties met buitenlandse maatschappij-

en in Algerije en Irak. Aansluitend op deze bijeenkomst hield de Organisatie van Arabische olie-uitvoerende landen (O.P.A.E.P.) op 27 en 28 juni haar vijfde ministersconferentie, eveneens in Algiers.

Maghreb Van 20 tot 25 juni vond in Rabat de zesde conferentie plaats van de ministers van economische zaken van Algerije, Marokko en Tunesië. Mauretanië was als waarnemer aanwezig. Het communiqué meldde, dat na onderzoek van de ontwerp-overeenkomst over economische samenwerking de ministers vaststelden het eens te zijn over de opbouw van de Maghreb, alsook over 'de noodzaak deze eenheid tot stand te brengen met ontzien van de fundamentele politieke en economische voorkeuren van elk land afzonderlijk'. Op een nog nader te bepalen tijdstip zouden zij opnieuw bijeenkomen voor overleg over de problemen van een ontwerpacckoord dat inmiddels op alle onderdelen bijgewerkt, herzien en uitgebreid zou zijn. Industriële samenwerking schijnt het struikelblok te zijn geweest. Beducht voor een nijverheid met overwegend vreemde belangen in de buurlanden, wilde Algerije zich de vrijheid van contingentering en tariefstelling voorbehouden om het eigen industriële ontwikkelingsprogramma niet in gevaar te brengen.

Algerije Op 27 mei ontmoetten president Boumédiène en koning Hassan van Marokko elkaar in Tlemcen, waar zij besloten het grensgeschil waarover in 1963 een gewapend conflict uitbrak definitief te regelen. Aan de nog door Franse officieren vastgestelde grenzen wordt niet getornd; voor de exploitatie van de nu definitief in Algerije (Tindouf) gelegen ijzerertslagen van Gara Djebilet werd een Algerijns-Marokkaanse maatschappij opgericht. Ten aanzien van de Spaanse gebieden werd coördinatie van beleid afgesproken (zie onder Spaanse Sahara).

Op 15 mei werd de nationalisatie van een zestal niet-Franse buitenlandse oliemaatschappijen bekend gemaakt. Grootste onderneming hierbij was de Shell. De onderhandelingen met Franse ondernemingen over nieuwe richtprijzen voor ruwe olie werden op 13 juni opgeschort. Op 21 juli ontvingen de betrokken maatschappijen van de minister van

industrie en energie bericht, dat de regering met ingang van 1 januari 1969 de richtprijs per vat, tot dusver \$ 2,08, tot \$ 2,85 had verhoogd.

Op 22 mei werd in Algiers met Libië en Irak een overeenkomst tot samenwerking in olievraagstukken gesloten. Een 'gemeenschappelijk oliefront' werd gevormd om de integratie van het oliebedrijf in de nationale volkshuishoudingen te bewerkstelligen, waarvoor ook een gemeenschappelijk steunen hulpfonds ingesteld werd.

Tegelijk met vier emiraten in de Perzische Golf werd Algerije op 23 mei als lid toegelaten tot de Organisatie van Arabische olie-uitvoerende landen (O.P.A.E.P.), die nu acht leden telt. De oprichters zijn Saoedi-Arabië, Koeweit en Libië (zie ook onder Olieconferenties).

Van 16 tot 20 juni bracht koning Feisal van Saoedi-Arabië een vriendschapsbezoek. Het communiqué na afloop stelde een gecoördineerd oliebeleid in het vooruitzicht.

Op 20 mei erkende Algerije de Duitse Democratische Republiek. De minister van buitenlandse zaken deelde bij die gelegenheid mede, dat zijn land ook de in 1965 met de Duitse Bondsrepubliek verbroken betrekkingen wilde herstellen.

Na enkele dagen overleg tekenden de minister van handel en zijn Mauretaanse collega op 28 juni een accoord tot oprichting van een Algerijns-Mauretaanse commissie voor economische, culturele, wetenschappelijke en technische samenwerking.

Half mei werd de herafbakening van de Algerijns-Tunesische grens afgesloten.

Op 15 juni arriveerden in Algiers 40 Braziliaanse politieke gevangenen, die de Braziliaanse regering vrijgelaten had in ruil voor de ontvoerde Westduitse ambassadeur. Algerije verleende hun asiel.

Libië Het staatshoofd kolonel Kaddafi maakte op 24 juli bekend, dat een 'reactionair imperialistisch complot' tot omverwerping van het bewind ontdekt was, geleid door gepensioneerde politie-officieren, figuren uit het voormalige bewind en een aantal door het buitenland gesteunde zakenlieden. Elf samenzweerders waren gearresteerd, belangrijke voorraden wapens en munitie ontdekt. Op 26 juli noemde hij de in ballingschap levende prins Abdallah Abed Senoussi, zakenman onder

het vorige bewind, als aanstichter, en als medeplichtigen twee oud-premiers, Abdul Hamid Bakush en Hussein Mazek. Bij decreet van 29 juli werd een volkstribunaal ingesteld voor berechting van de verdachten.

Op 29 juli werd een wet van kracht waarbij de oude provincies vervangen werden door tien 'gouvernoraten'.

Op 2 mei werd nieuwe arbeidswetgeving gepubliceerd met regelingen voor minimumlonen, minimumvakanties, een 48-urige werkweek en een gelijk loon voor vrouwen. Wat de vakorganisatie betreft, per vak wordt één bond toegelaten. Bij arbeidsgeschillen moeten eerst verzoenings- en arbitragecommissies geraadpleegd worden voor er gestaakt wordt.

Op 4 mei werd een wet uitgevaardigd waarbij verplichte Libische deelneming in naamloze vennootschappen, buitenlandse oliemaatschappijen uitgezonderd, op minimaal 51% gesteld wordt. Voorzitter en meerderheid van de directie moeten Libiërs zijn. Groot- en kleinhandel, in- en uitvoer zijn voortaan uitsluitend aan Libisch kapitaal voorbehouden.

Op 4 juli werden oliedistributie-ondernemingen genationaliseerd. Op 9 juli waarschuwde kolonel Kaddafi in een redevoering de oliemaatschappijen opnieuw, dat over de rechten van het volk niet gemarchandeerd zou worden. Intussen zet de regering de bedrijven onder druk om de productie te beperken en uitbreidingen op te schorten.

Bij decreet werden op 21 juni alle Italiaanse eigendommen genationaliseerd. Het aantal Italianen is inmiddels, als gevolg van tegen buitenlanders genomen beperkende maatregelen, reeds van 33 000 tot 25 000 geslonken.

Negentien dagen voor tijd verlieten op 11 juli de laatste Amerikaanse militairen de luchtmachtbasis Wheelus. Kolonel Kaddafi verklaarde dat het vliegveld niet aan een andere vreemde mogendheid in bruikleen zou worden gegeven. De ontruiming van buitenlandse bases werd op 20 juli gevierd met een groot aantal genodigden uit Noordafrikaanse en Arabische landen. Met de staatshoofden van landen in direct conflict met Israël werd op 21 juli een 'topconferentie van de frontlijn' gehouden (zie onder Verenigde Arabische Republiek).

Op 26 juli zond de Chinese premier Tsjou En Lai een gelukwens.

Marokko Op 8 juli kondigde koning Hassan II het einde van de uitzonderingstoestand aan waaronder het land sinds 1965 leefde. Voorts, dat op 24 juli een referendum zou worden gehouden over het ontwerp voor een nieuwe grondwet; werd die aanvaard, dan zouden op 21 en 28 augustus parlementsverkiezingen volgen. De *Mouvement Populaire* adviseerde 'ja' te stemmen, de *Istiqlal*, na uitvoerig beraad, op 19 juli 'neen', daarin gevolgd door de UNFP, de beide vakbonden en de algemene studentenbond (UMT, UGTM en UNEM). Uitslag van het referendum: ingeschreven kiezers: 4,8 mln.; uitgebrachte stemmen: 4,5 mln. (93%); ongeldige stemmen: 0,03 mln.; 'ja': 4,4 mln. (98,35%); 'neen': 0,05 mln. (1,65%). De oppositie protesteerde tegen onregelmatigheden bij stemmen en tellen.

De nieuwe grondwet wordt, vergeleken met die van 1962, gekenmerkt door een versterking van de positie van de koning en een aanmerkelijke beperking van de bevoegdheden van de volksvertegenwoordiging. Dit dreef de oppositionele groepen al voor het referendum dichter tot elkaar. Op 22 juli ondertekenden de partij van de *Istiqlal* en de in 1958 daaruit afgescheiden *Union nationale des forces populaires* (UNFP) het 'Handvest van het Nationale Front', *Al Koutlah Al Watania*, waarvan de oprichting op 27 juli op een persconferentie bekend werd gemaakt. Het Nationale Front is een kader voor gezamenlijk handelen, de beide partijen blijven zelfstandig bestaan. Het streeft, volgens het handvest, naar politieke, economische en sociale democratie, eerbied voor de rechten van de mens, naar een nationale onderwijsdoctrine op grondslag van het arabisch, bevrijding van de jeugd uit een vernederende situatie, bevrijding van de Marokkaanse economie uit de greep van het kapitalisme, naar een werkelijke agrarische hervorming volgens het beginsel 'de grond aan de bewerkers', naar bevrijding van gebied onder vreemde heerschappij, algehele integratie van landen en volken van de Arabische Maghreb, steun met alle middelen voor de strijd van het Palestijnse volk, steun aan Arabische volken in hun strijd tegen imperialisme, zionisme en de kolonialisten en solidariteit

met alle volken in hun strijd om bevrijding van het imperialisme, kolonialisme en de reactie.

Op 30 augustus gaf de koning een persconferentie, waarbij hij opmerkte dat het referendum over de grondwet geen volksstemming was, en dat 51% ja-stemmers al voldoende zou zijn geweest. Het Nationale Front kon hij niet ernstig nemen.

Op 27 en 28 mei confereerde de koning met president Boumédiène in Tlemcen, waar zij besloten het grensgeschil definitief te regelen (zie onder Algerije).

Op 11 mei brak in verschillende inrichtingen van hoger onderwijs te Rabat een staking onder de studenten uit, volgens hun zeggen geprovoceerd door het één maand voor de examens in militaire dienst oproepen van leidende figuren van de nationale studentenbond (UNEM), volgens de regering door agitatoren die 'slecht over de ware toedracht van zaken' ingelichte studenten op dwaalwegen hadden gevoerd. Hoewel de opgeroepen weer naar huis mochten, duurde de staking voort. Na een vergeefse oproep van de minister voor hoger onderwijs het college lopen te hervatten, werden op 21 mei, na een aantal incidenten, in Rabat enige tientallen gearresteerd, waarbij ook de voorzitter van de UNEM. Op een dertigtal na, die voor de rechter geleid werden en tussen de een en drie maanden gevangenisstraf opgelegd kregen, werden zij de volgende twee dagen weer vrij gelaten. Op 9 juni besloten zij de staking weer op te heffen. Het negende congres van de UGEM, eind juli in Cassablanca gehouden, protesteerde tegen de wijze waarop de nieuwe grondwet tot stand was gekomen en stelde de 'traditionele absolute macht en de repressieve methoden waar de regering steeds naar grijpt' aan de kaak.

Op 2 mei benoemde de koning kolonel Ahmed Dlibi tot directeur-generaal van de nationale veiligheid, welk ambt tot dusver door generaal Oufkir, minister van binnenlandse zaken, was vervuld.

Op 8 juni ontving de koning in Rabat president Moktar Ould Daddah van Mauretanië. Op 9 juni tekenden de ministers van buitenlandse zaken van de twee landen in Cassablanca een verdrag van solidariteit, goede nabuurschap en samenwerking voor de duur van twintig jaar. (Zie ook onder Spaanse Sahara.)

Mauretanië De president bracht vriendschapsbezoeken aan Libië (mei) en in juni en juli ook aan Congo (B.), Gaboen en Tsjaad. In juni bezocht hij ook Mali om over grenskwesties te spreken (zie onder Mali). Op 8 juni ging hij naar Marokko, met welk land een vriendschapsverdrag werd gesloten (zie onder Marokko). Eind juli werd in Algiers een gemengde Algerijns-Mauretaanse commissie ingesteld (zie onder Algerije). Zie ook onder Spaanse Sahara.

Soedan President Numeiry van Soedan is op 15 juni uit Chartoem vertrokken voor een reeks bezoeken aan Oosteuropese socialistische landen, met name Joegoslavië, Tsjechoslowakije, Polen en Oost-Duitsland. Het doel van zijn reis was, de betrekkingen van Soedan te versterken, in het bijzonder op economisch en cultureel gebied. Bij zijn terugkeer in Chartoem zei de Soedanese president dat hij vruchtbare contacten had gelegd met de Oosteuropese staatshoofden. Oost-Duitslands Walter Ulbricht heeft een uitnodiging, een bezoek aan Soedan te brengen, aangenomen.

De minister van financiën, Mansoer Magoeb, is omstreeks dezelfde tijd teruggekeerd van een bezoek aan Peking waar hij het aanbod van een lening ten bedrage van 30 miljoen dollar had ontvangen. De Hoge Bevelsraad heeft dit aanbod aanvaard. De lening kan in 16½ jaar worden afgelost. Ook de Oosteuropese staten hebben technische hulp beloofd. Spoedig worden hun eerste technici in Chartoem verwacht. Volgens mededeling van de minister van planning, Abdel Karim Mirghani, zullen de Oosteuropese landen die generaal Numeiry heeft bezocht ongeveer 40% van de uitvoering van het vijfjarenplan voor hun rekening nemen.

Op 16 juli is meegedeeld dat de Oosteuropese landen een speciaal programma voorbereiden om het analfabetisme in Soedan te bestrijden.

Voor augustus staat een bezoek van generaal Numeiry aan de Chinese Volksrepubliek op het programma.

Ter gelegenheid van een 'dag van de strijdkrachten' die te zijner ere werd gehouden uitte president Numeiry een waarschuwing aan het adres van 'luie brutale schreeuwers die voorgeven revolutionairen

te zijn' en kondigde aan, na de top van het leger ook de middelbare en lagere rangen te zuiveren. Hij weersprak de vermoedens dat er verschillen van mening binnen de bevelsraad zouden bestaan. 'Er zijn geen verschillen tussen een linker- en een rechtervleugel van de bevelsraad, daar zulk een rechtervleugel niet bestaat', aldus generaal Numairy.

Uit Beiroet werd op 20 juli door het linkse blad *Al Hurriya* gemeld dat de eerste secretaris van de Soedanese communistische partij, Abdel Kalek Majoeb, kort tevoren nabij Chartoem was gearresteerd. Als reden voor de arrestatie werd opgegeven: Majoeb's weigering de Soedanese communistische partij te ontbinden en de leden daarvan over te hevelen naar het door de regering geleide 'nationale front'.

De Soedanese minister van defensie, generaal Abbas, heeft op 19 juli voor de radio gezegd dat Israël zijn materiële en financiële hulp aan de Zuidsoedanese rebellen heeft vergroot. Zuidsoedanese rebellen zouden worden opgeleid onder Israëliëse leiding in kampen nabij de Soedanese grens zowel als in Israël. Israëliëse ambassades in landen die aan Soedan grenzen zouden een bemiddelende rol spelen tussen verschillende groepen rebellen, deze opleiden en van wapens en munitie voorzien. Gordon Mayen, president van de uitgeweken Zuidsoedanese regering van de Nijl-republiek, heeft officieel bekendgemaakt dat dit lichaam zich ter wille van de eenheid van de Zuidsoedanese in hun strijd om de onafhankelijkheid, heeft ontbonden. Het opperbevel van het bevrijdingsleger 'Anyā Nya' heeft volgens latere berichten, nu alle verschillende groepen Zuidsoedanese emigranten onder zich verenigd. De politieke leiders hebben de hoop uitgesproken dat het feit dat zij zich terugtrekken de groeiende eenheid onder de strijdkrachten ten goede zal komen.

Spaanse Sahara Van 4 tot 7 mei bracht de Spaanse minister van buitenlandse zaken, Lopez Bravo, een bezoek aan Rabat. Het communiqué na afloop zweeg echter over de Spaanse Sahara.

Terug van een vriendschapsbezoek aan Libië, hiël president Moktar Ould Daddah van Mauretanië op 15 mei een persconferentie waarbij hij de

Spaanse Sahara een 'onafscheidelijk deel van ons nationaal gebied' noemde, 'maar Mauretanië heeft de VN-resolutie aanvaard over het houden van een referendum waarbij de bevolking van de Sahara zelf over haar lot kan beslissen; wij zouden graag zien dat de Mauretanen hun moederland kiezen, Mauretanië'.

Op 27 mei troffen de Marokkaanse koning en de Algerijnse president in Tlemcen een definitieve regeling van het nog steeds hangende grensgeschil. Bovendien kwamen zij overeen gecoördineerd op te treden om bevrijding en dekolonisatie van gebied onder Spaans bewind te verzekeren. Beide landen stelden Mauretanië van een en ander op de hoogte. De Spaanse regering reageerde op 7 juni met een verklaring, waarin 'zelfbeschikking van het gebied in de Sahara voor de toekomst ervan de enige zinvolle oplossing' genoemd werd. De volgende dag ontving koning Hassan de Mauretaanse president in Rabat, bij welk bezoek een vriendschapsverdrag getekend werd. Het communiqué vermeldde bovendien, dat 'beide partijen de situatie in de door Spanje overheerste Sahara besproken (hebben) en overeengekomen (zijn) nauw samen te werken om bevrijding van dat gebied te verhaasten, conform de desbetreffende resoluties van de VN'.

Met de Spaanse minister van industrie bezocht Lopez Bravo op 11 juni Noeaksjot, ter gelegenheid van de officiële ingebruikstelling van een visverwerkende fabriek en een telefooncentrale voor internationaal verkeer, beide door Spanje bekostigd. De volgende dag gaf hij in Las Palmas toe over de Spaanse Sahara geen overeenstemming te hebben bereikt. Hij had de Mauretaanse president duidelijk gemaakt, dat Spanje besloten had de VN-resolutie over het houden van een referendum te eerbiedigen.

Op 17 juni kwam het in El Ajoen tot ongeregelde heden tussen voor- en tegenstanders van het Spaanse bewind, de overheid greep in, er vielen slachtoffers. De beschikbare berichten geven geen duidelijk beeld van de toedracht, ook de opgaven van het aantal slachtoffers lopen uiteen: 'twee doden van zwart ras, niet geïdentificeerd als Saharijnen' (een officiële Spaanse bron); 10 doden

(Maghreb Arabe Presse, Rabat); 12 doden en tientallen gewonden (officieel communiqué in Noe-aksjot); 37 doden en 82 gewonden (*l'Opinion*, Rabat).

Begin juli kwam de Spaanse minister van huisvesting, Vicente Mortes, naar El Ajoen waar hij een redevoering hield die volgens diplomatieke kringen in Madrid een antwoord inhield op de verklaringen van de buurlanden. Hij zei, dat wanneer de Saharijnen de eeuwenoude banden met Spanje wilden handhaven, Spanje hen niet in de steek zou laten; mochten op een dag bodemschatten op hun gebied ontdekt worden, dan wisten zij te kunnen rekenen op het deel waar zij recht op hadden. (De minister roerde hiermee een van de twee complicaties van het vraagstuk aan. In 1962 ontdekten Amerikaanse geologen fosfaatlagen in Seguiet el Hamra, waarvan de omvang nu op 10 mld. ton geschat wordt. In 1972 komt de exploitatie op gang. De andere complicatie wordt gevormd door de nomadische bevolking.)

Op 16 juli liet de Marokkaanse regering aan de secretaris-generaal van de VN een brief overhandigen, waarin zij haar ongerustheid uitsprak over 'de ernstige toestand die blijft voortbestaan in de door Spanje overheerste Sahara'. Zij hoopte dat de Spaanse regering, in overleg met de regeringen van Marokko en Mauretanië, de komst naar het gebied van een bijzondere missie van de VN zou toestaan, evenals de terugkeer van vluchtelingen, waarmee zij een vrij en aan internationale normen beantwoordend referendum zou waarborgen. De Spaanse vertegenwoordiger bij de VN gaf op 22 juli aan de secretaris-generaal de verzekering, dat in de Spaanse Sahara rust heerste en de toestand er normaal was.

Op zijn persconferentie van 30 juli verklaarde koning Hassan met betrekking tot de Spaanse Sahara, dat Marokko al een standpunt bepaald had, en wel dat er niet alleen niet voor Spanje, maar ook voor geen enkele andere (buitenlandse) natie meer plaats was in Afrika. Alleen een volkstemming, gehouden onder waarborgen van de VN, kon de Sahara werkelijk helpen zich te bevrijden.

Tunesië Een herstelde president Bourguiba keerde op 1 juni, de nationale feestdag, weer in

Tunesië terug waar hij ontvangen werd met een geestdrift, alleen te vergelijken met die bij zijn terugkeer uit ballingschap in 1955. Op 8 juni kondigde hij in een boodschap aan de natie aan, dat een bijzondere commissie uit de *Parti Socialiste Destourien* het in september te houden vierjaarlijkse congres zou voorbereiden. Die commissie had bovendien tot taak een grondwetswijziging te ontwerpen, die de regering ook verantwoordelijk tegenover het parlement zou maken, in plaats van, zoals tot dusver, alleen aan de president. Voorzitter zou premier Bahi Ladgham zijn, die ook belast was met de vorming van een nieuwe regering, nadat hij het ontslag van de oude aangeboden had. Het politieke bureau van de PSD had eveneens ontslag aangeboden, maar werd niet vervangen. Als zodanig zou voorlopig de bijzondere congrescommissie fungeren, waar trouwens PSD-directeur Hassib Ben Ammar lid van was.

Op 12 juni had Bahi Ladgham een nieuwe regering gevormd, waar hij weer premier van werd. Hedi Nouira werd minister van staat belast met de nationale economie, Bourguiba jr. kreeg justitie, Ahmed Mestiri binnenlandse zaken, Mohammed Masmoudi buitenlandse zaken en Hassib Ben Ammar defensie.

Ahmed Mestiri werd ook rapporteur van de bijzondere commissie en maakte in die hoedanigheid op 24 juni een manifest van de commissie aan het Tunesische volk bekend, waarin alle burgers, partijlid of niet, uitgenodigd werden hun opvattingen over grondwetswijziging aan de commissie bekend te maken. Op 4 juli gaf de commissie daartoe een tweedelige vragenlijst uit met vragen over de grondwet en het politieke stelsel.

Op 8 juli ontving de pers een door M. Ennaffaa, secretaris van de communistische partij, ondertekende verklaring, waarin gevraagd werd om opheffing van de maatregelen waardoor de partij in 1962 haar wettige activiteiten had moeten staken. Onder de buitenlandse pers werd begin mei een petitie verspreid, waarin 49 intellectuelen stelden dat het tegen oud-minister Ahmed Ben Salah aangespannen proces in feite betekende dat de weg naar het socialisme, die de Neo-Destour in 1964 ingeslagen had, weer verlaten werd en alles weer in geding gebracht, 'behalve de voorrechten en be-

voorrechten'. Het proces zou moeten wijken voor een werkelijk nationaal gesprek. De keus voor het socialisme had het land in staat gesteld onmiskenbare vooruitgang te boeken; men kon het zich niet veroorloven die weer prijs te geven. In het parlement riposteerde op 12 mei premier Ladgham, dat de regering, die voortdurend socialisme nastreefde, tot iedere dialoog bereid was en met alle gangbare opvattingen rekening hield.

Van 19 tot 23 mei stond Ahmed Ben Salah terecht. De uitspraak op 24 mei luidde: tien jaar dwangarbeid, een verblijfsverbod van tien jaar en verlies van burgerlijke en politieke rechten.

Op 12 mei aanvaardde het parlement een wet tot regeling van cessie van voor landbouw geschikte domeingronden. De in totaal 752 082 ha waar het om gaat zijn deels bestemd voor 64 gecombineerde

landbouwbedrijven (142 974 ha), 335 zgn. productie-eenheden (UCP, 369 614 ha), 54 zgn. 'pré-coopératives' (31 650 ha) en de rest (180 884 ha verdeeld over 1250 percelen) voor particulieren. Voor de toewijzing stellen regionale comités lijsten van gegadigden op, waar een nationale adviesraad kandidatenlijsten van maakt, die uiteindelijk door de ministers van landbouw en financiën bij verordening definitief worden verklaard. Ook wordt een bijzonder fonds voor bevordering van de landbouw opgericht, bestemd om de nieuwe bezitters op hun gronden te installeren, en voornamelijk gevoed door de opbrengst van de grondverkoop aan particulieren. Bij het debat verklaarde premier Ladgham dat het ontwerp in de eerste plaats cessie aan coöperaties beoogde.

Een louteringsproces?

Op 19 mei verscheen Ahmed Ben Salah, oud-minister van het plan, van economische zaken, landbouw en van onderwijs (1957-1969), voor de rechter, beschuldigd van hoogverraad, misbruik van vertrouwen van het staatshoofd, financiële en administratieve onregelmatigheden, vervalsing van statistieken en politieke manipulatie om zich van de macht meester te maken. Dit alles nadat hij in een geforceerd tempo het economisch leven diepgaand had willen hervormen door een verschuiving van de zwaartepunten naar staatsbedrijven en coöperaties, waarbij met name de algemene invoering van deze laatste in de landbouw op groeiend verzet was gestuit omdat daarbij aan het grondbezit getornd werd. Op 24 mei viel het vonnis: tien jaar dwangarbeid, nog eens tien jaar beperkte bewegingsvrijheid en verlies van burgerlijke en politieke rechten, weinig meer dan zijn voornaamste medebeklaagde, de oud-gouverneur Amor Chachia, opgelegd werd; gezien de ernst van de beschuldigingen bijna een anti-climax. Men meent zeker te weten dat de Tunesische president zelf een lichte straf geadviseerd heeft, Ben Salah had hem trouwens in zijn laatste woord om clementie en vergiffenis gevraagd. Maar dat had Bourguiba vermoedelijk niet gedaan, wanneer zich hier slechts een deelproces had afgespeeld. Niet alleen in die zin dat, zoals *Marchés Tropicaux* schreef, niet alle verantwoordelijken in de beklagdenbank zaten, maar ook, en wat wel zo belangrijk was, dat in de hele samenleving een proces op gang kwam waaruit naar verwachting een betere staatsstructuur en een gezuiverde politieke atmosfeer tevoorschijn zullen komen.

Ook Ahmed Ben Salah heeft daartoe bijgedragen. Fel en welsprekend verdedigde hij zich, maar zonder de bestaande structuur van de overheid of de socialistische Destour-partij (PSD) daarbij aan te tasten. Voor zover de hem toegeschreven feiten daaraan te wijten waren, ging het om verbeterbare zaken of om overgangsproblemen, die zich altijd voordoen wanneer radicale veranderingen doorgevoerd worden. President en regering konden nu dadelijk hervormingen aanvatten

en daarbij de eer aan zichzelf houden. Ben Salah ontkende niet, dat hij daarnaast zelf fouten had gemaakt, waarbij hij echter nadrukkelijk zijn goede trouw staande hield. Merkwaardig was de verklaring voor zijn tekortkomingen in zijn laatste woord: 'Eigenlijk ben ik slachtoffer van het vertrouwen dat president Bourguiba in mij gesteld heeft. Die man zengt wie hij aantrekt. Mij verging het niet anders. Er loopt een heel smalle schreef tussen energie ontplooiën en misdadig dwalen. Die heb ik overschreden zonder het te merken.'¹ Een verklaring die de president meer goed dan kwaad zal hebben gedaan. De Opperstrijder pleitte zichzelf inderdaad niet vrij, toen hij op 8 juni voor het parlement ook Ben Salah ter sprake bracht. 'Ik erken, dat ik mij vergist heb. Ik ben verantwoordelijk voor die dwaling. Maar ik troost mij met de gedachte, dat ik die weer hersteld heb. Gij allen weet, dat zonder mij niemand het land van Ben Salah had kunnen ontdoen.' Semper idem, altijd onmisbaar.

Juist op dit punt had het proces een zwakke stee in het regiem blootgelegd. Wanneer de president van de republiek eenmaal iemand met een bepaalde taak belast had en hem vertrouwde, wie zag dan toe op de uitvoering? De volgende procesfragmenten spreken een duidelijke taal. (Pr. = president van het hof; pg. = procureur-generaal; bs = Ahmed Ben Salah).

Pr.: In de zomer van 1969 zond U het staatshoofd de tekst van de wet op de agrarische hervorming ter ondertekening zonder de andere regeringsleden op de hoogte te stellen.

bs: Ik heb die tekst niet alleen gemaakt, hij is ontworpen in de commissies van de nationale coöperatie-unie, in het politieke bureau bestudeerd en vervolgens de president voorgelegd, niet ter ondertekening maar ter kennisneming. In grote trekken had ik hem er al over gesproken. Sinds wanneer tekent de president franse wetteksten? En die tekst was in het frans gesteld. ...

Pr.: Die tekst legde de collectivisatie van de coöperaties vast, wat tegen de voorkeuren vastgesteld op het congres van Bizerta inging, en ook tegen de richtlijnen van Bourguiba.

bs: Hoe dat zij, zodra mij ook maar enige tegenstand bleek, heb ik die niet weggepraat. Het bewijs daarvoor is, dat wij dadelijk de koppen bij elkaar hebben gestoken, de heren Bahi Ladgham, Bourguiba jr., Hamadi Snoussi en ik, om die tekst te herzien en de president een tweede ontwerp voor te leggen, dat overigens evenmin is goedgekeurd. Gaat men nu de heer Bahi Ladgham vervolgen omdat die tekst niet goedgekeurd is? ...

Pr.: Ging U eindelijk Uw politieke ambities verwezenlijken door de eigendom van de enkeling af te schaffen en de coöperaties algemeen in te voeren?

bs: Mijn economische ambities! Ik kreeg de gelegenheid mijn overtuiging in praktijk te brengen, wat ik dan ook gedaan heb. Denkt U zich in mijn plaats in (niet deze hier)! Heeft ook maar iemand neen tegen mij gezegd? En wanneer iemand neen zei, wat deed ik dan? Dan hield ik stil!

Pg.: Die algemene invoering van de coöperaties ging niet zonder verdriet en verschillende van Uw medewerkers hebben Uw aandacht gevestigd op de ernst van de toestand, ook deskundigen ...

bs: Deskundigen? Tweedehands deskundigen! Laat ze barsten!

Pg.: Heeft U de president de situatie uitgelegd?

bs: Het staatshoofd geloofde in ons welslagen en in onze vorderingen op 'de weg van de vooruitgang'. Ik geloofde er zelf vast genoeg in om te denken en het de president ook te zeggen, dat een

zo belangrijke hervorming moeilijk ieders instemming kon verwerven. Maar de zwakke punten en moeilijkheden bij de doorvoering waren maar van tijdelijke aard. Gezien mijn vaste overtuiging in het welslagen en mijn goede trouw kon ik hem, door zo te spreken, niet op een dwaalspoor brengen. ...

Pr.: De coöperaties hadden een zodanige structuur, dat zij U in staat stelden U toegewijde personen aan te stellen en zo Uw dorst naar macht te lessen.

Bs: Ik ben tot de macht geroepen, ik heb daar nooit naar gestreefd. Ik had al een zware taak toen men mij Landbouw aanbood. Ik heb nooit om Landbouw gevraagd. Twee personen zijn daar getuigen van geweest: de heren Bahi Ladgham en wijlen Taieb Mehiri. Ik heb trouwens verzocht door onderministers te worden bijgestaan. Zo ook met Onderwijs, mij aangeboden door de president na de studentenberoeringen. De heer Messadi was juist een ongeluk overkomen. Ik heb geweigerd. Maar het staatshoofd, na twee of drie maal de onderwijscommissie van de partij te hebben voorgezeten, wilde onderwijs en economie samen laten gaan. Alles wat ik deed heb ik in alle openheid gedaan, en ieder was het er mee eens. ...

President Bourguiba had gelijk. Hij had fouten gemaakt, hij had in moeten grijpen. Wanneer echter? Zelfs de vurigste opperstrijder is maar een mens, en die mens was bovendien niet zo gezond meer. Ook de jonge Senegalezen hadden gelijk, die eerder in hun land vastgesteld hadden, dat een systeem van alleenheerschappij erop uitloopt, dat tenslotte niemand meer verantwoordelijk is. Hoevelen naast en onder Ben Salah ook wisten wat er gebeurde, als de president dat nu graag wilde en vertrouwen had? Enkelen slechts waarschuwden, één nam ontslag.

Klachten stegen op, met name over de gedwongen collectivisatie in landbouwcoöperaties, geleid door een onbekwame, autoritaire bureaucratie. Over de ontevreden kleinen werd heengelopen. Kleine boeren en hun knechten zijn maar simpele zielen, vaak bekrompen, en iedere vernieuwing bezorgt hun panische angst, zei president Bourguiba in een redevoering in maart 1969. Zij waren – zei hij ook – bevangen in oude, voorouderlijke gewoonten, waarmee zij moeilijk breken konden. De moeilijkheden die zich hadden voorgedaan (met de kleine landbouwers in de Sahel en Kaap Bon) waren te voorzien, en hij achtte het een plicht om die te overwinnen; het onderbrengen in coöperaties was nu in gang gezet en zou geheel doorgevoerd worden. Gevaarlijker was het gemor der niet zo kleinen – rugegraat van de PSD – en groten, beducht als zij waren voor het doordrijven van Ben Salah, die weliswaar voor het partijcongres van oktober 1964 zelf de resolutie over de driedeling van het economische leven (staat, particulieren, coöperaties) opgesteld had, maar – zoals hij op zijn proces ook toegaf – daarmee nog niet van oordeel was dat die driedeling ook voor alle economische activiteiten gelden moest. Bourguiba lette nu wel op. Nadat de Libische staatsgreep van 1 september 1969 misschien wel als katalysator had gewerkt, greep hij in: Ahmed Ben Salah werd ontslagen en de partij uitgezet, het vormen van coöperaties gestaakt, de driedeling bij wet ook voor de landbouw vastgelegd en het ambt – en daarmee de verantwoordelijkheid – van premier ingesteld. De critici bleven ontevreden, er kwam een watersnood, de president werd ernstig ziek, er moest schoon schip worden gemaakt door Ahmed Ben Salah en de zijnen voorgoed uit te schakelen.

Maar de critici overschreeuwden zich. In de weer vrije discussies lieten ook anderen zich horen, waaronder een aantal intellectuelen, die weigerden Ben Salah een misdadiger te noemen, wel wat goeds van hem wisten en aandrongen op een dialoog in plaats van een proces. Weer vond Bourguiba het juiste antwoord. De ontevredenen kregen hun proces, Ben Salah werd een betrekkelijk lichte straf toegemeten, en de president kondigde een grondwetsherziening aan, die echter niet haar beslag zal krijgen voordat de staatsorde met de hele bevolking doorgepraat is.

Het gaat inderdaad om niets minder. De president stelde een bijzondere commissie van de PSD in, die niet alleen het partijcongres van dit najaar gaat voorbereiden en intussen als politiek bureau fungeert, maar ook de grondwetsherziening. Met premier Bahi Ladgham als voorzitter ging deze commissie voortvarend te werk. Op 25 juni publiceerde zij een manifest met een toelichting op haar werkzaamheden. De rapporteur, minister Mestiri, kondigde aan dat het manifest de raadpleging inluidde van alle burgers en nationale organisaties. Met het instrument daartoe kwam de commissie op 4 juli voor de dag, een vragenlijst met een zeventiental vragen verdeeld over twee onderwerpen, de grondwet en het politieke stelsel. De voornaamste grondwetsvragen betroffen de bevoegdheden voor president, regering en parlement, voorwaarden voor een regeringsverantwoordelijkheid tegenover president en parlement beide, onderdelen van het regeringsbeleid die kabinetspolitiek zouden moeten zijn, en een recht van ontbinding voor de president; problemen van een tussentijdse opvolging van de president, wel of geen vice-president, en toezicht op de grondwettigheid van wetten. Onder het hoofd politieke stelsel vroeg de commissie naar de opbouw van een eenheidspartij om een democratisch werken van de voornaamste staatsorganen te verzekeren, voorrang voor partij of staat, mogelijkheid en modaliteiten van een onderscheid tussen de taken van partij en staat, nationaal en regionaal, met als uitgangspunten evenwicht, homogeniteit en coördinatie, en, tenslotte, naar de aard van de betrekkingen tussen partij en nationale organisaties. Het is te hopen dat de commissie haar voortvarendheid niet verliest, er zorg voor draagt dat de vragenlijst werkelijk in het hele land verspreid wordt, dat zij wegen en middelen vindt om zoveel mogelijk antwoorden te verzamelen, die adequaat te verwerken en de resultaten te publiceren; in ieder geval heeft zij al toegezegd dat, op verzoek van de indieners, antwoorden ook afzonderlijk gepubliceerd kunnen worden.

Van dit unieke experiment hoeft natuurlijk niet verwacht te worden, dat de hele staatsorde op losse schroeven komt te staan. President Bourguiba gaf in zijn rede van 8 juni al aan, dat de grondwetsherziening in de richting van een ook aan het parlement verantwoordelijke regering zou gaan. De bijzondere commissie schreef in haar manifest, dat de hervormingen niet moeten leiden tot weer in geding brengen van het presidentiële regiem, 'dat zijn bruikbaarheid zowel voor Tunesië als voor andere ontwikkelingslanden bewezen heeft'. Als grondslag voor de herziening zag zij een 'evenwicht tussen wetgevend en uitvoerend lichaam', te bereiken door uitbreiding van de bevoegdheden van het parlement, zodat – alweer – 'de regering tegelijkertijd tegenover parlement en president haar verantwoordelijkheid kan doen gelden'. De commissie besloot bovendien als begeleiding bij de beantwoording van de vragenlijst – wat inderdaad voor de meesten geen eenvoudige zaak zal zijn – regionale partijvergaderingen te houden, waar commissieleden als

voorzitter zullen toelichten en voorlichten. Dit geeft haar tevens gelegenheid de eigen denkbeelden in een wijde kring te propageren en, naar men hopen mag, ook te toetsen. Zo sprak bijvoorbeeld minister Bourguiba jr. op een dergelijke bijeenkomst over het presidentiële regiem, welks gebreken hij te verhelpen achtte door het parlement een grotere plaats in het nationale leven te geven, en verdedigde hij er ook het een-partijstelsel.

Anderzijds hoeft men hier niet dadelijk versleten Frans staatsrecht te snuiven. Tunesië was bezig af te glijden naar een autoritair regiem, waarin een incompetent bureaucratie niet bij machte was de denkbeelden van de leiding – en die bestond, ondanks cumulatie van functies, niet uitsluitend uit Ahmed Ben Salah – over economische groei en tegelijkertijd een herverdeling van het nationale inkomen in werkelijkheid om te zetten, wel steeds meer groepen van de samenleving ontevreden maakte, terwijl de werkloosheid voortduurde en het levenspeil laag bleef. Kleine luiden hielden als getuigen à charge trieste verhalen voor het hof over wat coöperatie voor hen betekend had. 'Als ik ook maar één tiende geweten had van wat ik vandaag gehoord heb, dan zou ik mijzelf bepaald misdadig gevonden hebben wanneer ik het experiment had doorgezet', was de reactie van Ben Salah; 'indien ook maar één tiende van het in deze zaal beschreven lijden waar is, dan moet ik het werk betreuren dat ik ondernomen heb.' Ben Salah is uit de vakbeweging voortgekomen, zijn woorden zullen niet louter retoriek geweest zijn. Hij had echter wel degelijk tijdig kunnen weten dat het mis ging, wanneer de parlementaire vertegenwoordigers van de betrokkenen niet hadden nagelaten waarvoor het parlement als westerse inzet, onder meer, is overgenomen: de regering in het rechte spoor te houden. Maar in Tunesië, en in zovele andere nieuwe staten, 'bestaat hun wezenlijke functie niet uit toezicht houden op de machtsuitoefening van de president, maar uit het tot uiting brengen of vertegenwoordigen van een zeker evenwicht tussen de onderliggende krachten in het sociale leven, die formeel genegeerd worden maar in de praktijk steeds aanwezig blijken wanneer een belangrijke beslissing moet worden genomen', zoals een Tunesiër zelf schreef.² Dat de bijzondere commissie nu de positie van het parlement versterken wil, is dus op zichzelf al een belangrijk symptoom van verandering. Minister Bourguiba jr. opperde als denkbeeld de kiezers voortaan voor iedere zetel uit verschillende kandidaten te laten kiezen, die tevoren binnen de partij gekozen moesten zijn; tot dusver deden zij weinig meer dan een door het partijbestuur opgestelde lijst bekrachtigen met evenveel kandidaten als er zetels zijn. Dan nog is daarmee niet gezegd, dat een aldus vernieuwd parlement wel van zijn rechten gebruik maakt. Daarvoor zou ook in de samenleving als geheel wat moeten veranderen. Deze volksraadpleging nu was weer een antwoord van de bijzondere PSD-commissie op aandrang uit het volk, waaruit reeds spontaan allerlei suggesties naar voren kwamen. Mocht straks een hervorming tot stand komen waarvan de Tunesiër in de straat en ook die op het land voelen dat zij er nauw bij betrokken zijn geweest, dan zou men de zaak Ben Salah inderdaad de inzet mogen noemen van een louteringsproces. **pae**

noten

¹ Deze en volgende citaten, op het laatste na, ontleend aan *Marchés Tropicaux* 1281 (30 mei), 1283 (13 juni), *Jeune Afrique* 492 (9 juni).

² Abdelkader Zghal, *L'élite administrative et la paysannerie en Tunisie, Annuaire de l'Afrique du Nord VII* (1968), 136.

Verenigde Arabische Republiek De geheimzinnigheid over de Russische bijstand verdween, het geweld nam toe. Op 4 mei riep radio Kairo een verklaring van premier Kosigin om over Russische militaire raadgevers, die volgens overeenkomst 'in daartoe geëigende activiteiten' samenwerkten met de Egyptische strijdkrachten. De volgende dag zei generaal Dayan, Israëls minister van defensie, dat Israël trachtte opbouw van luchtverdedigingsstelsels langs het Suezkanaal, ook met raketten van het type SAM 3, te voorkomen. Het zou zich niet terugtrekken van de bestandslijn, wel oppassen niet in luchtgevechten met Russische piloten verwickeld te raken. In een vraaggesprek met het Westduitse blad *die Welt* bevestigde president Nasser op 20 mei voor het eerst, dat Russische piloten sinds begin 1968 in Egypte gestationeerd waren en in Egyptische straalvliegtuigen vlogen.

Op de derde bijeenkomst van staatshoofden van de VAR, Libië en Soedan (Chartoem, 26-29 mei) deelde de Egyptische president mee, dat de Sovjet-unie een Amerikaans voorstel tot een wapenembargo voor het Midden-Oosten had verworpen. Hij vertelde na de aanvang van Israëliëse bombardementen van het binnenland naar Moskou te zijn gegaan (januari), waar hij om hulp had gevraagd. Hij kreeg ultramoderne wapens, die welke Israëliëse aanval dan ook op Egyptisch gebied zouden verhinderen. Rusland had daarbij geen voorwaarden gesteld en geen betaling geëist. Sovjet-deskundigen bevonden zich nu in alle eenheden van de Egyptische strijdkrachten, waar zij hielpen met de wederopbouw en met het gebruik van de nieuwe wapens. 'Zij zijn er, maar zij houden zich buiten de politiek.' Daarna kon op 10 juni een opperofficier bevestigen, dat niet 'luchtafweermiddelen' – de tot dusver gebruikelijke term – maar luchtdoelraketten van een ultramodern type in de VAR waren opgesteld. Ondanks de zware en vrijwel onafgebroken Israëliëse bombardementen langs de westelijke kanaaloever lukte het ook nog in dezelfde maand deze wapens ook in de strijd te werpen, vermoedelijk dankzij het mobiele karakter van de lanceerbases, terwijl de raketten bovendien nu in trossen werden afgevuurd wat de Israëliërs op verliezen kwam te staan. Slechts beperkte tegenmaatregelen waren mogelijk, doordat de lanceerbases van dit

type SA 2 raketten weer beschermd werden door in het achterland opgestelde raketten van het type SA 3, welke bases vermoedelijk geheel door Russen bemand waren en achter de strook van 50 km lagen, die Israël zelf had aangegeven als het gebied waar de eigen acties toe beperkt zouden blijven. Daarmee bleef intensivering van de strijd niet uit, en een gevaarlijk punt werd bereikt toen Israël bekend maakte dat op 30 juli bij luchtgevechten vier Egyptische Migs waren neergeschoten, waarvan volgens geruchten en later ook volgens Amerikaanse bronnen een of twee bestuurd door Russische piloten.

Dit gevaarlijk elkaar naderen van Rusland in Egypte en de vs als voornaamste bevriende mogendheid achter Israël leidde ook tot een toenemende druk in de richting van een diplomatieke oplossing. In een op 1 mei gehouden redevoering waarschuwde president Nasser de vs de hulp aan Israël te staken of anders een onverzoenlijke Arabische vijandigheid te risikeran. Wanneer de vs werkelijk vrede wilden, konden zij of Israël gelasten zich uit de bezette gebieden terug te trekken, of hulp aan dat land, in welke vorm ook, staken. Zouden de vs nalaten een van beide oplossingen te kiezen, dan zouden de Arabieren daaruit opmaken dat een voortgezette Israëliëse bezetting van de Arabische gebieden ook in de bedoeling van de vs lag. De Egyptische president greep de staatshoofdenconferentie van Chartoem (26-29 mei) aan voor een herhaald beroep op president Nixon met hetzelfde voorstel. De VAR was bereid, op zoek naar een rechtvaardige vrede, 'op alle deuren te kloppen, ook de Amerikaanse'.

Op 19 juni zond de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, William Rogers, vertrouwelijke brieven aan zijn collega's in de VAR, Israël en Jordanië, met een voorstel de wapenstilstand voor minstens drie maanden weer te doen ingaan, om door hun vertegenwoordigers met de Zweedse diplomaat Jarring als bemiddelaar van de VN besprekingen te laten houden tot uitvoering van de Veiligheidsraadsresolutie van 22 november 1967 (zie onder Bestandsbronnen).

Op 21 juni kwam in Tripolis een topconferentie van de 'frontlijn' bijeen, waar behalve de staatshoofden van de VAR, Syrië, Jordanië en Irak op lager niveau

ook Soedan en Algerije vertegenwoordigd waren. *Al Ahram* schreef op 23 juni over een gezamenlijk opgesteld plan tot actie, uit te voeren door een technische commissie, waarvan tijd en plaats van vergaderen geheim zouden blijven. Over twee punten waren de staatshoofden eensgezind: bezet Arabisch gebied kon alleen met geweld herwonnen worden, terwijl anderzijds de vs vijandig jegens de Arabieren bleven en algehele steun aan Israël gaven door het leveren van uitrusting die het in staat stelde het militaire overwicht te behouden. Alle Amerikaanse vredes pogingen waren slechts politieke manoeuvres om Israël in het bezit van het bezette gebied te laten. Het plan, gebaseerd op een Libisch memorandum, was alleen door Irak niet goedgekeurd.

Op 25 juni sprak president Nasser in Benghazi. Naar aanleiding van persberichten over Amerikaanse voorstellen tot ontruiming door Israël van alle nieuwbezet gebied behalve de heuvels van Golan verklaarde hij, dat Golan, Jeruzalem en de westelijke oever van de Jordaan vóór Sinai ontruimd moesten worden. De Arabieren wilden alleen een terugtocht uit alle bezet gebied accepteren en de rechten van het Palestijnse volk op het land van herkomst niet prijsgeven.

Op 25 juni had op zijn verzoek koning Hassan II van Marokko een onderhoud met dr. Nahum Goldmann, voorzitter van het Joodse Wereldcongres.

Op 29 juni vertrok de Egyptische president voor overleg en een medisch onderzoek naar Moskou. Eerst op 17 juli keerde hij weer naar Kairo terug. Het communiqué over het bezoek sprak van een wederzijdse 'vaste overtuiging dat de vestiging van een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten verzekerd kon worden door het nemen van dringend noodzakelijke maatregelen om Israël tot stopzetten van gewapende aanvallen op de Arabische landen te bewegen, door het terugtrekken van Israëlische troepen uit alle bezet gebied in overeenstemming met het beginsel dat gebied niet door middel van oorlog verworven mag worden, en door algehele uitvoering van de Veiligheidsraadsresolutie van 22 november 1967 zowel als de VN-besluiten over de vraagstukken van de Palestijnse vluchtelingen'. De regering van de Sovjet-Unie verklaarde zich bereid, 'de rechtvaardiggestrijd

van de Arabische volken voor hun nationale onafhankelijkheid, soevereiniteit en vrijheid' te blijven steunen.

Op 23 juli kwam het vierde algemene nationale congres van de Arabische Socialistische Unie bijeen. In een uitvoerige rede bracht de president het Amerikaanse vredesplan ter sprake. Hij zei dat de voorstellen van minister Rogers van november 1969 als ingewikkeld waren afgewezen. De VAR verkeerde nu echter in een sterkere positie. Op 22 juli had hij de minister van buitenlandse zaken het antwoord laten overhandigen met de mededeling, dat 'wij het eens zijn dat de resolutie van de Veiligheidsraad wordt uitgevoerd, en die resolutie hield in de terugtrekking van Israëlische strijdkrachten uit alle na juni 1967 bezet gehouden gebieden en herstel van de rechten van het Palestijnse volk in overeenstemming met de VN-resolutie. De Egyptische minister van buitenlandse zaken deelde zijn Amerikaanse collega ook mede, dat de voorstellen niets nieuws bevatten omdat zij alle reeds vervat waren in de resolutie van de Veiligheidsraad van 1967. Hij verklaarde hem dat wij dus de Amerikaanse voorstellen aanvaardden'.

Voor de televisie verklaarde president Nasser de volgende dag nog, dat hij de Amerikaanse voorstellen zonder voorbehoud of voorwaarde aanvaard had. Steun voor zijn beslissing kreeg hij de volgende dagen van Soedan, Jordanië, Libië en Libanon, terwijl de Palestijnse Bevrijdingsorganisaties, Algerije en Irak de Amerikaanse voorstellen afwezen.

Voor Israël was het probleem een bestand te aanvaarden zonder zekerheid dat de Egyptenaren er geen gebruik van zouden maken om langs het Suezkanaal weer een sterke positie op te bouwen. Op 28 juni verklaarde premier Golda Meir in het parlement, dat de regering een voortdurende dialoog met Washington voerde over de vredesvoorstellen. Op 24 juli zond president Nixon een boodschap aan de Israëlische regering over dit status quo-probleem, waarna hij op 30 juli op een persconferentie verklaarde van mening te zijn, dat Israël zonder vrees een bestand en onderhandelingen kon aanvaarden. Wat betreft de vrees voor de versterking van het militaire potentiëel, 'wijzelf en anderen hebben getracht de Israëliërs duidelijk te

maken dat dat niet zou gebeuren. In het geval van een wapenstilstand zou een van de daaraan verbonden voorwaarden bestaan uit het opleggen van een algehele militaire 'bevriezing'. Op 31 juli besloot ook de Israëlische regering het Amerikaanse plan te aanvaarden (zie Bestandsbronnen).

Op 23 juli, de achttiende verjaardag van de Egyptische revolutie, werd ook de grote Aswandam officieel in gebruik genomen, nadat de twaalfde en laatste turbine in bedrijf was gesteld. Alle transformatorstations zijn eveneens voltooid; alleen de mijn- en oliecentra zijn nog niet met secundaire distributiekabels aangesloten. Het werk zal in totaal ong. £ E 400 mln. gekost hebben, waarvan de Sovjet-Unie £ E 113 mln. fourneerde. Van dat

bedrag is een eerste lening van £ E 35 mln. reeds terugbetaald. Eerder dit jaar werd een begin gemaakt met de aflossing van de tweede lening van £ E 78 mln.

De begroting voor het jaar 1970-71, ingegaan op 1 juli, bedraagt £ E 2,6 mld., een absoluut record. Bijna de helft is bestemd voor de strijdkrachten. Begin juli werd bekend, dat het uitvoerend bureau voor 'family planning' aan de hand van statistieken over de laatste vier jaar had vastgesteld, dat het geboortepercentage van de Alexandrijnse bevolking van 25 tot 21 was teruggelopen, wat toegeschreven werd aan het gebruik van orale anti-conceptiemiddelen. Naar verwachting zal Alexandrië eind 1970 meer dan twee miljoen inwoners tellen.

westelijk afrika

UDEAO, CEAO Op 20 en 21 mei vergaderden in Bamako de staatshoofden van de Douane-unie van Westafrikaanse staten (leden: Boven-Volta, Dahomey, Ivoorkust, Mali, Mauretanië, Niger en Senegal; waarnemer: Togo). Zij ondertekenden een besluit tot oprichting van een Westafrikaanse Economische Gemeenschap (CEAO), die vervoer en verbindingen zou moeten verbeteren, evenwichtige industrialisatie bevorderen en de handel in landbouw- en industrieproducten begunstigen. De lidstaten verplichten zich daartoe de nodige fiscale en douane-maatregelen te nemen. Organen van de nieuwe gemeenschap worden een staatshoofdenconferentie, een raad van ministers en een algemeen secretariaat. Vóór november 1971 zullen de staatshoofden weer in Bamako bijeenkomen om het verdrag te ondertekenen en over uitvoering te raadslagen. De nieuwe gemeenschap staat open voor andere Westafrikaanse staten. De UDEAO, in 1959 opgericht in Parijs, bij de conventie van Abidjan in juni 1966 vernieuwd, was bedoeld om niet aan zee gelegen staten voor daaruit voortvloeiende nadelen te compenseren, heeft nooit bevestigend gewerkt maar blijft bestaan. Het secretariaat zal het CEAO-verdrag ontwerpen.

Entente De raad van staatshoofden van de Entente kwam op 18 mei in Abidjan bijeen. Be-

sloten werd een ministerraad in te stellen en een gemeenschappelijke markt voor vee en vlees te vormen. De vs hebben een lening van \$ 8 mln. aangeboden voor verbetering van de veeproductie. Op 30 juli verklaarde de Nigerijnse president Hamani Diori in Cotonou, waar de raad de volgende dag opnieuw bijeen zou komen, dat alle lidstaten van de Entente gekant waren tegen wapenleveranties aan Zuid-Afrika.

OERS Op 2 juli eindigde in Noeaksjot de vierde bijeenkomst van de ministerraad van de organisatie van oeverstaten van de Senegal (OERS). Besloten werd o.m. de begroting voor het jaar 1970-71 goed te keuren en andere bijeenkomsten dan die van de staats- en regeringshoofden, de ministerraad of de raadgevende commissie te beperken tot een per jaar. Aan het uitvoerend secretariaat werd aanbevolen voor de voorziening in functionarissen zich in de eerste plaats te wenden tot de lidstaten. Aan deze laatste werd verzocht zich te blijven inspannen het voor het secretariaat benodigde kader aldaar te detacheren. De raad zou gaarne zien dat, mocht de noodzaak zich voordoen, bepaalde technici cumulatief ook OERS-functies zouden bekleden, waarbij zij ten laste zouden blijven van de eigen landsbegroting.

Van 10 tot 12 juli vergaderde voor de eerste maal,

eveneens in Noeaksjot, de raadgevende commissie. Zij besloot aan te bevelen voor de OERS een gemeenschappelijke markt in te richten en een aangepast monetair bestel, dat het ruilverkeer tussen de vier landen vergemakkelijkt en bevordert. De commissie overwoog eveneens het in studie nemen van de harmonisatie, op lange termijn, van de grondwettelijke en financieel-economische stelsels. Warm aanbevolen werd op bestaande grondslagen een gemeenschappelijke sociale wetgeving te ontwerpen, zowel als een gemeenschappelijk wetboek van arbeid. De commissie aanvaardde ook een voorstel van de nationale beweging van Mauritaanse vrouwen de eerste conferentie van vrouwen uit de OERS in Noeaksjot te houden. De volgende bijeenkomst van de commissie zal in Konakri zijn, na de voor januari 1971 uitgeschreven conferentie van de staatshoofden.

Half juli vergaderde in Noeaksjot eveneens het algemene secretariaat voor educatieve, culturele en sociale zaken. Een ontwerp voor een multilaterale conventie over sociale zekerheid werd uitgewerkt, dat aan de volgende staatshoofdenconferentie zal worden voorgelegd.

Van 1 tot 4 juni vergaderden in Dakar de ministers van transport. Zij aanvaardden een plan om de vaart op de Senegal in drie stadia geheel te regelen en te verzorgen.

Boven-Volta Het bewind van generaal Lami-zana liet op 14 juni een referendum houden over een nieuwe grondwet. Twee weken lang konden campagnes voor of tegen gevoerd worden, maar alle vier politieke partijen adviseerden voor te stemmen. De uitslag: ingeschreven kiezers: 2 390 735; onthoudingen: 575 464; ongeldige biljetten: 7 804; uitgebrachte stemmen: 1 807 467 (99,75% van de stemmers); voor: 1 778 844 (98,41% van de uitgebrachte stemmen); tegen: 28 623 (1,59% van de uitgebrachte stemmen). Majoor Daouda Traore, minister van binnenlandse zaken, gaf op deze cijfers het volgende commentaar: De kiezerslijsten waren niet goed bijgehouden door de gemeenten en de administratieve ressorten. Hij had gerekend op zeker drie miljoen ingeschreven kiezers. Hier viel nog iets te doen voor de parlementsverkiezingen (in december 1970). Hij was tevreden

over het aantal stemmers. Dat had meer kunnen zijn, wanneer er niet zoveel onthoudingen geboekt waren. Die onthoudingen waren in werkelijkheid afwezig. Sommige familiehoofden waren met ettelijke volmachten voorzien, die men niet aanvaard had. Tot de afwezig behoord verder kennelijk ook zij die in buurlanden verbleven zoals Ivoorkust en Ghana. Het hoge aantal verwonderde hem niet. Het aantal ongeldige biljetten weet hij aan het feit dat vele Voltanen nog niet stemmen konden, wat hij niet erg vond.

Van 1 tot 3 mei hield de *Union Démocratique Voltaïque-RDA* een buitengewoon congres. Verkiezingen voor een nieuw bestuur maakten Gérard Kango Ouédraogo voorzitter en Joseph Ouédraogo algemeen secretaris, terwijl Joseph Conombo tot politiek secretaris werd benoemd. Alle drie zijn oudgedienden; Joseph Ouédraogo speelde een belangrijke rol bij de onrust van januari 1966 die tot de val van de regering-Yaméogo leidde. De nieuwe voorzitter bracht in een uitvoerige rede hulde aan het leger, maar deed ook een dringend beroep op de autoriteiten 'rekening te houden met nieuwe politieke realiteiten in het land'. Hij verklaarde zich bereid tot het aangaan van een dialoog ook met de andere partijen, mits onder erkenning van 'onze partij als voornaamste politieke gespreksgenoot in het land'.

De *Mouvement de Libération Nationale* (MLN) hield van 22 tot 25 juli haar eerste congres, onder grote belangstelling uit binnen- en buitenland. De historicus Joseph Ki-Zerbo, algemeen secretaris en partijleider, wees ter verklaring van de partijnaam op het analfabetisme, de fysieke en materiële nood van het volk en de buitenlandse machtspositie in het westerse bedrijf, op de lage gemiddelde leeftijd, obscurantisme en culturele vervreemding. Hij riep op buiten eigen land het de jure afhankelijke Afrika niet te vergeten en tot solidariteit met 'het Afrika van Kaap de Goede Hoop, dat vandaag die naam zo weinig verdient'.

Een twintigtal hoge ambtenaren, geleid door François Djoby Bassolet, directeur van de voorlichting, richtten begin juli een nieuwe politieke partij op, de *Parti du Regroupement National* (PRN), die echter 'bij gebrek aan tijd en geld' niet

aan de algemene verkiezingen van eind 1970 denkt deel te nemen.

De diplomatieke betrekkingen met Guinee, verbroken in 1965, werden op 10 juli weer hersteld.

Soldaten boven

'Het leger aan de macht!', riepen van tijd tot tijd voornamelijk de jongeren onder de betogers die op de onrustige derde januari van 1966 de straten van Wagadoegoe vulden. Dat leger had dan ook weinig zin de demonstraties de kop in te drukken en nam in de avond van dezelfde dag inderdaad de macht over. De chef-staf, overste Sangoulé Lamizana, nam voorlopig het ambt van staatshoofd op zich, terwijl de grondwet opgeschort en het parlement ontbonden werd. Een opperraad van het leger bevestigde in december van hetzelfde jaar de voorlopigheid van een en ander en verzekerde dat de militairen niet langer dan vier jaar aan de macht wilden blijven om orde op zaken te stellen; het politieke leven werd intussen stilgelegd.

Bij een herstelde orde hoorde ook een nieuwe grondwet; op 14 juni konden de kiezers zich bij referendum over een nieuw ontwerp uitspreken. Hoewel nu daarin vastgelegd was, dat als overgangsmaatregel de militairen nog eens vier jaar de bovenhand zouden houden, adviseerden de vier politieke partijen, na aanvankelijk verzet, uiteindelijk toch 'ja' te stemmen, waardoor de vermoedelijk reeds vaststaande meerderheid van voorstemmers opliep tot meer dan 98 procent. Dit alles zonder dwang of dreiging van een machtsapparaat van de heersende groep; een belangwekkend verschijnsel, voor welks voorlopige verklaring de volgende aanknopingspunten van belang lijken.

Voltanen zijn lankmoedig. In 1958 niet zonder machinaties met het Franse bestuur aan de macht gekomen, niet zonder ongeoorloofde kunstgrepen sindsdien aan de macht gebleven, kon president Maurice Yaméogo zonder veel moeite, zonder bloedvergieten en zonder zich om de landsproblemen erg druk te maken, zich jaar in jaar uit handhaven. Maar toen zijn bewind, op het hellend vlak geraakt van nepotisme, toespraken, reizen en prestige-uitgaven, het land niet alleen politiek maar ook financieel in een doodlopend slop had gevoerd en voor het begrotingsjaar 1966 opnieuw en nu meer ingrijpende bezuinigingen had moeten aankondigen, was de maat vol en een week van onrust in de hoofdstad voldoende om de president en de zijnen aan de kant te zetten, alweer zonder dat daar bloed bij vloede.

Uitkomst verwachtten de demonstranten van het leger. Nu is leger een wat weidse naam voor een duizend manschappen, die vrede en veiligheid moeten waarborgen van misschien vijf miljoen zielen op een oppervlakte negen maal Nederland. Telt men de stads- en veldpolitie erbij, dan komt men nog niet boven de 2500 man, minder nog dan bijvoorbeeld in het buurland Dahomey waar maar half zoveel mensen wonen. Voor een goedwillende legerleiding, gedragen door de sympathie van de bevolking, hoefde zich dus geen probleem voor te doen van vervreemding van lager kader en manschappen, waardoor zij meer aandacht kon besteden aan het grotere gevaar

te vervreemden van de bevolking. 'Het leger' zou immers een nieuwe klik kunnen worden, geschaard om de vleespotten van Wagadoegoe en Bobo-Dioulasso, met de rug gekeerd naar een onmondige en armoedige massa; of het zou, ander uiterste, als een schoonmaakbedrijf te werk willen gaan en over de hoofden van het volk heen harde en impopulaire maatregelen doorvoeren om tot een economische sanering te komen, met niet alleen de kans op het verspelen van alle sympathie maar ook op verzanden in een nieuwe bureaucratie. Hier was meer dan goede wil nodig, en gelukkig ook voorhanden. De roep om het leger was niet een roep om een sterke man, ook niet om een wonderrecept of gelegenheidsoplossingen, maar om kunde en deugden die bij Yaméogo en zijn bentgenoten met het jaar schaarser waren geworden. Het bleek in de legerleiding hieraan niet te schorten; met name zij die de grootste verantwoordelijkheid te dragen kregen, de inmiddels generaal geworden president Sangoulé Lamizana, algemeen als ambitieus afgeschilderd, en de kwartiermeester Tiémoko Marc Garango, die minister van financiën en handel werd, schoten niet tekort.

Intern, binnen het leger, bleef de samenhang van hoog tot laag gehandhaafd. Naar buiten droeg het militaire bewind er zorg voor geen deel of groep van het volk te veronachtzamen. Na de staatsgreep werden militaire 'missies' het platteland op gezonden om de bevolking op de hoogte te brengen van de achtergrond van dat gebeuren en het nieuwe bestel toe te lichten. Daar bleef het niet bij, alle belangrijke regeringsmaatregelen werden begeleid door voorlichtingscampagnes die niet in propaganda ontvaardden; zo bereidden militaire missies in april 1969 het platteland ook weer voor op de terugkeer naar een volledig burgerbewind. Gedeeltelijk waren de burgers bij de gang van zaken betrokken gebleven. Zo telde de regering na een herziening in april 1967 op twaalf ministers vijf burgers, terwijl het leger ook geen grootscheepse zuivering ondernam. Bovendien hield de regering met vertegenwoordigers van vakbonden – die in de crisis van januari 1966 een belangrijke rol hadden gespeeld – en weer toegelaten politieke partijen geregeld rondetafel-bijeenkomsten om de voor het nationale herstel noodzakelijke en vaak harde maatregelen grondig door te nemen.

Deze aanpak maakte het mogelijk salarissen en toelagen van de hogere en hoogste ambtenaren, de president niet uitgezonderd, ingrijpend te korten; de directe belastingen te verhogen, met een duidelijke progressie voor de hogere inkomens; de verdeling van de belastingopbrengst tussen staat en lagere publiekrechtelijke corporaties ten gunste van de staat te wijzigen; wijzigingen ook in de indirecte belastingen door te voeren, een werkgeversbelasting in te stellen en een extra-heffing van alle ingezetenen te vragen, 'patriottische belasting' genaamd, die ook door trekarbeiders in buurlanden zonder morren opgebracht werd. De tering werd naar de nering gezet, voor ieder jaar – te beginnen met 1967 – een evenwichtige begroting opgesteld en niet overschreden, terwijl ook een bescheiden vierjarenplan 1967-70 ontworpen werd dat met zijn realisaties niet al te ver achter bleef. Medio 1969 kon de minister van financiën berichten dat de financiële situatie weer gezond was, zij het niet rooskleurig. De economische toestand is zeker niet gezond. Maar in een arm land van landbouwers en veehouders zijn de problemen van droogte, ontbossing en slecht vee ook niet in een handomdraai op te lossen, terwijl de ontginning van mangaanerts in het

noorden eerst over enige jaren soelaas kan brengen. Lang nog zullen vele Voltanen jaarlijks naar de kuststaten trekken waar economisch meer omgaat.

Ernstiger lijkt, dat de politieke toestand nog niet gezond is. Overgangsrecht in de grondwet behoudt de presidentiële taak nog vier jaar aan de in anciënniteit oudste militair van de hoogste rang voor, terwijl in dezelfde periode een derde van de regering – die niet meer dan 15 ministers tellen mag – uit militairen moet bestaan. Dat het militaire bewind zijn belofte dus niet heeft ingelost, rechtvaardigde de president in een op 30 mei gehouden rede, aan de vooravond van de bekendmaking van het definitieve grondwetsontwerp, met de vaststelling dat er politiek sinds 1966 nog maar erg weinig was veranderd, 'les calculs, les querelles, les calculs avec corruption et compromission ont encore droit de cité...'. Waar de partijen in november van het vorig jaar hun activiteiten hadden mogen hervatten, was niet alleen de president tot deze slotsom gekomen. Zich onder deze omstandigheden toch aan het eenmaal vastgestelde schema van een overgangsbewind van vier jaar houden, zou zeker spanningen in het leger hebben veroorzaakt, vermoedelijk ook wel daarbuiten, terwijl, omgekeerd, voor het nog eens verlengen van deze periode de inmiddels door de militairen verworven positie sterk genoeg was.

De vier erkende partijen zijn de *Union Démocratique Voltaïque* van Maurice Yaméogo, jarenlang enig toegelaten partij en vroeger afdeling van de Westafrikaanse RDA, welke naam nog steeds gevoerd wordt; de daartegen onder geëmigreerde opposenten opgerichte *Mouvement de Libération National* (MLN), die intellectuelen en radicale jongeren aantrok; daarnaast nog twee kleinere partijen, de *Groupement d'Action Populaire* (GAP) en de *Parti du Regroupement Africain* (PRA). Aanvankelijk stonden zij alle vier afwijzend tegenover het voorontwerp van de nieuwe grondwet. Nadat de MLN echter als eerste had geadviseerd het op ondergeschikte punten geamendeerde definitieve ontwerp toch te aanvaarden, draaiden de andere partijen ook bij. Met een volgehouden verzet zouden zij inderdaad niet het leger, wel zichzelf hebben geïsoleerd. Telang had het bewind van Yaméogo geduurd om oude wonden te doen helen; tekort het militaire regiem voor een doorbraak naar nieuwe opvattingen over hoe het politieke spel te spelen. Ondanks deze teleurstelling zijn de partijen echter zich met animo gaan voorbereiden op de parlementsverkiezingen van december. De soldatenhand zal ook de komende vier jaar vermoedelijk niet zwaar drukken.

pae

Dahomey Eind april aanvaardde het Directoire de door de vier kandidaten (voor de in maart gehouden en weer afgebroken presidentsverkiezingen) ontworpen oplossing voor het vraagstuk hoe tot een regering van nationale eenheid te komen. De kandidaten zouden een presidentiële commissie vormen met collegiale verantwoordelijkheid; om de beurt zouden zij twee jaar voorzitter en in die tijd staats- en regeringshoofd zijn. Eerste president

werd aldus Hubert Maga; in 1972 volgt Justin Ahomadégbé, in 1974 Sourou Migan Apithy. De vierde kandidaat, Emile Derlin Zinsou, trok zich terug. Maga vormde een regering van elf man uit medestanders van de commissieleden, waarna op 7 mei president en commissie geïnstalleerd werden en het Directoire ontbonden.

In afwachting van algemene verkiezingen en de vestiging van een grondwettelijk bewind werd door

de presidentiële commissie een handvest, een 'loi fondamentale de l'état', uitgevaardigd, dat in de plaats kwam van het handvest van het Directoire. Het nieuwe handvest voorziet behalve in een presidentiële commissie ook in de instelling van een nationale adviesraad, verdeeld in secties voor het algemene beleid, economie en sociale zaken. Er komen ook adviesraden voor de departementen, stedelijke ressorten en dorpen.

Op 13 juni deelde een regeringscommuniqué mede dat luitenant-kolonel Maurice Kouandété, chef-staf van de strijdkrachten, wegens ernstig vergrijp tegen de krijgstucht, misbruik van gezag en gebruik van de strijdkrachten voor particuliere doeleinden van zijn functie ontheven was. Op 29 juli aanvaardde de regering een ordonnantie waarbij de landsverdediging gereorganiseerd werd. De voornaamste posten worden nu als volgt bezet: Luitenant-kolonel Alphonse Alley werd bevorderd tot kolonel en blijft secretaris-generaal van defensie. Tot adjunct-secretaris-generaal werd benoemd luitenant-kolonel Maurice Kouandété. Luitenant-kolonel Paul Emile de Souza werd benoemd tot chef-staf van de landstrijdkrachten, luitenant-kolonel Benoit Sinzogan tot chef-staf van de veldpolitie, en majoor Jean-Baptiste Acheme tot chef-staf van de burgerdienst (service civique).

Generaal Christophe Soglo, president van 1965 tot 1967, keerde op 14 juli uit zijn Parijse ballingschap terug.

Op 8 en 9 juli vergaderde in Parijs de Frans-Dahomeys-Togose commissie voor hoger onderwijs. Besloten werd het hoger onderwijsinstituut van Benin (letteren in Lomee, natuurwetenschappen in Porto Novo) op te heffen. Togo en Dahomey krijgen elk een universiteit. Voor die van Dahomey komt 70 procent van de begroting op Franse rekening.

Op 15 juni kondigde de president aan, dat de 'solidariteitsbelasting' van 20 procent op de lonen op 1 augustus zou worden afgeschaft. Hij noemde deze korting een van de diepe oorzaken van de steeds snellere achteruitgang onder de opeenvolgende regeringen.

Gambia Het nieuwe kabinet van president Sir Dawda Jawara is op slechts enkele wijzigingen na

hetzelfde als dat van voor de republiekwording. De vroegere minister van financiën, handel en ontwikkeling, Sherrif Mustapha Dibba werd vice-president, belast met de leiding van de regering in het parlement. Oud-minister Alien Badara N'Jie kreeg de nieuwe portefeuille van voorlichting.

De *United Party* heeft in mei de leiding van de oppositie, die in handen was van Peter N'Jie, overgedragen aan diens broer Ibrahima Daour N'Jie, wegens de weigering van de eerste om president Jawara te ontmoeten.

Ghana De *National Assembly* heeft op 30 juli besloten de uit drie leden bestaande presidentiële commissie met ingang van 7 augustus te ontbinden. Verkiezingen voor de nieuwe president zullen voor eind augustus worden gehouden. Het vriendschapsverdrag met Ivoorkust dat op 10 mei tijdens het bezoek van minister-president dr.K. Busia werd getekend, werd vijftien dagen later door het parlement unaniem geratificeerd (zie verder onder Ivoorkust). Op 7 juli werd bekend dat leden van verschillende oppositiepartijen besloten hebben een *Labourparty* op te richten wegens 'general dissatisfaction and disappointment at the inactivity of the present minority parties in Parliament'. De nieuwe partij zou concrete maatregelen overwegen, die erop gericht zijn de huidige kloof in levensstandaard tussen 'the haves and the have-nots' te overbruggen.

In hoger beroep is op 15 mei het vonnis tegen ex-minister Krobo Edusei van oktober 1968 nietig verklaard. Het hof betuigde zijn spijt dat Edusei de achttien maanden gevangenisstraf al heeft uitgezeten. Edusei was ervan beschuldigd foutieve verklaringen te hebben afgelegd in antwoord op vragen van een commissie van onderzoek betreffende de bezittingen, die hij als minister onder Nkrumah had verkregen. Maar in hoger beroep werd geoordeeld dat de rechter de assessoren verkeerd had geleid op alle vier punten waarop Edusei was veroordeeld. Een krijgsraad heeft op 30 juli het beroep verworpen van 26 onderofficieren tegen de vonnissen (variërend van 3 tot 10 jaar) wegens hun aandeel in de mislukte staatsgreep van april 1967.

Op 27 mei overleed op 78-jarige leeftijd de *Asan-*

tehene Nana Sir Osei Agyeman Prempeh de Tweede, die ruim 35 jaar lang de *Golden Stool* had beheerd. Hij wordt opgevolgd door de 51-jarige Jacob Matthew Poku, die benoemd was tot ambassadeur in Italië.

Op 16 juni brak een staking uit onder de mijnwerkers van de *Asanti Goldfields Corporation* in Obuasi. Twee dagen later noemde Busia de staking onwettig. Volgens hem werden door elementen uit Soedan, Guinee en de vs pogingen ondernomen om de regering te ondermijnen. De stakers eisten, dat de regering het rapport zou publiceren over de oorzaken van de ongeregelde heden van vorig jaar waarbij vier mijnwerkers werden gedood. De staking werd op 29 juni beëindigd. Na hun weigering (die vijf dagen duurde) om weer aan het werk te gaan, werden op 3 juli meer dan 250 zeelieden van de nationale *Black Star Line* ontslagen. Zij hadden betere voorwaarden geëist, verzekering tegen oorlogsrisico's en volledige uitbetaling van hun loon in buitenlandse valuta. Busia verklaarde op 31 juli dat in het laatste anderhalf jaar 88 onwettige stakingen waren gehouden met een totaal verlies van 275 460 mandagen.

Bij de derde ontmoeting in Londen tussen vertegenwoordigers van crediteurenstaten en Ghana over de middenlange termijnschuld van circa £ 130 miljoen in juli is geen overeenstemming bereikt. Ghana wilde opschorting van rente en aflossing voor tien jaar, maar de crediteurenstaten (Frankrijk, Israël, Italië, Japan, Nederland, Noorwegen, de vs, het Verenigd Koninkrijk en West-Duitsland) stelden voor halvering van de vervalttermijnen van de komende twee jaar over de hoofdsom en interest, hetgeen neerkomt op ongeveer £ 10 miljoen. Volgens het regeringsdagblad *Ghanaian Times* was de uitslag van deze besprekingen 'very disappointing and unexpected from so-called friendly nations', temeer daar Indonesië in soortgelijke omstandigheden een volledig moratorium had gekregen. De *Daily Graphic* (onafhankelijk) vroeg de regering in de komende tien tot vijftien jaar niets terug te betalen en om de buitenlandse banken te nationaliseren teneinde de economie te beschermen tegen represailles. Op 25 juli verleende Groot-Brittannië een nieuwe lening van 9 065 000 nieuwe Cedi's (circa £ 700 000).

Guinee Dorpsbesturen (*Pouvoirs Révolutionnaires Locaux*) hadden president Sékou Touré gevraagd of zij hun aandeel in de regionale directe belasting ook mochten aanwenden voor de bouw van scholen en verbandposten. De president antwoordde met een communiqué, eind juni, waarin hij erop wees hoe bescheiden de aldus verworven middelen nog waren, en bepaalde dat die in de eerste plaats gebruikt moesten worden voor de bouw van een voorraadschuur en een winkel. Een van de eerste taken van de dorpsbesturen was immers de sluishandel te bestrijden en wel door afzet van de eigen producten en distributie van allereerst noodzakelijke koopwaar en industrie-producten zelf ter hand te nemen.

Bij het herdenken dat de Parti Démocratique Guinéen (PDG) 23 jaar geleden opgericht werd, verklaarde de president op 14 mei dat goede betrekkingen met Frankrijk afhingen van een Frans besef dat Guinee nooit meer door Frankrijk of welk ander land ook overheerst wilde worden. Wat de Ivoorkust betreft, klaagde hij het 'neo-kolonialistische imperialisme' aan, 'dat met actieve medewerking van enkele Guinese verraders jarenlang de broedervolken van Guinee en de Ivoorkust verdeeld gehouden heeft'. Hij wilde alles in het werk stellen voor een 'oprechte en algehele verzoening van de twee naties' (zie ook Ivoorkust).

Op 8 juni bepleitte de president, in een vergadering van het centrale comité van de PDG, een unie met Sierra Leone. Hij dacht dat bij een referendum een dergelijk voorstel zeker goedgekeurd zou worden, zelfs wanneer de regerende partijen in beide landen tegen waren. Hij spoorde de regering van Sierra Leone aan zich voorgoed van Britse overheersing te bevrijden door een volksrepubliek uit te roepen, als eerste stap tot een unie met Guinee.

Op 25 juli berichtte radio Konakri, dat op 10 juli Thierno Habib Diallo, legerleider van een ondergronds bevrijdingsfront (FLN), onder voorwendsels negen Guinese onderdanen naar Portugees Guinee gelokt had, waar zij voor sabotagedaden zouden worden opgeleid; de Guinese president zou het eerste slachtoffer zijn. Tot de medeplichtigen zou o.m. de consul-generaal van een Europees land in een naburige staat behoren.

Portugees-Guinee De secr. generaal van de PAIGC, Amilcar Cabral, heeft op 8 juli in Mauretanië verklaard, dat PAIGC-eenheden 32 versterkte legerkampen van de Portugese strijdkrachten hadden aangevallen en bezet. Volgens Cabral is de oude situatie in zijn tegendeel verkeerd: 'Nu hebben wij de Portugezen omsingeld'. Volgens Cabral maken de autoriteiten in Bissau zich ongerust over de toenemende PAIGC-aanvallen op bebouwde kommen. Volgens Portugese militaire communiqués werden in mei, juni en juli 160 vrijheidsstrijders, 57 burgers en zeventien Portugese militairen gedood. 133 burgers werden gewond en 29 vermist, evenals twee Portugese militairen. Volgens communiqués van de PAIGC werden tussen 21 mei en 17 juni 71 Portugese militairen gedood, terwijl verscheidene dozijnen werden gewond. Onder deze 71 Portugezen bevonden zich vijf officieren. In hinderlagen werden zes motorboten tot zinken gebracht en werden zes vrachtwagens vernietigd. Voor de Senegalese beschuldiging, dat Portugal vanuit het grondgebied van Guinee (Port.) aanvallen heeft gedaan op Senegalese dorpen, zie onder Senegal.

Ivoorkust Van 29 april tot 9 mei kwam Ghana's eerste minister, Dr. Busia, op bezoek. Het communiqué na afloop meldde, dat de presidenten een vriendschapsverdrag hadden ondertekend en overeen waren gekomen een commissie voor samenwerking in te stellen. Zij bevestigden nogmaals hun geloof in Afrikaanse eenheid en hun steun voor regionale groeperingen als een onmisbaar stadium bij de verwezenlijking van dat doel. Ook verklaarden zij zich ervan overtuigd, dat de bevrijding van nog door vreemde mogendheden overheerst Afrikaans gebied noodzakelijkerwijs aan Afrikaanse eenheid vooraf moest gaan. Tevreden waren zij over het wederzijdse begrip voor de vraagstukken van de herafbakening van de grenzen. Terug in Ghana preees Dr. Busia de Ivoorkust en zei van de ± 150 000 Ghanese onderdanen aldaar, dat zij blij waren daar te leven.

Van 2 tot 5 juni bracht de president met zijn echtgenote een officieel bezoek aan Nederland. In aanwezigheid van de voornaamste leden van partij en regering ontving hij op 29 juli een Guinese

sportdelegatie, geleid door Toumany Sangaré, minister voor de openbare dienstbetrekking. Hij verklaarde te hopen dat 'zeer spoedig, ik zeg zeer spoedig, mijn jongere broeder president Ahmed Sékou Touré en ik een sluier, en wel een zeer dichte sluier, zullen spreiden over dit treurige verleden van onbegrip. Wij zullen dat doen in het welbegrepen belang van onze beide landen, die geschapen zijn om elkaar te begrijpen, te helpen, en van elkaar te houden'. Hij had het ook bijzonder op prijs gesteld dat de Guineërs het eerst de Ivoorkusters naar Konakri hadden uitgenodigd, wat het herstel van de vriendschappelijke betrekkingen zou vergemakkelijken.

Liberië Met een entourage van veertig personen bracht president Tubman van 27 mei tot 7 juni een officieel bezoek aan West-Duitsland. Na voor medisch onderzoek een particulier bezoek aan Zwitserland gebracht te hebben, arriveerde Tubman op 29 juni in Parijs, waar hij tot 3 juli, ondanks het particuliere karakter van zijn bezoek, enkele besprekingen voerde met regeringsautoriteiten. Tijdens zijn particuliere bezoek aan België, dat tot 9 juli duurde, had de president een ontmoeting met de zojuist uit Congo-Kinshasa teruggekeerde koning Boudewijn. Bij zijn aankomst in Liberïë op 21 juli werd bekend gemaakt, dat Tubman door de *True Whig* partij kandidaat gesteld was voor de presidentsverkiezingen van mei 1971.

Mali De adviesraad van het nationaal verbond van Malische arbeiders (UNTM) kwam medio juni bijeen. De raad betuigde instemming met arbeiderssteun voor het economische en financiële herstelbeleid van het Militaire Comité van nationale bevrijding (CMLN). Zij verklaarde dat de UNTM niet geassocieerd mocht worden met welke politieke of ideologische overtuiging ook. Zij betreurde dat de congressen van de afzonderlijke bonden spanning veroorzaakten; het CMLN en de regering werden verzocht een gesprek tot stand te brengen. Op 1 juni werd in Bamako met Guinee een overeenkomst getekend tot afschaffing van visa voor de wederzijdse onderdanen. Op 20 juni ontmoette luitenant Traore in Kayes de

president van Mauretanië voor een bespreking van de omstrede grens tussen beide landen; een gemengde technische commissie werd ingesteld tot onderzoek en zo mogelijk oplossing van het vraagstuk.

Niger De regering tekende op 1 juni met de Franse Commissie voor Atoomenergie en de Japanse Overseas Uranium Resources Development Company een overeenkomst voor opsporen en winnen van uraniumerts. Een en ander op een concessie die reeds in Frans bezit is, vlak ten zuiden van de lagen van Arlet die al ontgonnen worden, en bij welke exploitatie behalve Niger en Frankrijk ook Duitsland en Italië betrokken zijn.

Nigerië Over de toestand in het voormalige Biafra, zoals beschreven in *KvA* 1970/2, pp. 90-94, is ook in deze verslagperiode weinig verandering gekomen. De berichten over de voedselsituatie (met name in de Oostcentrale staat) blijven tegenstrijdig, terwijl ook over de rehabilitatie en herintegratie, vooral van de Ibo, nog steeds verschillend wordt geoordeeld. Enerzijds wordt optimistisch gesteld, dat de voedselsituatie niet slechter is dan in vergelijkbare, vooroorlogse perioden; anderzijds wordt, ook van officiële zijde, pessimistisch gesteld, dat de toestand alarmerend is. Het Nigeriaanse Rode Kruis oordeelde, dat de voedselhulp eind juni geheel gestaakt kon worden, nu 'the emergency need ... no longer exists and the appropriate Governmental Agencies are in a position to take over whatever needs are left', zoals de president van het NRK, Sir Adetokunboh Ademola, op 2 mei verklaarde (*Africa Research Bulletin* 1756C). Maar daartegenover hadden de teamleiders van het Rode Kruis te velde op 11 april unaniem een resolutie aangenomen, waarin aangedrongen werd op voortzetting van de hulp tot in ieder geval augustus (*Nigerian Tribune* 2 en 11-5). Ook de *Christian Council of Nigeria* pleitte voor voortzetting van de Rode Kruis hulp aangezien de gouvernementele rehabilitatiecommissies onvoldoende in staat zouden zijn de essentiële taken over te nemen (*Guardian* 6-6). Voor de overdracht op 30 juni heeft de rehabilitatiecommissie van de Oostcentrale staat zich meer dan eens bezorgd

uitgelaten over de te verwachten toename van het aantal slachtoffers van ondervoeding tot de nieuwe oogst in september inzet. Zo keerde de secretaris van deze rehabilitatiecommissie, Christian Ofodile, zich tegen de Rode Kruis-opvatting, dat de voedselhulp niet langer nodig is, met de waarschuwing, dat tot september meer mensen van de honger kunnen omkomen dan tijdens de gehele 2½ jaar lange oorlog (*AFP* 1676, 15-5, *Observer* 17-5). Begin juni verklaarde hij voor de aankoop van lokaal voedsel tot september ongeveer twee miljoen Nigeriaanse ponden nodig te hebben, terwijl de federale regering slechts £ N 60 000 per maand beschikbaar stelde. (De Rehabilitatiecommissie kon nog geen 300 ton per week verdelen, in vergelijking tot de oorlogssituatie, toen 150 ton per nacht werd aangevoerd; *AFP* 1682, 5-6). Ook bij andere taken bleek de rehabilitatiecommissie met ernstig geldgebrek te kampen te hebben, zoals blijkt uit het ontslag van 70 Nigeriaanse artsen en meer dan 150 man verplegend personeel (*AFP* 1676, 15-5). Vijf dagen voor de beëindiging van de voedselhulp door het Nigeriaanse Rode Kruis werd door andere hulpverlenende organisaties in Lagos bekend gemaakt, dat het aantal ernstige gevallen van ondervoeding sinds het einde van de oorlog met meer dan 50% was gestegen (*ARB* 1783B, *AFP* 1688, 26-6; andere pessimistische berichten: *Guardian* 18-5 en 1-6, *International Herald Tribune* 1-6, *NRC* 1-6, *Volkskrant* 1-7, *Time* 27-7, *Le Monde* 1-8, *Le Soir* 16-7 en speciaal: *Sunday Telegraph* 12-7.)

Het omstreden RK-besluit zou ingegeven kunnen zijn door de wens van de Nigeriaanse autoriteiten tegenover de buitenwereld de periode van hulpverlening afgesloten te verklaren en over te gaan op de periode van reconstructie, zoals Bridget Bloom van de *Financial Times* (1-7) stelde, maar verschillende regionale autoriteiten blijken van mening, dat voedselhulp, reconstructie en rehabilitatie niet te scheiden zijn. Reconstructie en rehabilitatie zijn op de lange duur de enige afdoende bestrijdingsmiddelen van de bestaande hongersituatie. Zo verklaarde de directeur van de rehabilitatiecommissie van de CCN Emanuel Urhoho in juni: 'needs ... will not be met until effective means have been adopted to tackle the currency issue, normal

services improve and urgent co-operation of rehabilitation is encouraged' (*Guardian* 19-6). En de commissaris voor economische ontwikkeling in de Oostcentrale staat, Sam Ikoku, meende dat daarbij internationale hulp onontbeerlijk was (*Guardian* 25-7).

Een van de grootste obstakels voor economisch herstel is het gebrek aan geld en de daarmee samenhangende werkloosheid. Alleen diegenen, die oud Nigeriaans of Biafraans geld bij de banken hadden gedeponoord, kregen in mei maximaal £N 20 uitgekeerd. De werkloosheid is groot, enerzijds omdat onderwijs, handel, industrie en staatsinstellingen niet op gang kunnen komen door o.a. de oorlogsschade en het gebrek aan geld en anderzijds omdat vele Biafranen (met name Ibo) geen toestemming krijgen in andere deelstaten (vooral de Riversstaat van Port Harcourt) hun oude werkzaamheden weer op te vatten (*Newsweek* 20-7). Meer dan 4000 mijnwerkers hebben sinds januari geen loon meer ontvangen (*West Africa* 18-7); het merendeel van hen werd eind juli ontslagen. Ikoku deed een beroep op de andere deelstaten om voor hun vacatures eerst sollicitanten in de Oostcentrale staat te zoeken voordat buitenlanders worden aangehouden. Naar verluidt staan niet minder dan 32 000 Ibo geregistreerd als werkloos, waarvan 6000 met hoge kwalificaties (*IHT* 17-8). In deze situatie probeerde de regering van de Oostcentrale staat de doorstroming te bevorderen door bijna 3000 ambtenaren, die de leeftijd van 50 jaar hebben bereikt, te ontslaan met de belofte, dat zij met ingang van volgend jaar pensioen zullen ontvangen (*AFP* 1684, 12-6). Ook topambtenaren werden ontslagen of met onbepaald verlof gestuurd (*AFP* 1676, 15-4). Anderen werden gedetineerd zoals Philip Effiong en dr. Pius Okigbo (*Guardian* 9-5; *Financial Times* 23-5; desondanks meent de *Nigerian Opinion* van april 1970 dat de topambtenaren, de universitaire staf, de studenten en de plaatselijke stamhoofden ten onrechte vlug en volledig worden gerehabiliteerd). Dat de stand van zaken met de rehabilitatie de bewoners van de Oostcentrale staat niet zonder reden zorgen blijft baren, blijkt ook uit een federaal decreet van 15 augustus, waarin bepaald wordt, dat ambtenaren (en anderen in regeeringsdienst) die tussen 15 januari 1966 en 15 janu-

ari 1970 steun hebben gegeven aan rebellie of vijandige daden tegen de federale regeringen ontslagen zullen worden of verplicht gepensioneerd (*Guardian* 18-8).

De voedselsituatie, de stagnerende rehabilitatie en de werkloosheid zijn medeverantwoordelijk voor de toegenomen criminaliteit vooral wat betreft gewapende roofovervallen. Dit heeft geleid tot het invoeren van openbare executies, waarvan de eerste op 22 mei plaats vond en de vijfde op 22 augustus. Behalve door dit opzienbarende middel (sinds 15-8 ook van toepassing op onwettig wapenbezit) probeert de regering de onveiligheid te bestrijden door razzia's en massale arrestaties in steden als Onitsha en Owerri. Het zijn deze onrust en onveiligheid, die tot nu toe verhinderd hebben, dat overeenstemming werd bereikt over de repatriëring van de 5000 kinderen in Gaboen en de duizend in Ivoorkust, die destijds uit Biafra geëvacueerd zijn. Weliswaar heette het eind mei, dat er in principe overeenstemming tussen de betrokken landen was bereikt (*AFP* 1679, 26-5), maar op 21 juli verklaarde Gaboen's president Bongo dat de kinderen niet gerepatriëerd zullen worden zolang niet eerst, eventueel met behulp van internationale organisaties, opvangcentra zijn ingericht.

Senegal Abdoulaye Ly, parlementslid en derde adjunct-secretaris van de *Union Progressiste Sénégalaise* (UPS), maakte op 9 juli bekend dat hij uit de partij trad. Met twee andere PRA-leiders, Amadou Moctar M'Bow en Assane Seck, was hij in juni 1966 in de regering opgenomen toen de PRA zich weer bij de UPS aansloot. Bij de regeringswijziging van maart 1970 raakten M'Bow en Ly beiden hun portefeuilles kwijt. Ly behoorde tot de linkervleugel van de PRA. Kort na hem verlieten nog drie andere leden van het politieke bureau de UPS: Abdoulaye Gueye, Thierno Ba en Michel Lane. In een brief aan president Senghor, secretaris-generaal van de UPS, gaven de vier als reden voor hun uittreden op er niet in geslaagd te zijn zich in de partij te integreren.

Het dagblad *Dakar-Matin* is overgenomen en heet van 19 mei af *Le soleil du Sénégal*, orgaan van de UPS.

Half juli opende de president nieuwe laboratoria

van de ORSTOM in Dakar en verklaarde bij die gelegenheid, dat Senegal in het derde vierjarenplan meer dan een procent van het bruto nationaal product aan wetenschappelijk en technisch onderzoek zou besteden.

In de kabinetsvergadering van 16 juni herinnerde premier Abdou Diouf de ministers aan de dringende noodzaak deconcentratie te verwezenlijken door decreten te ontwerpen tot delegatie van bevoegdheden aan directeuren en diensthoofden.

Op 12 juni nam het parlement de begroting voor 1970-71 aan: Fr-CFA 46,9 mld., waarvan Fr-CFA 39 mld. gewone uitgaven. (Zie ook onder OCAM.) In een op 27 juli uitgegeven nota van de directie van de statistiek werd het tekort op de handelsbalans zorgelijk genoemd. Van Fr-CFA 7,3 mld. voor 1968 groeide het tekort tot Fr-CFA 19,4 mld. over 1969.

Over de laatste negen jaar bedragen de tekorten in totaal nu Fr-CFA 80 mld. In 1969 steeg de invoer met Fr-CFA 6,7 mld. tot Fr-CFA 51,2 mld. De stijging komt voornamelijk op rekening van de toegenomen importen van stalen buizen uit West-Duitsland ten behoeve van een wateraanvoerproject voor de agglomeratie Dakar.

De gemengde Senegalees-Malische commissie, die in september 1967 voor het laatst vergaderd had, kwam op 4 mei in Dakar weer bijeen; aanwezig waren ook de wederzijdse ministers van financiën. Besproken werden vraagstukken van handel en industrie, treinverbindingen, havens, belastingen en douanerechten, en ook financiële problemen.

Op 6 mei ondertekenden in Dakar de minister van financiën Jean Collin en de ambassadeur van Congo (K.) een handelsaccorder. Minister Collin noemde dit slechts een uitgangspunt. Hij wees ook op de gemeenschappelijke visies van de twee landen en de gemeenschappelijke opvatting over 'een regionaal beleid in Afrika op de grondslag van samenwerking, co-existentie en de etappe-gewijze voortgang naar eenheid'.

Van 16 tot 22 juni stelde een deskundigengroep van de VN-commissie voor de rechten van de mens ter plaatse een onderzoek in naar schendingen van deze rechten in zuidelijk Afrika. De leider, Ibrahim Boye, permanent vertegenwoordiger van Senegal in de VN en voorzitter van de betrokken commissie,

verklaarde voor het vertrek van de groep, dat zij 'de schade in Senegalese grensdorpen, aangericht door in Portugees-Guinee opgesteld geschut, onbetwistbaar vast had kunnen stellen'. Hij bevestigde dat op 20 juni een grensdorp beschoten was, drie uur na aankomst van de VN-groep in Casamance. Tijdens het tweedaags verblijf aldaar had de groep verschillende slachtoffers gehoord van bombardementen of beschietingen uitgevoerd door eenheden van het Portugees leger. Ter plaatse had de groep vast kunnen stellen, dat vele hutten verwoest waren, dat levensmiddelen waren verbrand en goederen geplunderd. Alle dorpelingen hadden nadrukkelijk verzekerd dat zij niets van doen hadden met elementen uit Portugees-Guinee en in hun dorpen geen nationalistische strijders hadden gehuisvest. In Ziguinchor en Dakar had de groep slachtoffers van deze bombardementen gehoord. Bovendien had zij in Dakar verschillende vluchtelingen gehoord uit Portugees-Guinee. Uit hun verklaringen kwam 'één gemeenschappelijk element naar voren: het feit dat de Portugezen vrijheidsstrijders hun eigen graf lieten graven alvorens hen te fusilleren'. De groep legde ook een verklaring van president Senghor vast, waarin deze nogmaals Portugese beschuldigingen ontkende, volgens welke nationalistenvan het nationale bevrijdingsfront van Port. Guinee van in Senegal aangelegde bases uit hulp zouden ontvangen.

Op 6 en 12 juli meldde Senegal opnieuw beschietingen van grensdorpen, vernielingen, roof en ontvoeringen, en ook enkele doden en gewonden. Senegals permanente vertegenwoordiger bij de VN stelde de Veiligheidsraad op de hoogte en verzocht om een bijeenkomst. Op 16 juli richtte de Portugese zaakgelastigde bij de VN hierover twee brieven aan de Veiligheidsraad. De Senegalese beschuldigingen werden geheel ongegrond verklaard; hij klaagde daarentegen over invallen en beschietingen van Senegal uit en hij verzocht de Veiligheidsraad dan ook Senegal 'ten strengste te waarschuwen'. President Senghor noemde de bewering over het bestaan van guerillabases in zijn land een leugen. Op 17 juli besloot de regering het leger in Casamance te versterken. De volgende dag vroeg de Senegalese regering aan de Veiligheidsraad, in de eerste plaats aan de permanente leden, bij de Por-

tugese regering te interveniëren. Eveneens op 18 juli vroeg de nationale raad van de UPS, die voor de tweede maal in 1970 bijeen kwam, aan de regering Frankrijk te verzoeken de defensieovereenkomst te laten werken en ook te interveniëren bij de NAVO-gealliëerden van Portugal, 'zonder wier hulp dat onderontwikkelde land spoedig zijn anachronistische koloniale oorlogen zou moeten staken'. Op 21 juli echter zei president Senghor in Parijs, dat hij niet de hulp van Franse soldaten in zou roepen. Op 23 juli verklaarde Rui Patricio, de nieuwe minister van buitenlandse zaken, op een persconferentie in Lissabon, dat er geen enkele tegenstelling tussen Senegal en Portugal bestond en hij bracht hulde aan de persoon van president Senghor.

Sierra Leone Brigade-generaal Andrew Jackson-Smith werd op 30 juli wegens hoogverraad ter dood veroordeeld. Hij had met zeven anderen sinds september 1968 hiervoor terechtgestaan totdat zij op 4 mei door het hooggerechtshof op last van de Attorney-General zonder opgaaf van redenen van rechtsvervolging werden ontslagen. Twee dagen later was Jackson-Smith met de zeven anderen weer in staat van beschuldiging gesteld wegens hoogverraad. Op 1 juli werden de anderen door *acting Chief Justice* C. O. Cole vrijgesproken. Tien ex-ministers en hoge ambtenaren, die eerder ter dood waren veroordeeld, worden in de gevangenis slecht behandeld, aldus een gesmokkelde brief, die

midden-afrika

Topconferentie De Equatoriaalafrikaanse topconferentie, die op 28 mei in Brazzaville is bijeengekomen, heeft unaniem de beslissing bevestigd die in 1969 te Libreville is genomen, n.l. het tien jaar oude secretariaat-generaal van de regionale organisatie (die de Congolese Volksrepubliek, Gaboen, de Centraalafrikaanse Republiek en Tsjaad omvat) op te heffen. Het secretariaat zal op 1 september zijn werkzaamheden staken. De lichamen voor culturele, economische en financiële samenwerking zullen blijven functioneren. De presidenten van de betrokken landen zijn overeengekomen culturele, economische en financiële banden tussen hun landen te versterken.

in de Londense *Sunday Times* van 24 mei werd gepubliceerd.

Op 11 juni werd een derde politieke partij opgericht, de *National Democratic Party*, onder voorzitterschap van Hamid Taqi, redakteur van het dagblad *Probe*. Secretaris van deze partij, die 'objective neutrality' nastreeft, is Jonathan Lengar, leraar aan een pedagogische academie. De regering heeft een uit 36 leden bestaande commissie benoemd om de grondwet te herzien, om na te gaan of de bevolking een grondwetswijziging wenst en zo ja, welke vorm een republikeinse grondwet moet hebben.

Op 6 mei werd overeenstemming bereikt tussen de regering en de *Selection Trust Diamond Mining Company*, waarbij het regeringsaandeel op 51% is vastgesteld.

Met ingang van 1 maart 1971 zal het verkeer in Sierra Leone rechts gaan rijden, zo werd op 22 mei bekend gemaakt.

Togo Op 13 juni bracht de Ghanese eerste minister Busia een bezoek aan president Etienne Eyadema. Het communiqué vermeldde, dat behalve over economische en culturele samenwerking ook over de kwestie van door de Ghanese wet op de vreemdelingen getroffen Togonen gesproken was.

Togo krijgt een eigen universiteit (zie onder Da-homey).

Centraalafrikaanse Republiek President Bokassa heeft op 26 juni een kabinetswijziging bekendgemaakt. De voornaamste veranderingen bestaan uit de benoeming van een vice-premier, uit het opnemen van een tweede vrouwelijke minister in de regering en uit de verheffing van enkele staatssecretariaten tot ministeries.

Begin juli heeft president Bokassa op uitnodiging van de Sovjet-regering een bezoek gebracht aan Moskou. Hij heeft er een overeenkomst voor samenwerking met de Sovjetunie ondertekend. Deze zal hierin bestaan dat Russische deskundigen de bouw van een hydro-electrische installatie in de Centraalafrikaanse republiek zullen voorbereiden

en geologische exploraties zullen verrichten. Ook zullen Russische landbouwexperts middelen beraamen om de verbouw van katoen uit te breiden. De Sovjetunie zal bovendien de laboratoria verschaffen voor de universiteit die in de stad Bangui zal verrijzen. Tenslotte voorziet de overeenkomst in de vergroting van het aantal beurzen voor Centraal-Afrikaanse studenten in de Sovjetunie.

In het gemeenschappelijke communiqué dat aan het einde van het tiendaagse bezoek door Tass is gepubliceerd verklaarden beide landen 'actief te zullen samenwerken in de worsteling tegen imperialisme, kolonialisme en neo-kolonialisme, voor internationale ontspanning en voor de afwending van een nieuwe wereldoorlog'. Bij zijn vertrek uit Moskou maakte president Bokassa nog melding van het daar genomen besluit, Bangui in het luchtverkeersnet van Aeroflot op te nemen. De president heeft op zijn thuisreis Boekarest en Kairo aangedaan. In de Roemeense hoofdstad heeft hij besprekingen gevoerd met het Roemeense staatshoofd Nicolae Ceausescu over mogelijkheden tot samenwerking.

Frankrijk, zo is in Bangui bekendgemaakt, zal een bedrag van 35 miljoen CFA-francs (meer dan f400 000) bijdragen in de vernieuwing van leermiddelen voor het Instituut voor Hoger Onderwijs te Bangui. In totaal is het aandeel van Frankrijks hulp aan de tot standkoming van dit instituut nu 147 miljoen CFA-francs.

Congo-Brazzaville In Midden-Afrika, waar sinds oktober 1968 een gespannen situatie heeft bestaan tussen beide Congo's, voornamelijk als gevolg van de executie van Pierre Mulele in oktober 1968, is sinds juni een duidelijke ontspanning ingetreden. Dit was de dag waarop de presidenten Mobutu en Ngouabi resp. van Congo-Kinshasa en de Volksrepubliek Congo zich aan boord van een schip op de rivier Congo, die de grens tussen beide landen vormt, hebben verzoend. De diplomatieke betrekkingen waren in oktober 1968 verbroken als gevolg van de executie van de guerillaleider Pierre Mulele, die in absentia in zijn land ter dood was veroordeeld wegens oorlogsmisdaden en in Congo-Brazzaville een toevlucht had gezocht. In november van hetzelfde jaar, toen majoor Ngouabi de

regering te Kinshasa ervan had beschuldigd, betrokken te zijn geweest bij de poging tot een staatsgreep in de volksrepubliek, was de spanning nog verder toegenomen. De verzoening werd plechtig bekrachtigd door de ondertekening van een document, 'het manifest van 16 juni', door vijf presidenten van Midden-Afrikaanse staten geparafeerd. Beide presidenten van de Congo's spraken hier als hun overtuiging uit dat 'vrede, veiligheid en actieve samenwerking een doorslaggevende factor zijn voor een harmonische ontwikkeling in Midden-Afrika'. De presidenten Tombalbaye van Tsjaad, Bokassa van de Centraal-Afrikaanse republiek en Bongo van Gaboen worden genoemd als getuigen bij het besluit van de presidenten Mobutu en Ngouabi, 'een vreedzame samenwerking tussen hun volken te verzekeren en een beter begrip en vriendschap tussen de inwoners der twee landen te laten gedijen'. In concreto komt dit neer op het zo spoedig mogelijk herstel van de diplomatieke betrekkingen en van telefonisch en telegrafisch contact tussen de twee landen, het weer open stellen van de rivier voor het verkeer te water tussen de twee hoofdsteden en het vinden van een oplossing voor veiligheidsproblemen. Beide landen zullen elkaar tevens het recht verlenen, over elkaars gebied te vliegen. President Tombalbaye van Tsjaad zei bij zijn terugkeer in Fort Lamy dat Midden-Afrika door deze toenadering voor het eerst blijk heeft gegeven van politieke rijpheid in het belang van zijn volken.

Tegen tachtig ambtenaren, schuldig bevonden aan de mislukte staatsgreep van 23 maart, zijn maatregelen genomen die variëren van het tijdelijk inhouden van hun salaris tot het vervallen verklaren van hun burgerlijke rechten. Het gaat hier voornamelijk om politieagenten, verpleegsters en onderwijzers. In hun gezelschap bevinden zich echter ook de oudminister van gezondheid (onder Mas-samba Débat), Simon Gokana en de journalist Célistin Mkoua.

Begin juli is tussen de volksrepubliek China en Congo-Brazzaville een overeenkomst gesloten die voorziet in de aanwezigheid van 40 Chinese docenten en medisch personeel die twee jaar lang in Congo zullen werken. Er zijn al enige Chinese artsen in dit land. Bij een feestmaaltijd die vice-

president van de Volksrepubliek Congo Alfred Raoul op 15 juli door de Chinese regering werd aangeboden, heeft China's vice-premier, Li Hsien Nien de verzekering gegeven dat 700 miljoen Chinezen de volken van Afrika, Palestijnen en andere Arabieren, de Indochinese volken en de rest van de wereld steunen 'tegen het Amerikaanse imperialisme en zijn lakeien'. Bij zijn aankomst op het vliegveld Peking heeft vice-president Ngouabi een uitbundig welkom ervaren van een grote menigte. De speciale afgezant van Noord-Korea, Ri Gel So, die tevens ambassadeur voor zijn land in Oost-Duitsland is, heeft op 11 juni een bezoek gebracht aan het staatshoofd van Congo-Brazzaville, Marien Ngouabi, waarop hij een persoonlijke boodschap van president Kim Il Sung aan diens ambtgenoot te Brazzaville heeft afgegeven.

De Volksrepubliek Congo heeft het plan opgevat een nieuw traject te zoeken voor de spoorweg die Brazzaville zal verbinden met Pointe Noire, de economische hoofdstad aan de Atlantische kust. Oorspronkelijk ging het hier om een regionaal project waaraan de Centraalafrikaanse Republiek, Gaboen en Tsjaad ook zouden medewerken. Het lag in de bedoeling gezamenlijk een beroep te doen op het *United Nations Development Program* voor fondsen om dit project te realiseren. De andere landen hebben zich echter teruggetrokken en Congo-Brazzaville hoopt het nu alleen te verwerken. De opmetingen zullen worden verricht door een Canadese firma uit Montreal. Op het ogenblik bestaat de lijn uit een enkel spoor dat door een zwaar bebost en heuvelachtig gebied loopt.

De minister voor ontwikkeling, Victor Tamba, heeft de eerste steen gelegd voor een scheepswerf die met Chinese hulp nabij M'Pila zal worden gebouwd. De werf zal kleine houten boten bouwen die zijn ontworpen om passagiers en vracht, waaronder landbouwproducten, langs de Congoese waterwegen te vervoeren naar de stedelijke markten. Op een weekeindconferentie te Brazzaville, die op 21 juli is begonnen onder auspiciën van de World Health Organization (WHO) is het chronische tekort aan gediplomeerde verpleegsters ter sprake gekomen. Hoofden van opleidingscentra voor verpleegsters uit 26 Afrikaanse staten zijn hier bijeen-

gekomen om een betere opleiding voor te bereiden.

Congo-Kinshasa De détente tussen Congo en België, die in 1969 ook naar buiten toe duidelijk is geworden door het bezoek van president Mobutu aan Brussel, heeft in juli geleid tot een reis van Koning Boudewijn en Koningin Fabiola naar Kinshasa, de eerste sedert Congo tien jaar geleden plotseling en onvoorbereid zijn onafhankelijkheid verwierf. In de reportage over de ontvangst van het Belgische koningspaar sprak radio-Kinshasa over 'geestdriftige menigten' die zich langs de route die het koningspaar zou volgen hadden opgesteld. Tijdens de receptie, op 18 juni, ter ere van de koninklijke gasten zwaaide president Mobutu aan koning Boudewijn de lof toe, het initiatief tot de toenadering tussen België en Congo te hebben genomen. Mobutu herhaalde zijn beroep op Belgische politici en financiële autoriteiten, in grotere mate actief deel te nemen aan de ontwikkeling van Congo. 'De stabiliteit en vrede in dit land' zei de president, 'vormen ideale voorwaarden voor allen die hier willen investeren'. Op 30 juni werd in Kinshasa tussen Congo en België een vriendschapsverdrag gesloten. Dit vriendschapsverdrag bestaat allerminst alleen op papier: precies tien jaar na de onafhankelijkheid van Congo zijn er alweer 45 000 Belgen in het land, de grootste groep blanken in Congo. Vertegenwoordigers van het Belgische zakenleven en planters stromen naar Congo terug. Na de uiterst moeilijke jaren na de onafhankelijkheid, kwam een keerpunt na de staatsgreep van Mobutu.

Het Britse blad *The Guardian*, dat op 30 juni een hoofdartikel aan Congo wijdde, noemde Mobutu een 'krachtig bestuurder, die er in slaagde weer eenheid te brengen in een land dat vijf jaar lang door twisten was verscheurd en bijna het symbool voor chaos was geworden'. Mobutu heeft een sterk centraal gezag gevestigd en is erin geslaagd de tendenzen tot regionale versnippering het hoofd te bieden. Zo heeft hij het aantal provincies van 21 tot acht teruggebracht met gouverneurs – aan hem persoonlijk verantwoordelijk – die hij laat roteren om te vermijden dat zij tot autonome satrapen worden. De politie ressorteert nu in haar geheel onder het centrale gezag en het leger is versterkt.

De functionarissen van het nieuwe staatsapparaat zijn loyaal tegenover Kinshasa, terwijl ze vroeger hun verplichtingen hadden of aan buitenlandse financiële belangen horig waren.

The Guardian wees er in een hoofdartikel op dat de gewone man echter niet heeft gedeeld in de stijgende welvaart. Congo is op het ogenblik een vrije markt voor buitenlandse zakelijke belangen. Door zijn voordelige voorwaarden voor investeerders en zijn royale compensatie aan de vroegere eigenaren van de genationaliseerde Union Minière heeft hij het vertrouwen van de grote internationale concerns gewonnen. Naast Belgen hebben ook Japanse, Italiaanse, Franse en Amerikaanse ondernemingen in Congo geïnvesteerd. Congo is dus niet meer, zoals voor de onafhankelijkheid, uitsluitend aan Belgische belangen gebonden. Een deel van de Congolese intellectuelen wil zich niet neerleggen bij het feit dat een land dat zo rijk is aan hulpbronnen, zo zwaar op buitenlands kapitaal steunt. Het onevenwichtige element in de ontwikkeling van Congo is n.l., dat de koopkracht van de gewone bevolking in het land in deze tien jaar nagenoeg niet is toegenomen. Wel is de bevolking tot anderhalf miljoen gestegen in deze periode, maar het urbanisatieproces heeft geleid tot overvolle krottenwijken die in hun uitgestrektheid herinneren aan de Zuid Amerikaanse *favela's*. Volgens de *Guardian* zijn er tekenen van ontvreemding onder de studenten en onder de administratief geschoolden, wier aantal sterker toeneemt dan het aantal beschikbare plaatsen bij de overheid en in handel en industrie. De 7000 studenten, van wie er 6000 in het buitenland studeren, vormen een generatie die weinig meer lijkt op de Congolese nationalist die zich tien jaar geleden inzetten voor politieke onafhankelijkheid, en die nu de elite in het land vormen. De aankomende generatie zal op den duur met steeds toenemende aandrang eisen dat Congo ook zijn economische onafhankelijkheid zal verwerven.

Enkele weken eerder was hetzelfde probleem ook al ter sprake gekomen tijdens het bezoek van president Mobutu aan Zambia. Mobutu had er toen op gewezen dat Congo voor hetzelfde probleem stond als Zambia. In beide landen was geen gebrek aan natuurlijke hulpbronnen, maar er moesten

buitenlandse technici worden gevonden en buitenlands kapitaal om die hulpbronnen te exploiteren. Tijdens dit bezoek kwam duidelijk naar voren dat zowel Zambia's Dr. Kaunda als president Mobutu er ernstig naar streefden, oorzaken voor onderlinge moeilijkheden al bij voorbaat uit de weg te ruimen. Concrete voorbeelden hiervoor waren de 16 000 leden van de Lumpa-sectie die in Mokambo in Congo leefden en die hadden geweigerd, van de amnestie die president Kaunda hun in 1968 had aangeboden, gebruik te maken.

Ook ten aanzien van grensverschillen hebben beide presidenten laten doorschemeren dat zij die kwesties door onderling overleg hopen te regelen. De Congolese president deelde bovendien nog mee dat hij een bezoek aan Nigerië had gebracht om te bemiddelen in het verbeteren van de betrekkingen tussen de regering van dit land en die staten die tijdens de burgeroorlog Biafra hadden erkend.

De tienjarige herdenking van de onafhankelijkheid heeft de gevangenen die tot minder dan een jaar veroordeeld waren, onmiddellijke invrijheidsstelling opgeleverd. De anderen, met uitzondering van hen die wegens geweldpleging zijn veroordeeld, zagen hun gevangenisstraf met een jaar verminderd.

Nadat de post- en telegraafverbindingen tussen de twee Congo's waren hersteld, is met ingang van 16 juli nu ook overgegaan tot een beperkt herstel van de veerdienst over de Congo-rivier (in de vorm van een halfuurdienst alleen op donderdag en niet open voor vreemdelingen behalve diplomaten).

De Japanse firma *Congo Mining Development* heeft in het Kisenda-gebied van Katanga enkele aderen van hoogwaardig koper aangeboord die tot de rijkste van de wereld kunnen worden gerekend. Het gaat om lagen die naar schatting meer dan 30 miljoen ton koper kunnen opleveren.

Gaboen Als gevolg van een mislukt bezoek van Madame Josephine Bongo, echtgenote van president Albert Bernard Bongo van Gaboen, aan Israël heeft de regering van Gaboen na haar terugkeer in Libreville, op 20 juni, besloten, haar ambassadeur in Tel Aviv terug te roepen. Tevens zullen 16 bureaus in Israël op last van de regering van Gaboen hun studies onderbreken en naar hun land terug-

keren. Het conflict ontstond doordat mevrouw Bongo, uitgenodigd tot het bezoek door Israëls premier, mevrouw Golda Meir, niet op de afgesproken dag kon worden ontvangen. Een woordvoerder van de Israelische regering verklaarde dat de dood van minister Israel Barzilai een verandering in het rooster van Israëls premier noodzakelijk had gemaakt. Beter verliep een staatsbezoek van President Albert Bernard Bongo aan Parijs. Het 34-jarige staatshoofd van Frankrijks voornaamste leverancier van uranium (belangrijke grondstof voor Frankrijks 'force de frappe'), werd op Orly verwelkomd door premier Chaban-Delmas en de minister van buitenlandse zaken Maurice Schumann, reisde per heliëchter naar de Invalides en werd onmiddellijk door president Pompidou in het Elysée ontvangen. Het echtpaar Bongo werd ondergebracht in de officiële residentie voor buitenlandse staatshoofden. Het feitelijke resultaat van het bezoek: de aanleg van een spoorweg van de ijzermijnen-in-aanbouw te Belinga naar de haven Owenda (die al met Franse middelen is gebouwd), Franse hulp bij de oprichting van een instituut voor voortgezet onderwijs in Gaboen en het op nieuwe leest schoeien van de interne telecommunicaties in het land.

Kameroen Bij presidentieel decreet is met ingang van 15 mei een nieuwe regering voor de Weststaat gevormd, die grotendeels uit een herschikking van het oude kabinet bestaat. Ministerpresident is Salomon Tendeng Muna. Omstreeks dezelfde tijd is de secte 'Jehovah's getuigen' zonder opgave van redenen onwettig verklaard. De secte heeft met zijn 50 000 leden de presidentsverkiezingen (op 28 maart) geboycott. Dit voorkwam niet dat president Ahidjo voor een derde ambtstermijn werd herkozen met 99,94% van het aantal uitgebrachte stemmen.

Na verkiezingen voor de federale volksvertegenwoordiging (die West- en Oost-Kameroen beide representeert) en de Legislative Assembly van Oost-Kameroen, op 7 juni, heeft president Ahidjo op 12 juni de nieuwe federale regering benoemd. Er zijn enkele nieuwe namen bijgekomen maar de belangrijkste portefeuilles (die van Minister of State in charge of Territorial Administration,

overeenkomend met binnenlandse zaken, van de minister van de strijdkrachten en van de Secretary-General to the Presidency die de rang van minister heeft) zijn in dezelfde handen gebleven. Het ministerie van transport staat nu los van dat van communicatie. De *Moniteur Africain* schrijft deze deling toe aan het toegenomen belang van de transportsector als gevolg van de aanleg van de Trans-Kameroen-spoorweg en de uitgebreide verbetering en vernieuwing van havens en wegen. Op 12 juli heeft president Ahidjo een decreet uitgevaardigd, waarbij de president (d.i. zichzelf) als hoofd van de federale staat en de federale regering ministers en onder-ministers benoemen. Elk jaar zullen de ministers aan het staatshoofd de maatregelen die zij hebben voorbereid om de door hem aangegeven regeringspolitiek uit te voeren, ter goedkeuring voorleggen. In het tweede artikel van het decreet worden de General Commissioners en General Delegates onder de autoriteit en supervisie van president of ministers gesteld. Op een persconferentie lichtte president Ahidjo zijn decreet toe door er op te wijzen dat nauwkeurige definities van bevoegdheden en verantwoordelijkheden nodig zijn om zijn plannen te realiseren: een betrachting van economische en financiële soberheid aan de ene kant, vergroting van openbare investeringen, verbreding van het onderwijs en vergroting van de sociale zekerheid aan de andere kant.

President Ahidjo heeft op 11 juli en volgende dagen een zoals hij het tegenover de pers uitdrukte 'eenvoudig vriendschapsbezoek' aan Senegal gebracht. Over de moeilijkheden tussen Nigerië enerzijds en landen als Gaboen en Ivoorkust anderzijds, landen die tijdens de burgeroorlog in Nigerië de staat Biafra hebben erkend, zei Ahidjo – die tevens waarnemend voorzitter van de *Organisation of African Unity* (OAU) is – het normaal te vinden dat de eenheid binnen dit lichaam niet altijd volmaakt is. Om hierin verbetering te brengen was een zekere mate van begrip en tolerantie nodig. Ahidjo zei ervan overtuigd te zijn dat het Nigeriaanse staatshoofd Yakubu Gowon en de Gaboenese president Albert Bongo bereid waren de betrekkingen tussen hun landen weer te normaliseren. Hij maakte ook melding van een ophanden zijnde verbetering in de betrekkingen tussen Nigerië en Ivoorkust.

De Verenigde Staten hebben opnieuw \$ 2 200 000 ter beschikking gesteld van Kameroen als bijdrage voor de Trans-Kameroen-spoorweg. Hiermee is het aandeel van de Verenigde Staten in dit project gestegen tot \$ 12 200 000. Andere bronnen voor de financiering van de spoorweg zijn het Europese Ontwikkelingsfonds (\$ 28 200 000) en Frankrijk (\$ 38 00 000). De eigen bijdrage van Kameroen belooft \$ 4 000 000.

Tsjaad In de laatste week van juni en de eerste dagen van juli zijn Tsjaadse arbeiders die in Libië werkten, het land uitgewezen. Ze kregen slechts enkele uren tijd om het allernodigste mee te nemen. Aan de grens tussen de landen, te Faya-Largeau en andere dorpen wordt al het mogelijke gedaan om de binnenstromende daklozen op te vangen. Een duizendtal andere inwoners van Tsjaad, die in de Libische olievelden werkten, moesten ook vertrekken. Een reden voor deze plotselinge drastische

oostelijk afrika

Afar- en Issaland De Somalische minister van buitenlandse zaken heeft er – blijkens een uitzending van radio-Mogadisjoe, – in een toespraak op 25 mei op aangedrongen dat Frankrijk een datum zou vaststellen voor de onafhankelijkheid van Afar- en Issaland. Hij wees het verweer van Frankrijk, dat het tot bloedvergieten zou komen als de Franse troepen zouden vertrekken, af. Verder uitte hij de mening dat de inwoners er economisch niet op zouden achteruitgaan als het land onafhankelijk zou worden.

Overigens is niet alleen de Somalische regering in de toekomst van Afar- en Issaland geïnteresseerd: in een gesprek met president Pompidou, tijdens een bezoek aan Parijs, verklaarde keizer Haile Selassie van Ethiopië te hopen dat Frankrijk dit gebied aan Ethiopië zou laten als het zich terug zou trekken. 'Een dergelijke overdracht', aldus de keizer, 'zou in overeenstemming zijn met het oude verdrag tussen Frankrijk en Ethiopië'.

Omar Elimi Khairie, de man die op 24 januari twee granaten in een restaurant in Djiboeti heeft gegooid waardoor 18 Europeanen gewond raakten, is op 22 juni veroordeeld tot levenslange dwang-

stap van de Libische regering is niet opgegeven. In het grensgebied van Tsjaad moesten troepen voorkomen dat de vervolgende bevolking Libische kooplieden, die de bevolking in het noorden van Tsjaad van het nodige voorzien, lynchte.

In Chartoem heeft de Soedanese minister van binnenlandse zaken, Faroek Hamadalla aan het dagblad *Al Ayam* meegedeeld dat een onbekend aantal vluchtelingen uit Tsjaad de grens naar Soedan had overschreden als gevolg van 'binnenlandse troebelen'.

De Tsjaadse ministers van financiën, van het nationale plan en van landbouw hebben tezamen met bankiers en deskundigen op het gebied van de katoenverbouw een 'katoen-commissie' opgericht. Het zal de taak van dit lichaam zijn, de functies van de Franse katoenfirma *Cotonfran*, waarmee de overeenkomst is afgelopen, over te nemen. Tsjaad heeft dit jaar een slechte katoenoogst gehad, die de landbouwcrisis in dit land nog verscherpt.

arbeid. Zes van zijn helpers werden veroordeeld tot straffen die varieerden van 1 jaar gevangenis tot tien jaar dwangarbeid. Een zevende werd vrijgesproken. Het Front voor de Bevrijding van de Somalische kust (FLCS) heeft zich voor deze daad verantwoordelijk gesteld.

Ethiopië Een golf van politieke onrust gaat in de laatste maanden door Eritrea, de noordelijke kustprovincie van Ethiopië. In Arabische, vooral Syrische en Libische kranten wordt geschreven over een algemene opstand. Het standpunt van Ethiopië's Arabische bureaus is, dat de bevolking van Eritrea, die voornamelijk uit Islamiëten bestaat, Arabisch voelt en zich met de Arabische landen wenst te verenigen. Dit zou de reden zijn waarom het Eritrese volk tracht met geweld uit het Ethiopische keizerrijk uit te breken, waar de Amhaarse christenen een meerderheid vormen. Onderdeel van het nieuwe offensief om Eritrea is naast aanvallen en terreuracties o.m. een soort van psychologische oorlogsvoering die in de eerste plaats uitgaat van het *Eritrean Liberation Front* (ELF), dat in Syrië is gevestigd. Zo heeft radio-

Damascus op 16 mei gemeld dat strijdkrachten van de Ethiopische keizerlijke garde, wier sterkte werd geschat op 3000 man, vier dagen lang in een veldslag gewikkeld waren met guerilla's van het ELF. De Ethiopische strijdkrachten zouden, zo heet het in dit Syrisch bericht, daarbij zware wapens en zelfs straalvliegtuigen hebben gebruikt. Desondanks zou de keizerlijke garde 200 man aan doden en gewonden hebben verloren. De Eritrese guerilla's echter hadden volgens deze berichten 'slechts twee martelaren op het veld achtergelaten' en niet meer dan negen van hen zouden gewond zijn. Volgens radio Damascus neemt de Ethiopische keizerlijke garde gewoonlijk niet aan de gevechten deel. Zij zou dit alleen doen als de toestand in Addis Abeba zeer ernstig wordt geacht. Verder zou het 'Eritrean Liberation Army' aanvallen hebben gedaan op Port Assab aan de Rode Zee, en daar een Ethiopisch vliegtuig hebben buitgemaakt en 15 soldaten gedood. Het opblazen van twee voertuigen door mijnen zou wederom aan 60 Ethiopiërs het leven hebben gekost. Op 14 mei heeft de Ethiopische regering in een verklaring haar verrassing uitgesproken over het inzamelen van gelden in Libië voor het ELF, ... 'een actie waarin een Afrikaanse zusterpartij het handvest van de OAU schendt, dat de bestaande grenzen tussen Afrikaanse landen garandeert'. De Ethiopische regering wees erop dat Eritrea, behalve tijdens een korte bezetting door fascistisch Italië altijd deel heeft uitgemaakt van Ethiopië en met instemming van de Verenigde Naties tot Ethiopië is teruggekeerd.

Een woordvoerder voor het *Eritrean Liberation Front* (ELF) heeft op 27 juni meegedeeld dat leden van het front-in-ballingschap, in Rome, hebben besloten hun geheime hoofdkwartier over te brengen naar Kopenhagen. Deze beslissing was genomen, zei deze woordvoerder, 'daar de Italiaanse politie incapabel was de leden van het front te beschermen'. Enkele dagen daarvoor had het front meegedeeld dat agenten van de Ethiopische Inlichtingendienst het geheime ontvangstcentrum van de guerilla's dat dit voorjaar in Rome was opgericht, in gevaar brachten. De woordvoerder voegde eraan toe dat de meeste leden van dit centrum al in de Deense hoofdstad waren aange-

komen. De Ethiopische regering is van mening dat het ELF in Eritrea zelf slechts op een kleine minderheid steunt en dat afscheiding van Ethiopië hier allerm minst de wens van de gehele bevolking is. De Ethiopische regering verbergt echter haar onrust niet voor deze vorm van agitatie, die naar zij aan geeft samenhangt met de algemene situatie in de hoorn van Afrika. Gedurende de laatste jaren is de toegang tot de Rode Zee in handen geweest van de volksrepubliek Zuid-Jemen die min of meer de lijn van Moskou volgt. Daarnaast hebben staatsgrepen van mei en oktober 1960 in Soedan en Somalië, aan de Westgrens zowel als ten Zuiden van het conservatieve Ethiopië, regimes aan de macht gebracht in wier handelen de invloed der Sovjets steeds duidelijker aan de dag treedt. Tenslotte is in 1967 (door de mei-oorlog) de toegang tot de Rode Zee geblokkeerd door de afsluiting van het Suezkanaal. Ethiopië voelt zich dan ook ingesloten, temeer daar de nieuwe regeringen in haar buurlanden vijandig staan tegenover de nauwe samenwerking tussen Ethiopië en Israël. De Ethiopische minister van Voorlichting, Guetashew Makasha heeft tegenover AFP voor het eerst openhartig de visie van de Ethiopische regering t.a.v. de kwestie Eritrea uiteengezet. Eritrea, dat vroeger onder Italiaans bewind stond, heeft in 1949 en 1962 in vrije referenda onder controle van de Verenigde Naties zich voor federatie met Ethiopië uitgesproken en later gekozen om een deel van het keizerrijk te worden. 'Eritrea als een Arabisch land te beschouwen is een travestie van de waarheid', aldus de minister. Als er, historisch gesproken, één deel van Ethiopië bestaat, dat het meest getrouw het Ethiopische karakter vertegenwoordigt, is het wel Eritrea. Zelfs kan worden gezegd dat juist hier de geschiedenis van Ethiopië 3000 jaar geleden is begonnen. Eritrea is dan ook, aldus het standpunt van de Ethiopische regering, allerm minst een deel van de Arabische wereld, hoezeer iemand zijn verbeeldingskracht ook laat gaan, tenzij iemand zou willen beweren, dat heel Ethiopië een deel van de Arabische wereld zou zijn.

Ethiopië's moeilijkheden worden op dit ogenblik nog vergroot door de onrust onder de opgroeiende intellectuelen. De noodzaak voor Ethiopië's jeugd, interne conflicten te laten rusten om prioriteit te

geven aan de opbouw, was het onderwerp van een toespraak van de keizer bij de uitreiking van universitaire diploma's. 'Het missen van alle doeleinden van de opvoeding en het schade toebrengen aan de eenheid van het volk, kortzichtigheid en het voortgaan op een weg die het land naar de ondergang zou kunnen leiden, dit alles zou een totale verspilling betekenen van de tijd die U voor de studie is gegeven. Klagen over de onderontwikkeldeheid van het eigen land en het zich vergapen aan de prestaties van andere landen, brengt geen oplossing voor onze problemen. Het is Uw taak, middelen en wegen te vinden om het land omhoog te werken tot het niveau van deze ontwikkelde landen ... Er wordt van U verwacht dat U zich ten volle geeft aan de strijd om ontwikkeling, aan het gebruiken van de natuurlijke hulpbronnen en aan het bouwen van de groene vlakten van ons land, opdat Ethiopië niet tot de 'have-nots' blijft behoren terwijl het alle mogelijkheden voor welvaart bezit', aldus keizer Haile Selassie.

Begin juli heeft de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Aldo Moro, een bezoek aan Ethiopië gebracht; het eerste bezoek van een Italiaanse minister sedert de tweede wereldoorlog. Voor zijn vertrek uit Addis Abeba gaf Moro tegenover de pers uiting aan zijn voldoening over de overeenkomst van de houding van beide landen tegenover internationale problemen. Hoewel het bezoek van de minister werd overschaduwde door de val van het Italiaanse kabinet, werd in Addis Abeba grote waarde aan dit bezoek gehecht als blijk van een definitief herstel van de betrekkingen na de gebeurtenissen in de jaren dertig en veertig. (Hier wordt bedoeld op de overweldiging van Ethiopië door de legers van het fascistische Italië die het land bezet hielden tot zij in 1941 door Britse en Ethiopische strijdkrachten werden verslagen.) Een concreet resultaat van het Italiaanse bezoek was de Italiaanse toezegging, maatregelen te nemen om de voor Ethiopië zeer ongunstige handelsbalans te redresseren en Italië's belofte, stappen te ondernemen bij de EEG-partners voor enige associatievorm van Ethiopië met de Euromarkt. Keizer Haile Selassie heeft een uitnodiging aanvaard voor een staatsbezoek aan Rome. Israël heeft toegezegd, de helft van de kosten (geraamd op \$ 700 000) op zich te

nemen voor de bouw van een instituut voor microbiologie als onderdeel van de Haile Selassie Universiteit te Addis Abeba. Israelische hoogleraren zullen in Addis Abeba doceren en werken en Ethiopische microbiologen zullen een deel van hun opleiding in Israël ontvangen.

De Ethiopische minister van buitenlandse zaken, Ketema Yifru heeft op 21 juli verklaard dat zijn land een neutrale koers zou volgen in het conflict tussen Israël en de Arabische landen. Verder noemde de minister de Britse hervatting van wapenleveranties aan Zuid-Afrika betreurenswaardig en kondigde hij aan dat Ethiopië, tezamen met andere Afrikaanse landen, zich hier zo sterk mogelijk tegen zal verzetten. De minister wees voorts op het grote belang van de haven Djiboeti voor Ethiopië, daar het de voornaamste haven voor dit land aan de Rode Zee is. Minister Yifru herhaalde dat Ethiopië opening van China in de Verenigde Naties zou ondersteunen.

Kenia Keizer Haile Selassie van Ethiopië heeft van acht tot tien juni een bezoek gebracht aan Kenia en daar een overeenkomst met president Kenyatta getekend waarin de grens tussen de twee landen wordt vastgelegd. In dit document wordt ook de bewatering, weiderechten en wederzijdse toegang, het bewaren van de orde en een gemeenschappelijke inspectie van de grens geregeld. In het gemeenschappelijke communiqué van de ontmoeting is verder de wenselijkheid vastgelegd, de economische en culturele samenwerking tussen de twee buurlanden uit te breiden en te bevorderen. De twee staatshoofden hebben zich bereid verklaard, zo snel mogelijk tot concrete maatregelen te komen om de commerciële banden te verstevigen. President Kenyatta herhaalde zijn toezegging van Kenia's steun voor Ethiopië's toelating tot de Oostafrikaanse Gemeenschappelijke Markt die onder het verdrag van de Oostafrikaanse Samenwerking in 1967 tot stand is gekomen. Na zijn terugkeer in Addis Abeba heeft keizer Haile Selassie op 10 juni gezegd dat het verdrag 'een nieuwe mijlpaal betekent in de betrekkingen tussen de twee landen'.

Kenia's minister van financiën, Mwai Kibaki, heeft op 13 juli bekendgemaakt dat Kenia's regering

enerzijds en National and Grindley's Bank anderzijds tot een nieuwe vorm van samenwerking hebben besloten. Deze komt er op neer dat de Bank of Kenia 60% van de aandelen in National and Grindley's zal overnemen waarbij alle kantoren van deze Britse bank in Kenia, op 3 na, zullen overgaan naar een nieuwe maatschappij, *Kenya Commercial Bank*, waarin National and Grindley's in Londen een belang van 40% zullen houden. De overgebleven drie kantoren (twee in Nairobi en één in Mombassa) worden in een andere nieuwe maatschappij ondergebracht: *Grindley's and National Kenya Ltd*. In deze laatste maatschappij zal het hoofdkwartier van Grindley in Londen een belang van 60% houden, de staat Kenia 40%.

Oeganda Zes mannen, schuldig bevonden aan een moordaanslag op president Obote, op 19 december 1969 in het Lugogo-stadion, zijn op 6 mei door het *High Court* tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. Twee hunner waren gehuurd moordenaars. De derde was – in de woorden van *Chief Justice* D.J. Sheridan – een reactionaire oude Muganda. Een vierde, Paulo Juko, werd 'het brein achter de samenzwering' genoemd. Als lid van de koninklijke familie van Buganda had hij, blijkens zijn eigen verklaring, 'ressentiment gevoeld tegen de man die de Kabaka (= de vorst) onttroond had, waardoor ook hij, Juko, in sociaal aanzien was gedaald'. Juko had gebruik gemaakt van het huis van een ander familielid om de moordaanslag voor te bereiden en had ook voor wapens gezorgd. In zijn toelichting op het vonnis zei de rechter dat het hier duidelijk een moord met voorbedachte rade betrof, die maanden van zorgvuldige voorbereiding had geëist.

Een lid van de Britse *High Commission*, Brian Lea, was, naar op 2 mei werd gemeld, ontvoerd. De minister van binnenlandse zaken, Basil Bataringaya, deelde twee dagen later mee dat de heer Lea was gevonden. Op 7 mei vertelde president Obote in het parlement dat de heer Lea weliswaar op geheimzinnige wijze was verdwenen en her-verschenen, doch nooit was ontvoerd. De politie van Oeganda die de zaak onmiddellijk had onderzocht, was tot de conclusie gekomen dat de diplomaat zelf betrokken was geweest bij zijn eigen ontvoe-

ring. De woordvoerder van de Britse *High Commission* distancieerde zich van de presidentiële verklaring en deelde mee dat het relaas dat de heer Lea van het gebeurde had gegeven niet overeen kwam met dat van de president. Een speciale commissie onder *justice* Russel heeft opdracht gekregen, alle details van en om deze zaak te onderzoeken.

Het Britse ministerie van buitenlandse zaken heeft de heer Lea op 1 juli geschorst, hangende het rapport van de speciale commissie van onderzoek. Deze heeft haar werkzaamheden op 24 juni afgesloten. In een periode van zes weken zijn 91 getuigen over deze kwestie gehoord. Brian Lea was belast met de behandeling van inreisvisa voor Aziatische houders van Britse paspoorten. Lea's advocaat, Desmond Ackner, heeft de lezing bepleit dat Lea inderdaad is ontvoerd op de wijze zoals hij heeft beschreven (onder bedreiging met een revolver). Ackner wijst erop dat een voorgewende ontvoering om de zaak van de Aziaten te steunen – een voorstelling van zaken afkomstig van de bij deze zaak betrokken jurist en tussenpersoon bij het verkrijgen van visa voor Aziaten Rao – te gek is om door iemand te worden geloofd. Bovendien zou Rao de Britse ambtenaar enkele dagen tevoren in compromitterende omstandigheden hebben gebracht op een eilandje in het Victoriameer. Zolang het rapport van de commissie van onderzoek niet is gepubliceerd, blijft de zaak duister.

Met 54 tegen negen stemmen is op 16 juni de uitzonderingstoestand, die de minister van binnenlandse zaken bevoegdheid geeft mensen te arresteren zonder dat een strafvervolging tegen hen aanhangig is gemaakt, voor een termijn van zes maanden verlengd.

President Obote zal, evenals iedere andere Oegande, zijn nationale dienst vervullen en samen met andere dienstplichtigen het kampeven delen, is officieel bekendgemaakt. Met nadruk werd erop gewezen dat de nationale dienst niet alleen bestemd is voor werklozen. (6/7)

President Obote heeft in een interview met *Uganda Argus* gezegd, dat de Britse hervatting van wapenleveranties aan Zuid-Afrika in Oeganda werd gezien als een doelmatige hulpverlening aan een laaghartige politiek van apartheid. Obote besloot

met te zeggen dat Brittannië niet enerzijds steeds over het Gemeenebest kon blijven praten en anderzijds de instrumenten ter beschikking stellen ter destructie van landen van het Gemeenebest.

Op 14 juli is tussen Oeganda en Frankrijk de eerste bilaterale overeenkomst voor culturele en technische samenwerking gesloten. Frankrijk zal steun verlenen op onderwijsgebied en bij de uitwerking van economische, culturele en wetenschappelijke onderzoeksprogramma's. Minister Okae, die voor Oeganda tekende, stelde voor het onderwijs in het Frans in Oeganda uit te breiden.

President Milton Obote heeft met de directeur van Grindley's Bank, Lord Aldington, een eerste bespreking gevoerd over de overname van 60% van de aandelen van deze bank in Oeganda. Lord Aldington heeft meegedeeld dat het recht van de Oegandese regering in de bank te participeren 'erkend en aanvaard was'. De bank zal zijn service op de normale manier blijven verlenen.

Rwanda De *International Development Association* (IDA), een afdeling van de Wereldbank, zal \$ 9 800 000 ter beschikking stellen voor een weg van 75 kilometer lengte die de hoofdstad Kigali met Gatuna, aan de grens van Oeganda, zal verbinden. Hierdoor zullen de inwoners van Rwanda via Kenia een weg- en spoorverbinding met de Indische Oceaan krijgen. De vertegenwoordiger van IDA, Mohammed Kochmann, heeft met president Grégoire Kayibanda ook nog over de financiering van andere projecten gesproken, voornamelijk op het gebied van veefokkerij, landbouw-ontwikkeling en een schoolplan.

Somalië In een uitzending van radio-Mogadisjoe werd bekendgemaakt dat de voormalige regionale gouverneurs en ex-districtscommissarissen die na de (Somalische) oktoberrevolutie van hun posten waren ontheven om een para-militaire opleiding van een half jaar te volgen, het uitstekend maakten. Zij zouden zich goed aan de nieuwe militaire omgeving en activiteiten hebben aangepast. Als aanvulling op de militaire opleiding, volgen deze mensen drie uur per dag een cursus bij het *Somali Institute for Public Administration* (SIPA). Tot de opleiding van deze bestuursambtenaren hoort ook

het gebruik en het in- en uit elkaar nemen van geweren en verschillende soorten machinegeweren. (21-6)

Bij een herdenking van de tiende verjaardag der onafhankelijkheid van wat nu het noordelijke deel der republiek Somalië is, het voormalige protectoraat Brits-Somaliland, hield de president van de Hoge Revolutionaire Raad, generaal Siyad een toespraak tot 600 gegradueerden waarin hij er op wees 'dat het land een hevige strijd voert tegen tribalisme en tegen hen die regionalistische belangen laten prevaleren. We kunnen ons', aldus generaal Siyad, 'geen gespleten cultureel front veroorloven. U moet noch pro-Amerikaans, noch pro-Russisch of pro-Arabisch zijn. Van U allen wordt verwacht dat U nationalist bent en trouw aan de soevereiniteit en onafhankelijkheid van Uw Natie' (26/6). Enkele dagen later maakte generaal-majoor Siyad melding van de 'Somalilanden onder Ethiopisch en Kenia's bestuur'. Hij drong erop aan dat de leiders van deze landen met Somalië samen zouden komen om in goede vriendschap en nabuurschap een oplossing voor deze conflicten te vinden. Dit was de gelegenheid waarbij het Somalische staatshoofd ook de kwestie van Afar- en Issaland ter sprake bracht (zie aldaar). In uitzendingen van radio Mogadisjoe op 6 en 10 mei werd melding gemaakt van openbare executies van militairen wegens moord. Op 6 juni is een soldaat wegens spionage ter dood veroordeeld. Nadat de bevoegde instanties hoger beroep hadden afgewezen en het staatshoofd een verzoek om gratie had geweigerd, is de executie op 7 juni door een vuurpeleton voltrokken. De radiocommentator vertelde dat van alle kanten mensen waren samengestroomd per autobus, per auto en te voet, om het evenement te zien en dat ook kinderen niet ontbraken. Met een zekere geestdrift werd melding gemaakt van de precisie en de gelijktijdigheid waarmee de dodelijke schoten waren afgevuurd.

Tanzania De spoorweg ter lengte van 1500 km, die het ingesloten Zambia met de Tanzaniaanse hoofdstad en haven Dar-es-Salaam zal verbinden, zal nu definitief door technici van de Chinese volksrepubliek worden gebouwd. Een desbetreffende overeenkomst is op 12 juli in Peking ondertekend

en door een feestelijke maaltijd gevierd. De Chinese ministerpresident, Tsjou en Lai en de Zambiaanse en Tanzaniaanse ministers van financiën zaten hierbij aan. Chinese technici hebben de opmetingen voor de spoorweg al verricht. De kosten van het project worden op meer dan 1½ miljard gulden geraamd. Dit bedrag wordt door China verstrekt in de vorm van een renteloos voorschot met een aflossingstermijn van 25 jaar. Nog in 1970 zullen de werkzaamheden aan de spoorweg, die op vijf jaar worden geschat, beginnen. De Tanzam-spoorweg, zoals het project in de wandeling heet, zal het voor Zambia mogelijk maken, zijn koperexport, die een levensbelang voor het land uitmaakt, onafhankelijk van Rhodesië en Zuid-Afrika te verschepen.

In een zitting van het *High Court* op 30 juni hadden zich Gray Mattaka, voormalig redacteur van *The Nationalist*, Mrs. Bibi Titi Mohamed, ex-presidente van de *Women's Union*, Michael Kamaliza, de vroegere secretaris van de vakvereniging NUTA en vier officieren van leger en politie wegens samenzwering te verantwoorden. De voornaamste beschuldigde was Oscar Kambona, voormalig secretaris-generaal van de regeringspartij (TANU) en minister, die in de zomer van 1967 naar Londen is uitgeweken en volgens het geldend recht in Tanzania niet *in absentia* kan worden veroordeeld. Aanklager was *State Prosecutor* Mark Bomani, president van het *High Court* Chief Justice P. T. Georges. De acte van beschuldiging luidde dat de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, Dr. Hilgard Muller in Londen een ontmoeting heeft gehad met Oscar Kambona. Inhoud van hun gesprek zouden plannen zijn geweest, de regering van president Nyerere door een staatsgreep omver te werpen. De voornaamste getuige à charge, Potlako Leballo, waarnemend president van het Pan Africanist Congress, zei dat hem deze bijeen-

komst ter ore was gekomen door de journalist Gray Mattaka. Potlako Leballo vertelde dat volgens Mattaka Dr. Muller zou hebben aangeduid 'dat Zuid-Afrika het zou weten te waarderen als hij, Leballo, deel uitmaken zou van de groep. Leballo zei dat hij had gedaan wat ieder ordelievend burger in zijn plaats zou hebben gedaan, n.l. dat hij het hoofd van de Tanzaniaanse veiligheidsdienst had opgebeld, op wiens instructie hij later opnieuw een ontmoeting met Mattaka heeft gehad. Hij ontmoette ook een andere beklagde, mevrouw Bibi Titi Mohamed. Zij zou hem op de hoogte hebben gebracht van plannen president Nyerere, tweede vice-president Rashidi Kawawa, en enkele andere voormannen van de regering 'uit de weg te ruimen'. De staatsgreep zou verder als consequentie hebben gehad dat alle Chinezen uit Tanzania zouden worden uitgewezen. Tanzania's twee officiële kranten (*The Standard* en *The Nation*) hebben nagenoeg geen aandacht aan deze zitting van het High Court besteed. *Chief Justice* Georges heeft een verzoek van de Officier van Justitie het relaas van de voornaamste getuige à charge met gesloten deuren te horen, van de hand gewezen.

Miss World, de Oostenrijkse Eva Reuber Staijer, heeft haar uitstapje naar Tanzania, waar ze omstreeks half mei de voornaamste attractie van een diner-dansant in het Kilimanjarohotel te Dar-es-Salaam zou zijn, afgelast en is naar Nairobi teruggekeerd na een kort bezoek aan Oeganda. *The Standard* had o.m. geschreven dat Miss World 'een van de symbolen was van een cultuur en waardestelsel, die de onze niet zijn'. De culturele waarden van een samenleving die jaarlijks haar vrouwvolk tentoonstelt als vee is niet alleen vreemd aan onze cultuur en ons gevoel voor waardigheid, maar gaat ook in tegen alles waar wij naar streven, aldus het regeringsblad.

zuidelijk afrika

Internationale solidariteitsconferentie Van 27 tot 29 juni werd in Rome een internationale conferentie gehouden, die tot doel had uitdrukking te geven aan de solidariteit met de bevrijdingsbe-

wegingen in de Portugese kolonies Angola, Mozambique en Guinee-Bissau. Aan de conferentie, georganiseerd door een aantal Italiaanse politieke partijen en vakbonden, werd deelgenomen door

delegaties uit een vijftigtal landen, en door vertegenwoordigers van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid en van de Dekolonisatiecommissie van de Verenigde Naties. Belangrijkste sprekers waren Amilcar Cabral (secretaris-generaal van de PAIGC), Marcelino dos Santos (vice-president van het FRELIMO) en dr. Agostino Neto (secretaris-generaal van de MPLA). In een slotresolutie werd geëist, dat Portugal politiek en militair geïsoleerd wordt door de NATO en de VN. Volgens deze resolutie is de economische hulp, die Portugal ontvangt van de VS, Frankrijk en West-Duitsland van beslissende betekenis voor de voortzetting van de oorlog. Op 1 juli werden de drie revolutionaire leiders door paus Paulus van Rome in audiëntie ontvangen, hetgeen leidde tot een protest van de Portugese regering.

Vorster naar Malawi, Rhodesië en Europa

De Zuidafrikaanse minister-president, B.J. Vorster, bracht van 19 tot 21 mei een officieel bezoek aan Malawi, op uitnodiging van president Kamuzu Banda. Dit bezoek werd door de Zuidafrikaanse pers algemeen gesteund. De regeringsgezinde bladen noemden het een tastbaar en belangrijk teken voor het succes van de Zuidafrikaanse buitenlandse politiek. De oppositiepers noemde het bezoek in het belang van Zuid-Afrika. De onafhankelijke Afrikaanse staten daarentegen waren kritisch gestemd over deze uitnodiging, die algemeen beschouwd werd als steun van Malawi voor de apartheidspolitiek van Zuid-Afrika. Volgens radio Loesaka zou dit bezoek het voorspel kunnen zijn van een verdere versteviging van de Zuidafrikaanse betrekkingen met Madagascar en later met Westafrikaanse staten als Gaboen en Ivoorkust. Van verschillende kanten werd gevraagd om de uitstoting van Malawi uit de OAE (de regering van Sierra Leone, perscommentaren in Ghana en Oeganda o.a.). Volgens de assistent-secretaris-generaal van de OAE, Sahnoun, was uitstoting van een lid niet voorzien in het handvest van de OAE, maar Malawi had zich zelf al voordien geïsoleerd van de rest van Afrika. Volgens het Tanzaniaanse regeringsblad *The Standard* waren Malawi en Zambia ten tijde van de onafhankelijkheid beide geconfronteerd met de geo-economische banden met de

blanke minderheidsregeringen in Zuidelijk Afrika, waardoor een onmiddellijke breuk met Portugal, Rhodesië en Zuid-Afrika onmogelijk was. Maar terwijl Zambia zich identificeerde met Afrika en zich bleef verzetten tegen apartheid en onderdrukking, heeft Banda zich sinds de onafhankelijkheid geconcentreerd op het vijandelijke kamp. Vorster kan, volgens het blad, nooit de bondgenoot zijn van het volk van Malawi. Banda, de vrijheidsstrijder hielp hen de onderdrukking te bestrijden. Nu heeft hij zijn erfenis de rug toegekeerd. Het volk zal dat niet doen, aldus de *Standard* (21-5). De minister van buitenlandse zaken van Somalië, Omar Arteh, noemde de uitnodiging een dolksteek in de rug van Afrika. Zijn ambtgenoot van de volksrepubliek Congo, Auxence Ickonga, noemde Banda onverantwoordelijk en anti-Afrikaan. Banda zei op 22 mei niet bezorgd te zijn over de dreigementen van uitstoting uit de OAE. Volgens hem had Malawi vrienden in de organisatie, die er net zo over dachten. Banda beschuldigde sommige Afrikaanse leiders ervan 'op hypocriete wijze' contacten met Zuid-Afrika en Portugal te onderhouden. Hij kondigde aan Zuid-Afrika te zullen bezoeken als de tijd daar is.

Voor een kort driedaags bezoek aan Rhodesië arriveerde Vorster op 21 mei in Salisbury. Het Rhodesische ministerie van buitenlandse zaken noemde het bezoek informeel. Het Britse ministerie van buitenlandse zaken zag geen reden om in dit bezoek het begin van erkenning te zien.

Op 4 juni arriveerde Vorster in Lissabon voor een veertiendaags bezoek aan Europa. Behalve Portugal bezocht hij ook Spanje, Frankrijk en Zwitserland. Na besprekingen met de Portugese minister-president, dr. Marcello Caetano, verklaarde Vorster dat de twee landen niet alleen de gemeenschappelijke waarden van de westerse beschaving deelden, maar ook een diep verantwoordelijkheidsgevoel voor het welzijn van alle volken in hun landen. Als voorbeelden van de samenwerking noemde Vorster het ontwikkelingsplan voor de Kunenerivier t.b.v. Angola en Zuidwest-Afrika en de Cabora Bassadam in Mozambique. Hij toonde zich een voorstander van voortgezette samenwerking tussen Portugal en Zuid-Afrika in de verdediging van Zuidelijk Afrika tegen communistische

agressie in Angola en Mozambique, terwijl de toenemende activiteit van de Russische vloot in de Indische oceaan en de Zuidatlantische oceaan voor beide landen in hun algemeen belang noodzakelijk maakte hun praktische samenwerking voort te zetten. In Madrid noemde Vorster zijn besprekingen met generaal Franco op 10 juni een groot succes, zonder te zeggen waarover gesproken was. Vorster ontkende dat zijn bezoek aan Spanje het Franco-regime in verlegenheid had gebracht. In Parijs hield Vorster besprekingen met minister-president Chaban-Delmas over zaken van wederzijds belang. Na afloop verklaarde Vorster dat niet gesproken was over wapens of goud. Op 16 juni werd in Genève een diplomatieke conferentie gehouden onder voorzitterschap van Vorster, waaraan werd deelgenomen door zijn minister van buitenlandse zaken, dr. Hilgard Muller, elf Zuidafrikaanse ambassadeurs en twee hoofden van missies. Op een persconferentie, daags daarna in Genève, verklaarde Vorster, dat bepaalde ontwikkelingen verwacht konden worden van zijn Europese reis. Zijn besprekingen in de verschillende Europese landen waren 'uiterst succesvol', alleen al om de gevaren van de Russische penetratie van de Indische oceaan onder de ogen van de Europese leiders te brengen. Vorster zei niet gesproken te hebben over de aankoop van wapens of over de Cabora Bassadam. Zuid-Afrika's betrekkingen met de rest van Afrika werden steeds beter, volgens Vorster, die eraan toevoegde, dat zijn regering er alleen belang in stelde om van zuidelijk Afrika het meest vreedzame gebied ter wereld te maken. De Zuidafrikaanse pers beschouwde de reis in het algemeen gunstig.

Volgens de *Rhodesia Herald* (5-6), zou de reis ook naar West-Duitsland en de lage landen zijn gegaan, als Zuid-Afrika minder geïsoleerd was. Dat deze landen op deze reis werden overgeslagen, was, volgens het blad, een teken dat 'a great deal of diplomatic bridge-building remains to be done'. Commentaren in de rest van onafhankelijk Afrika waren afwijzend. Volgens de *Ethiopian Herald* (9-6) is Vorster's argument van een communistische bedreiging van Afrika en derhalve van de wereld te goedkoop om ernstig genomen te worden. Iedere samenwerking met Vorsters plannen wordt

beschouwd als een onvriendelijke daad tegen de leden-staten van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid, aldus het blad, dat die Europese landen, die vriendschap overwegen met het fascistische Zuid-Afrika, waarschuwt dat zij zich tweemaal moeten bedenken, voordat zij zich committeren, als zij niet de vriendschap van geheel Afrika willen verliezen.

Angola Portugese strijdkrachten maken gebruik van chemicaliën om de te velde staande gewassen in de bevrijde gebieden te vergifigen, aldus een communiqué van de MPLA van 10 juli. Volgens de GRAE van Holden Roberto (de rivaal van de MPLA) worden gevangengenomen en gewonde vrijheidsstrijders door Portugese troepen geëxecuteerd. Op deze persconferentie van 29 mei in Kinshasa werden drie gevangengenomen Portugese militairen (een sergeant en twee soldaten) getoond als de enige overlevenden van een groep van 40. Volgens Portugese militaire communiqués werden tussen 19 april en 18 juli 24 Portugezen, 51 burgers en 285 vrijheidsstrijders gedood; 109 Portugezen, 62 burgers en 103 vrijheidsstrijders gewond, terwijl 131 burgers werden vermist. Op 19 juli werd in Loeanda bekend gemaakt, dat 66 vrijheidsstrijders zich in de tweede week van juli hadden overgegeven. De leider van de MPLA, dr. Agostino Neto, verklaarde op 12 mei in Lagos (Nigerië), dat de 7 000 leden van de MPLA een derde deel van het koloniale grondgebied beheersen. Zij hebben plaatselijke besturen ingesteld en scholen opgericht in het oostelijke deel, grenzend aan Zambia en Congo-Kinshasa. Het verst gevorderde front is, aldus Neto, in het Bie-district. De MPLA beheerst ook de districten Moxico, Cuanda-Cubango en Loeanda.

Op uitnodiging van sociaal-democratische partijen in Scandinavië heeft Neto in juli een bezoek gebracht aan Finland, Denemarken en Zweden. In Helsinki deed Neto een beroep op de leden van de Europese Vrijhandelsassociatie hun invloed aan te wenden op hun medelid, Portugal, om de behandeling van de Afrikaanse bevolking van Angola te verbeteren. In Kopenhagen vroeg Neto om de uitstoting van Portugal uit de Nato, aangezien Nato-wapens tegen Angolese nationalistena worden ge-

bruikt. Een woordvoerder van het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken deelde mee, dat Neto's verzoek aan minister-president Olof Palme om steun voor de MPLA, in de herfst welwillend zal worden beschouwd.

Volgens een woordvoerder van de *American Gulf Oil* begin mei, is opnieuw olie gevonden voor de kust van Cabinda met een vermoedelijke opbrengst van ongeveer 5 000 vaten per dag.

Botswana President Sir Seretse Khama heeft op 5 juni verklaard, dat de voorgestelde wegverbinding met Zambia niet bedoeld was om de infiltratie van vrijheidsstrijders uit het noorden te vergemakkelijken of te stoppen. Het doel van het project was voornamelijk economisch, maar hij voegde er aan toe, dat de wegverbinding ook het politieke effect zou hebben dat de banden met de rest van onafhankelijk zwart Afrika erdoor worden verbeterd.

Minister van financiën, J. G. Haskins, volgde op 16 juni de minister van landbouw, Tshoko Sheko, op, die negen dagen eerder op 50-jarige leeftijd plotse-ling was overleden.

De Selebi-Ipikwe koper- en nikkelmijnen zullen in 1975 in volle produktie zijn, zo werd op 1 juli in Gaborone bekendgemaakt. Naar schatting hebben deze mijnen (die deel uitmaken van het Bamangwato-complex, 88 kilometer ten zuidoosten van Francistown) koperreserves van 32 miljoen ton en nikkelreserves van 46 miljoen ton. De regering draagt een derde (\$ 40 miljoen) bij van de kosten van de mijnen, die voor zestig procent in handen zijn van de *Roan Selection Trust Company*.

Lesotho Het bericht (dat op 1 mei door radio Johannesburg werd verspreid) dat de leiders van de vier belangrijkste politieke partijen in hun tweede reeks besprekingen besloten hadden de algemene verkiezingen van januari j.l. ongeldig te verklaren als eerste stap om de constitutionele crisis op te lossen, werd op 8 mei door Ntsu Mokhehle bevestigd. Mokhehle, die daags tevoren in beperkte bewegingsvrijheid (maar onder beschermende bewaking) was gesteld, bevestigde, dat hij ingestemd had met een coalitieregering o.l.v. Chief Leabua Jonathan voor de duur van een jaar, waarna of ver-

kiezingen moeten worden gehouden of de coalitie wordt voortgezet. De derde reeks politieke besprekingen die op 22 mei had moeten beginnen, maar uitgesteld werd wegens ziekte van de minister van binnenlandse zaken, Chief Matete Majara, werd op 11 juni hervat. Volgens premier Jonathan, in een radiotoespraak op 8 juni, was de crisis veroorzaakt door 'this Frankenstein monster called Western democracy', waardoor het Basutu-volk in verschillende partijen was verdeeld. Jonathan verklaarde op 1 juli in Nederland (waar hij het Wereldvoedselcongres had bijgewoond), dat het niet uitgesloten was, dat koning Moshoeshoe II naar Lesotho zou terugkeren voordat zijn verblijf van zes maanden om was.

Op 10 juni verklaarde Jonathan het hele land tot 'hungerstricken area'. Door de droogte zou 60% van de mais-oogst verloren gaan en zou vanaf augustus een ernstig voedseltekort ontstaan. Daags daarna besloot de Britse regering de betrekkingen met Lesotho te normaliseren en besprekingen te voeren over hervatting van de hulp. Op 13 juni besloot Jonathan om hulp te vragen aan Zuid-Afrika. Mokhehle deed eind juli een beroep op de Britse regering de hulp niet te hervatten, aangezien Jonathan hierdoor niet meer genoodzaakt is tot een vreedzame oplossing van de constitutionele crisis. Mokhehle's verzoek om vrijlating of een ten lastelegging van begin juli was eind juli nog niet behandeld, aldus the *Star Weekly* van 1 augustus.

Op 14 mei werd de Zuidafrikaanse politieke vluchteling, Gaston Ndlovu, die sinds april werd gezocht, gearresteerd. Een maand later verwierp de *Privy Council* in Londen het beroep van de Zuidafrikaan Joe Molefi tegen zijn deportatiebevel. Molefi zit met 35 andere vluchtelingen sinds januari in Maseroe in detentie. Op 11 juni verklaarde de minister van buitenlandse zaken, Justice Mokotso, aan het hoofd van een vier man sterke delegatie op goodwillreis door verscheidene Afrikaanse landen in Loesaka, dat Lesotho nooit 'freedom fighters against the Republic' zou toelaten. Twaalf Zuidafrikaanse vluchtelingen hebben toestemming gekregen over Zuid-Afrika te vliegen voor asiel in het buitenland, aldus werd op 17 juli in Maseroe bekend gemaakt door het ministerie van buitenlandse zaken.

Malawi Voor het bezoek van de Zuidafrikaanse minister-president, B.J. Vorster, zie onder Zuidelijk Afrika.

De regering van Sierra Leone heeft geëist, dat Malawi wegens zijn vriendschappelijke betrekkingen met Zuid-Afrika, door de topconferentie in september a.s. uit de Organisatie van Afrikaanse Eenheid wordt gestoten. Dit werd ook gevraagd door de Malawiërs in ballingschap, die onder leiding van oud-minister Chiume om erkenning vroegen als legitiem bevrijdingsfront. De eis van uitstoting uit de OAE werd ook gesteld door het Ghanese dagblad *Daily Graphic*, dat op 26 mei onthulde, dat Malawi's veiligheidsdienst georganiseerd wordt door Zuid-Afrika waardoor alle documenten van de OAE rechtstreeks in Pretoria terecht komen.

De vroegere minister van *local government*, G.E. Ndema, is uit de *Malawi Congress Party* gestoten, nadat een commissie van onderzoek en de disciplinaire commissie van de MCP hem schuldig bevonden hadden aan misbruik van zijn positie als minister. De partijafdeling en de *Youth League* commissie in het kiesdistrict Zomba-west zijn in verband hiermee ontbonden. De minister van handel en industrie, John Tembo, is afgetreden als lid van het parlement (het aantal kabinetsministers, dat geen lid meer is van het parlement, is hiermee gestegen tot zes). Ter gelegenheid van zijn verjaardag op 14 mei heeft president Kamuzu Banda de vrijlating bevolen van 1500 gevangenen en 73 gedetineerden.

Aziatische handelaren mogen na 1 juli alleen nog met regeringstoestemming in speciaal aangewezen gebieden (23 distrikthoofdsteden en vijf andere centra) opereren. Aziatische handelaren mogen na die datum niet meer opereren in Blantyre en Lilongwe.

Op 4 juli werd een nieuwe, honderd kilometer lange, spoorlijn geopend van Nkaya naar de grens, met aansluiting op de hoofdlijn naar de Mozambikijnse haven Nacale. De opening van deze lijn (die door een Zuidafrikaanse lening van £ 6,4 miljoen mogelijk was gemaakt) werd bijgewoond door de Zuidafrikaanse onderminister van vervoer, H.C. Martins, en de vertegenwoordiger van de Zuidafrikaanse *Industrial Development Corporation*, S.J. Kuschke.

Mozambique Op verzoek van Zambia's president Kenneth Kaunda, heeft Italië besloten geen steun in de vorm van kredietgaranties te verlenen bij de bouw van de Cabora Bassadam, zo werd op 20 mei bekend. Op 18 juni verklaarde een zegsman van de Franse regering, dat Frankrijk wel steun zal blijven geven aan het project, terwijl een soortgelijk besluit door Westduitsland op 30 juli werd genomen, toen bekend gemaakt werd dat de regering Brandt niets zal doen tegen deelneming van de Westduitse industrie in de bouw van de Cabora Bassadam.

In juni en juli zijn volgens Portugese militaire communicés enkele guerillakampen van het FRELIMO vernietigd. In het nieuwe offensief 'Gordiaanse Knoop' zijn 300 FRELIMO-strijders en elf Portugezen gedood. In totaal zijn in de verslagperiode, volgens Portugese opgave, meer dan 350 FRELIMO-strijders gedood, terwijl 23 Portugese militairen werden gedood en twee gewond. Het centrale comité van het FRELIMO heeft op 22 mei besloten de 39-jarige opperbevelhebber, Samora Machel, te benoemen tot president van de bevrijdingsbeweging en Marcelino dos Santos tot vice-president. Uria Simango, de vroegere vice-president die in Kairo zou wonen, werd uit de partij gestoten, evenals Lourenco Nutaca en Judas Honwana, FRELIMO-vertegenwoordigers in respectievelijk Zweden en Egypte. Zij moeten in Mozambique terecht staan wegens verraad. Een van de vrouwelijke bestuursleden van het FRELIMO, Veronica Namiva, zou zich volgens een militair bericht uit Lourenco Marques van 10 juni, hebben overgegeven. Op 23 juli is een bom ontploft in het FRELIMO-hoofdkwartier in Dar es Salaam (Tanzania), waarbij één persoon, werkzaam in de postkamer, ernstig werd gewond.

Sinds november vorig jaar is in het zuiden geen regen meer gevallen. Nu geen regenval verwacht wordt tot november a.s. wordt het leven van meer dan 700 000 stuks vee in gevaar gebracht.

Krachtens een wet, die in mei door de wetgevende raad is aangenomen, is het strafbaar om op openbare mededelingen (zoals advertenties en menukaarten) enige andere taal dan het Portugees te gebruiken. De wet is bedoeld om 'de integriteit van de Portugese taal te verdedigen'.

Rhodesië De conservatieve Britse minister-president, Edward Heath, verklaarde op 2 juli in het Britse Lagerhuis, dat een nieuwe poging zou worden gedaan om een aanvaardbare schikking te vinden voor het probleem Rhodesië. Daags daarna verklaarde premier Ian Smith niet te geloven, dat de uitslag van de Britse verkiezingen enig verschil maakt voor het dispuut tussen beide landen. De Britse minister van buitenlandse zaken, Sir Alec Douglas-Home, verklaarde op 6 juli in het Britse Lagerhuis, dat de sancties tegen Rhodesië voortgezet zullen worden 'until we are satisfied one way or another that there can or cannot be a settlement'. Vier dagen later arriveerde Ian Smith voor een weekend bezoek in Pretoria. Als officiële reden werd opgegeven dat hij een rugbywedstrijd wilde bijwonen, maar officieus werd aangenomen, dat dit bezoek verband hield met de aangekondigde nieuwe Britse poging tot een schikking, waarbij de hervatting van de Britse wapenleveranties aan Zuid-Afrika gekoppeld was aan een Brits verzoek aan Vorster op te treden als bemiddelaar. Deze interpretatie werd door de Britse regering officieel ontkend. Ian Smith verklaarde op 29 juli in het parlement bereid te zijn nieuwe besprekingen te houden met de Britse regering mits deze 'serius en constructief' zouden zijn.

Nadat president Dupont bij de opening van het eerste republikeinse parlement op 28 mei had verklaard dat de effectiviteit van de strijdkrachten zal worden opgevoerd ten einde de noordelijke bedreiging van infiltranten te kunnen weerstaan, vroeg de minister van Law and Order, Lardner-Burke, op 11 juni om verlenging van de noodtoestand met twaalf maanden, aangezien Rhodesië nog steeds terroristen moet bestrijden, die in de toekomst wellicht ook beter getraind zijn. Hij verklaarde in het parlement, dat de bevrijdingsbeweging zich nu meer concentreerde op de kwaliteit van de beschikbare mankracht dan op kwantiteit, en dat uit aanwijzingen bleek, dat de tactiek eveneens was verbeterd.

In haar jaarlijks rapport aan de Veiligheidsraad, dat op 15 juli werd gepubliceerd, betreurt de speciale VN-commissie van toezicht op de naleving van de economische sancties het gebrek aan samenwerking van sommige landen, met name Portugal en

Zuid-Afrika. Rhodesische producten en goederen waren ook naar talrijke andere landen uitgevoerd. In zijn miljoenennota van 16 juli verklaarde de Rhodesische minister van financiën, John Wrathall, dat zelfs als de gehele tabaksoogst ondanks sancties verkocht werd, de staatstabakcorporatie naar verwachting ongeveer \$ Rhod. 19 miljoen zou verliezen.

De landbouw had in het algemeen dit jaar te lijden van de droogte, maar deze sector is, volgens Wrathall, te groot en te belangrijk om voortdurend aanzienlijke steun te mogen verwachten van de overige sectoren van de economie, temeer daar ook de industrie nog enige tijd steun nodig heeft. De groei van het Bruto Nationaal Produkt bedroeg in 1969, volgens de miljoenennota, 11 %.

In de eerste vijf maanden van dit jaar was de mijnproductie toegenomen met meer dan 20%, vergeleken met het jaar daarvoor, en de industrie met 19%. Zonder verder details te geven, verklaarde Wrathall, dat de uitvoer, die in 1969 sterk was gestegen, ook in de eerste helft van dit jaar een voortgezette groei vertoonde.

De regering van Ian Smith heeft op 26 juli bekend gemaakt geen officiële oppositie in het parlement te erkennen, aangezien de Afrikaanse parlementsleden op afzonderlijke lijsten waren gekozen en erkenning van een officiële oppositie derhalve neer zou komen op erkenning van een officiële parlementaire oppositie gebaseerd op ras.

Een blanke student werd gewond en vier anderen (waaronder drie Afrikanen) werden op 16 juni gearresteerd op het terrein van het universiteitscollege in Salisbury, nadat studenten hadden gedemonstreerd tegen de voorgestelde wijzigingen van het bestuur, waardoor de Afrikaanse vertegenwoordiging naar hun opvatting zou worden geëlimineerd. Twee dagen later verklaarde rector Craig, dat de *College Council* schriftelijke verzoeken van de studenten op hun merites zou beoordelen, mits de studenten zouden afzien van demonstraties. Op 27 juni werd bekend gemaakt, dat twee studenten waren geroyeerd en vijf geschorst voor hun aandeel in de ongeregelheden op 16 juni. Drie dagen later werd door 300, voornamelijk Afrikaanse, studenten gedemonstreerd, toen hun verzoek om toelating van de geroyeerde en geschorste studenten werd

afgewezen. Bij die gelegenheid werd door de voorzitter van de raad, Sir Henry McDowell, bedreigd, dat het multi-rationale karakter van het College door stakingen in gevaar werd gebracht.

Een onderzoek wordt ingesteld naar de dood van Leopold Takawira, bestuurslid van de verboden ZANU, die op 15 juni in detentie overleed, zo verklaarde minister van justitie, Desmond Lardner-Burke op 31 juli in het parlement, in antwoord op vragende of Takawira's schriftelijke verzoeken om hospitalisatie waren geweigerd.

Swaziland Door de droogte, die al twee oogstseizoenen heeft geduurd, is de mais-oogst in vele gebieden mislukt, waardoor ongeveer 12 000 mensen van voedsel verstoken zijn tot de oogst van het volgende jaar, aldus berichtte *AFP* op 3 juli.

In verband met de economische betrekkingen met Zuid-Afrika kan Swaziland geen steun geven aan resoluties, die het gebruik van geweld of economische sancties tegen Zuid-Afrika en Mozambique aanbevelen. Evenmin kan actief steun gegeven worden aan de bevrijdingsbewegingen, zo verklaarde de nieuwe vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties, Mboni Naph Dhlamini, op 27 mei in New York.

Zambia President Kenneth Kaunda bracht in de eerste helft van mei een bezoek aan West-Duitsland, Joegoslavië en Roemenië.

Tijdens het officiële bezoek dat president Joseph Mobutu van Congo-Kinshasa begin juni aan Zambia bracht, werd met Kaunda overleg gepleegd over de verschillende grensproblemen tussen beide landen, over Zuidelijk Afrika en over een mogelijke verzoening tussen Zambia en Nigerië.

Patterson Ngoma, minister van staat voor de Noordwestelijke provincie is geschorst, zo maakte de *Zambia Mail* op 16 mei bekend. Voor deze maatregel werd geen reden opgegeven, maar Ngoma was in maart voor de disciplinaire commissie van de UNIP verschenen op beschuldiging van belediging en slechte behandeling van zijn chauffeur. John Chisata, minister van staat voor arbeid en sociale diensten heeft, volgens de *Zambia Mail* van 19 mei, ontslag genomen in verband met de beschuldiging van moord. Hoewel Chisata in

1968 vrijgesproken was van deze moord (op een aanhanger van de oppositie), vond hij het niet langer verantwoord als minister aan te blijven.

In verband met de verkiezingscampagne (gemeenteraadsverkiezingen van 27 augustus) braken het laatste weekeinde van juli in Chawama en Kitwe relletjes uit. Bij gevechten tussen aanhangers van de UNIP en het ANC werden vijf personen gewond, waarvan een ernstig.

Alice Lenshina, profetes van de verboden Lumpa-sect, is weer gedetineerd, zo werd op 18 mei bekend, aangezien zij beschouwd wordt als een 'security risk'. Bij zijn bezoek aan Zambia verklaarde president Mobutu van Congo-Kinshasa dat hij als een gebaar van solidariteit zou weigeren burgerschap te verlenen aan de 16 000 vroegere Lumpa's die in Congo-Kinshasa in ballingschap wonen. Aangezien zij de algemene amnestie van Kaunda in 1968 hadden genegeerd, zouden zij geen hulp krijgen van Kinshasa.

Op 8 juni brak een staking uit onder het onderwijzend personeel, dat de uitvoering van het Rogers-rapport met betrekking tot de salariering eiste. Hoewel de staking na acht dagen was afgelopen, was er geen oplossing voor het geschil gevonden. Op 30 juli verklaarde Kaunda dat vier leiders van de National Union of Teachers (waaronder de president) onder restrictie waren gesteld. Een wetsontwerp voorziet in een strengere controle van vluchtelingen, voornamelijk uit Mozambique en Angola, maar ook uit 'other White-ruled neighbouring countries', zo verklaarde radio Loesaka op 6 juni. Bepaalde toegangsroutes zullen worden vastgesteld, evenals de vestigingsgebieden en aan iedere vluchteling zal een identiteitskaart worden uitgereikt. Zij zullen op straffe van twee jaar gevangenis alle vuurwapens moeten inleveren. Drie wetsontwerpen zijn ingediend om alle bestaande arbeidswetten te vervangen, zo werd op 26 juni bekend gemaakt. Het beginsel van pariteit tussen arbeid en kapitaal in de besluitvorming van handel en industrie wordt door de nieuwe wetten voorgeschreven. De werknemers krijgen vertegenwoordigers in de besturen van maatschappijen en in de ijzer- en staalindustrie. Voor de bouw van een nieuwe ijzer- en staalindustrie ter waarde van £ 23 miljoen, zijn aan maatschappijen uit acht landen

(Groot-Brittannië, Frankrijk, de Verenigde Staten, Japan, Italië, West-Duitsland, Joegoslavië en Noorwegen) uitnodigingen gestuurd voor inschrijvingen. Het ijzer- en staalcomplex is geprojecteerd in een nieuwe industriestad, circa 50 kilometer ten zuiden van Loesaka, waar Zwitserse belangen een textielfabriek openen en de Japanse Kobe staalindustrie een stikstoffabriek bouwt. Naar schatting heeft Zambia circa 30 miljoen ton ertsreserve, die naar verwachting Zambia's behoefte aan circa 170 000 ton per jaar kan dekken. Na juli zullen geen kolen uit Rhodesië meer worden aangevoerd, aangezien de nationale kolenwinning dan in de nationale behoefte kan voorzien. De *Anglo-American Corporation* heeft er op 20 mei in toegestemd 51% van de aandelen aan de regering over te doen.

Begin juli is het werk begonnen aan het krachtstation aan de Zambiaanse oever van het Karibastuwmeer. Voor dit 600-megawatt grote krachtstation, dat in totaal 34 miljoen Rhodesische \$ zal kosten, heeft de Wereldbank een lening van 28,6 miljoen Rhodesische \$ verstrekt.

Zuid-Afrika Voor de hervatting van de Britse wapenleveranties en de gevolgen van de droogte, zie hieronder.

Na een reeks demonstraties heeft de Britse Cricketraad op 23 mei besloten de uitnodiging aan het Zuidafrikaanse cricketteam in te trekken op verzoek van de regering Wilson. Het Internationale Olympische comité besloot op 15 mei in Amsterdam Zuid-Afrika uit te sluiten van de Olympische spelen (35 voor, 28 tegen en twee onthoudingen).

Provinciale verkiezingen worden op 28 oktober gehouden, waarna verkiezingen voor de senaat zullen plaatsvinden, zo werd door minister-president Vorster na de opening van de eerste zitting van het vierde parlement op 17 juli bekend gemaakt. De uitgestelde verkiezingen in het district Langlaagte zijn door de kandidaat van de Nasionale Party gewonnen.

Op 11 mei maakte Vorster zijn nieuwe kabinet bekend. J. Haak trad af als minister van economische zaken, J. J. Loots werd minister van Planning en Kleurlingzaken, S. L. Muller ruilde binnenlandse zaken en politie voor economische zaken en

politie; M. Viljoen ging van Kleurlingzaken en Arbeid naar binnenlandse zaken en arbeid, terwijl dr. C. de Wet planning moest afstaan aan Loots. Op 5 juni werd bekend gemaakt, dat de regering zich niet zal verzetten tegen de tewerkstelling van Kleurlingen op posities, gereserveerd voor blanken in die sectoren waar een tekort aan blanke arbeidskrachten is, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan: de tewerkstelling mag niet leiden tot het ontslag van een blanke, geen rasvermenging mag plaatsvinden op hetzelfde werkniveau, blanken mogen niet onder leiding van een Kleurling werken en ieder geval van tewerkstelling van een Kleurling dient eerst besproken te worden met de blanke arbeiders en het ministerie van Arbeid en binnenlandse zaken. A. J. van Wyk (van SANLAM) verklaarde ter gelegenheid van het 25ste congres van het Afrikaanse Handelsonderzoeksinstituut in Kaapstad begin mei, dat er binnen twee jaar een tekort van 65 000 blanke werknemers zal zijn en tezelfdertijd een overschot van 98 000 niet-blanke werknemers. Volgens *Dagbreek* van 3 mei hadden vele Afrikaner zakenlieden het gevoel, dat de kloof tussen het blanke tekort en het niet-blanke overschot zal toenemen, tenzij drastische veranderingen worden aangebracht in het systeem. Op 29 juni verklaarde Harry Oppenheimer, voorzitter van de *Anglo-American Corporation*, dat Zuid-Afrika een grote arbeidsreserve heeft, die niet voldoende is opgeleid en verkeerd wordt gebruikt. Vervanging van de blanke arbeider door de niet-blanke betekent, volgens hem, dat de blanke de kans krijgt op meer interessant en beter betaald werk. Bij een beter gebruik van de arbeidsreserve zal de productie sneller stijgen dan de lonen. Volgens Oppenheimer kan de arbeidsverdeling tussen de rassen blijven bestaan, maar kan het hele systeem omhoog getrokken worden, waardoor iedereen zal profiteren. Tijdens studentendemonstraties tegen de voortdurende detentie van de 22 (zie *Kroniek van Afrika*, 1969/4, p. 283 en 1970/1, p. 42) in mei werden in Johannesburg 357 personen gearresteerd. Krachtens de *Riotous Assemblies Act* was het hen verboden te demonstreren tegen de wet op het terrorisme, waarvan art. 6 willekeurige arrestatie en eenzame opsluiting mogelijk maakt. De 22 die in mei 1969 waren gearresteerd en krachtens de wet

op de onderdrukking van het communisme in staat van beschuldiging waren gesteld, waren op 16 februari vrijgesproken, maar direct weer krachtens de wet op het terrorisme gedetineerd. Op 18 juni verschenen 19 van hen (samen met een nieuwe beklagde, die bijna twee jaar gedetineerd was) voor de rechter onder een nieuwe tenlastelegging krachtens de wet op het terrorisme. Drie van de 22 verschenen niet. Volgens de politie waren zij vrijgelaten. Twee bleven enige tijd spoorloos en de derde verbleef in een zenuwinrichting. Het proces werd verdaagd tot 3 augustus.

Aan Robert Sobukwe, vroegere president van het verboden *Pan African Congress*, is toestemming geweigerd naar de vs te gaan voor een positie aan een universiteit.

De zevende Bantoeestan werd op 12 juni geïnaugu-

reerd met de installatie van hoofdman Gatsha Buthelezi als leider van the *Zululand Territorial Authority*, die zich in zijn toespraak gematigd kritisch uittiet over de gescheiden ontwikkeling, over het te beperkte grondgebied en de te beperkte autonomie.

Een nieuw proces voor uranium-verrijking is door de *Atomic Energy Board* ontwikkeld, zo werd door Vorster op 20 juli in de volksraad bekend gemaakt. Deze nieuwe ontdekking stelt Zuid-Afrika, een van de landen met rijke uraniumvoorraden, in staat om verrijkt uranium uit te voeren en ook het uitgebreide project te versnellen om atoomenergie te produceren voor binnenlands gebruik. Drie dagen later werd een wetsvoorstel ingediend voor de oprichting van een *Uranium Enrichment Corporation*.

Britse wapens voor Zuid-Afrika

In zijn commentaar op de verrassende uitslag van de Britse algemene verkiezingen van 18 juni, die in de (blanke) Zuidafrikaanse pers algemeen met enthousiasme was begroet (*Press Digest*, nr. 24, 25-6), verklaarde minister-president B. J. Vorster (bij zijn terugkeer uit Europa) dat Zuid-Afrika alle recht had om van de Tory-regering te verwachten, dat de verkiezingsbelofte om de wapenleveranties te hervatten, zou worden nagekomen (*Sunday Express* 21-6). Hij werd in die verwachting niet beschaamd, want de Britse premier, Edward Heath en zijn minister van buitenlandse zaken, Sir Alec Douglas-Home, maakten de hervatting van de Britse wapenleveranties tot hun eerste belangrijke, zij het voorlopig informele, besluit op het gebied van de buitenlandse politiek (*Guardian* 23-6). Inleidende besprekingen hierover werden op 1 juli gehouden door Sir Alec met zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot, dr. H. Muller, die prompt na de verkiezingen naar Londen was gevlogen. Formeel werd de intentie van de Britse regering na een aantal felle debatten in het Lagerhuis pas bekend op 20 juli, toen Sir Alec aankondigde het embargo van de Verenigde Naties voor bepaalde categorieën wapens te willen opheffen.

De nieuwe conservatieve Britse regering gaat ervan uit, dat leverantie van wapens aan Zuid-Afrika voor externe defensie niet in strijd is met de betreffende resoluties van de Veiligheidsraad (nr. 181 van 7 augustus 1963, nr. 182 van 4 december 1963 en nr. 191 van 18 juni 1964). Sir Alec had destijds, als minister van buitenlandse zaken in het kabinet MacMillan, de Britse delegatie bij de VN opdracht gegeven vóór de resoluties te stemmen onder het voorbehoud dat wapens voor externe verdediging niet onder het embargo zouden vallen. Er wordt wel aan getwijfeld of dit voorbehoud niet in strijd is met de resoluties (vooral resolutie S/5773 van 18 juni 1964, waarin de

Veiligheidsraad onder punt 12 stelt: 'Reaffirms its call upon all States to cease forthwith the sale and shipment to South Africa of arms, ammunition of all types, military vehicles, and equipment and material for the manufacture and maintenance of arms and ammunition in South Africa'), zoals het International Defense and Aid Fund o.a. doet (Special Report 1/68: *The British Embargo on Arms for South Africa*, pp. 8, 9), maar iedere poging om dit voorbehoud strijdig te verklaren met de resoluties zou leiden tot het veto van Groot-Brittannië en Frankrijk. De Britse conservatieve regering (destijds en nu) heeft, evenals Frankrijk, zich in feite alleen wat aangetrokken van het voorbehoud. Maar het is de vraag of een dergelijk voorbehoud, dat bepaalde categorieën wapens van het embargo kunnen worden uitgesloten, omdat deze uitsluitend voor externe defensie-doeleinden geschikt zijn, wel opgaat.

De huidige minister van defensie, lord Carrington, heeft al in 1963 toegegeven, dat dit onderscheid moeilijk te maken is: 'The government cannot guarantee that no weapon could ever in any circumstances be used for this purpose (interne repressie). Even naval weapons could at a pinch be used to bombard a land target' (*Observer* 29-6). Zo is het fregat van het Leandertype (een van de aankopen, die Zuid-Afrika zou wensen te doen) meer dan een zuiver maritiem wapen. Dit fregat kan niet alleen de kust beschieten, maar ook door middel van zijn Wasp-helicopter bombardementen uitvoeren en operaties van vliegtuigen tegen gronddoelen leiden. Het Zuidafrikaanse marinepersoneel wordt ook getraind als mariniers te land voor de onderdrukking van eventuele Afrikaanse onlusten (*Sunday Times* 19-7; *Anti-Apartheid News*, augustus 1970). De kust kan ook gebruikt worden voor infiltratie door bevrijdingsbewegingen, zoals bij recente processen bleek, waarin de beklaagden ervan beschuldigd werden naar geschikte landingsplaatsen voor wapens en manschappen te hebben gezocht (*KvA*, 1969/1, p. 47). De Zuidafrikaanse marine heeft dus geen louter op externe, maritieme defensie gerichte taak. Ook de door Groot-Brittannië te leveren vliegtuigen kunnen worden ingezet voor interne repressie. De Buccaneer Mark II is, volgens de maker Hawker Siddeley, te snel, te inaccuraat en te groot voor guerrilabestrijding, maar een vroegere commandant van een Brits Buccaneersquadron noemde het toestel 'an extremely effective ground attack aircraft, ... basically a dive-bomber and that's the most accurate form of bombing you can get. It's an absolutely ideal aircraft for army-support and counterinsurgency work' (*Observer* 5-7). Bovendien is de Buccaneer speciaal geschikt voor de moderne, zware 'anti-personnel' bommen. Britse Buccaneers zijn ingezet in de Zambesivallei, in Rhodesië en in de Caprivi-strook tegen de bevrijdingsbewegingen (*Sunday Times* 19-7; *Observer*, a.w.; ook aangevoerd in het debat in de Veiligheidsraad van 17 juli-*AFP* 1695, 21-7), hetgeen door Pretoria niet wordt ontkend. Ook de Britse Nimrod, die in eerste instantie bedoeld is als marine verkenningsvliegtuig, kan even goed een opsporende en aanvallende functie uitoefenen boven land (zoals de Shackletons, die gebruikt werden voor het bombarderen van de protectoraten in Aden, *Sunday Times* 19-7). Het lijkt dus niet goed mogelijk een scherp onderscheid te maken tussen wapens voor externe defensie en die voor interne repressie (zie voor de samenstelling van de Zuidafrikaanse strijdkrachten: 'Military and Police Forces in the Republic of South Africa', UN, 1967 en voor de omvang van de Zuidafrikaanse bestellingen: *Special Report*, a.w. pp. 2, 3 en 7).

De Britse regering voerde als argument voor de hervatting van de wapenleveranties aan, dat het verdrag van Simonstown van 30 juni 1955 hiertoe verplicht. Maar dit verdrag, dat zelfs onder de Labourregering van Harold Wilson normaal werd uitgevoerd¹, behelst niet de automatische verplichting, dat Britse wapens moeten worden geleverd aan Zuid-Afrika, zoals blijkt uit de opvatting van de Zuidafrikaanse minister van defensie, P.W. Botha, dat herziening noodzakelijk is om te voorkomen, dat een toekomstige Britse regeringswisseling eenmaal hervatte wapenleveranties weer zou staken (*Press Digest* nr. 26, 9-7; *Guardian* 11-7; *AFP* 1693, 14-7). Maar als zwaarste argument werd door Londen aangevoerd, dat de groeiende aanwezigheid van Russische schepen in de Zuidatlantische en Indische oceanen noodzaakt tot sterkere beveiliging van de zeevaartroute rond Kaap de Goede Hoop; een argument, dat ook in militaire Nato-kringen opgeld schijnt te doen (*Guardian* 23-7). Het aantal Russische oorlogsschepen in de Indische oceaan is volgens Navogegevens niet meer dan tien, waarvan behalve twee atoom-onderzeeërs, voornamelijk schepen deel uitmaken met technische apparatuur voor het traceren van lange-afstandraketten, die uit het oostelijk deel van de Sovjetunie worden afgevuurd (*Sunday Times* 19-7; *Vrij Nederland* 8-8). Maar die noodzaak van een sterkere beveiliging wordt betwijfeld. De Kaaproute verliest zijn waarde bij een wereldoorlog. Ook bij speculaties omtrent mogelijke gelokaliseerde conflicten en incidenten van Sovjet-agressie in het Zuidatlantische gebied of de Indische oceaan, is het niet duidelijk wat de waarde is van een versterkte Britse aanwezigheid. Dergelijke gevallen worden niet effectief bestreden door marinepatrouilles langs kilometerslange vaarwegen rond de Kaap. Een gewapend konvooi zou in dergelijke gevallen een beter antwoord zijn dan een strategie, die ontwikkeld is in het pre-nucleaire tijdvak (*Observer* 12-7). Voor een werkelijk doeltreffende beveiliging van dit zeegebied is de medewerking vereist van de Verenigde Staten. Want als de huidige Russische aanwezigheid (zonder luchtdekking) ooit een wezenlijke bedreiging zou gaan vormen, dan zijn atoom-onderzeeërs nodig, gesteund door vliegekampschepen (*Sunday Times* 19-7). Overigens kan de mogelijkheid niet uitgesloten worden geacht, dat de aanwezigheid van Sovjetschepen in het omstreden gebied behalve voor technische doeleinden, primair gericht is op het verkrijgen van de gunst van Afrikaanse en Aziatische staten in concurrentie met China en het Westen. Concentratie op Simonstown door Londen speelt Moskou in de kaart, terwijl de Russische strategie juist beter tegengewerkt zou worden door aanwezigheid van de Britse marine in onafhankelijke zwart Afrikaanse staten (*Guardian* 6-6 en 26-6).

Een andere reden voor de Britse hervatting van de wapenleveranties wordt genoemd het financiële voordeel (de *New York Times* van 24-7 noemde dit zelfs 'the unstated reason'). Maar dit financiële voordeel op korte termijn kan nauwelijks opwegen tegen de te verwachten repercussies elders in Afrika, waar de Britse belangen aanzienlijk zijn: de Britse uitvoer naar Zuidelijk Afrika (inclusief Angola, Mozambique, Malawi, Botswana, Lesotho en Swaziland) bedroeg vorig jaar £ 326 miljoen vergeleken met £ 414 miljoen voor de rest van Afrika. De waarde van de Britse investeringen daarentegen is in Zuid-Afrika twee keer zo groot als die in de rest van Afrika, maar het is ondenkbaar dat de Zuidafrikaanse regering uit represaille voor geweigerde wapenleveranties over zou gaan tot onteigening (*Guardian weekly* 27-6). Het gaat dan ook bij deze omstreden hervatting van de

Britse wapenleveranties om meer dan de wapens en de handel op zichzelf. Pretoria is niet afhankelijk van de Britse wapens, want die krijgt Zuid-Afrika al sinds jaren ook uit Frankrijk (waar 24 juli de eerste van de drie Daphne-onderzeeërs werd overgedragen), dat met Italië en West-Duitsland de resoluties van de Veiligheidsraad negeert. Bovendien voorziet Zuid-Afrika in zijn behoefte door eigen productie (*South African Digest* van 31-7 noemt '170 main contractors and about 1000 subcontractors supplying most of South Africa's needs') en door productie in licentie (Abdul S. Minty: *South Africa's Defence Strategy*, 1969; *Kva* 1969/1).

Hervatting van de Britse wapenleveranties is vooral voor Vorster van belang als stap op de weg naar eerherstel van Zuid-Afrika in de westerse wereld. Door actief deel te gaan nemen aan defensie-overeenkomsten gericht tegen het communisme, wordt het politieke isolement van Zuid-Afrika doorbroken. Herziening van het Simonstownverdrag moet van Groot-Brittannië een bondgenoot maken (*Press Digest*, nr. 27, 16-7), want de Zuidafrikaanse diplomatie is erop gericht als formele militaire bondgenoot van Groot-Brittannië (en via haar van het Westen) verantwoordelijkheid te krijgen voor de verdediging van Westerse belangen (zie bijvoorbeeld het on-kritische *Vorster's Foreign Policy* door Gaile-Maryse Cockram, 1970, hoofdstuk 3). Zulk een bondgenootschap zou een zekere stabiliteit in Zuidelijk Afrika willen handhaven, ook wanneer die effectief bedreigd wordt door bevrijdingsbewegingen. (Westerse kringen, die deze bedreiging meer vrezen dan de Russische maritieme aanwezigheid, maken gebruik van de Oost-West tegenstelling als motief om Zuid-Afrika te betrekken bij de Westerse, militaire bondgenootschappen, *Vrij Nederland* 8-8). In dit licht bezien wordt de hervatting van de Britse wapenleveranties een onderdeel van de conservatieve regeringspolitiek om de blanke minderheidsregimes in zuidelijk Afrika te steunen bij de handhaving van de status-quo en de versterking van Pretoria's uitwaartse politiek (Michal Stewart in het Lagerhuis, *Guardian* 23-7). Dit blijkt duidelijk uit een onlangs uitgelekt vertrouwelijk rapport van deskundigen, uitgebracht aan de *Council for Commonwealth and Overseas Affairs* van de Conservatieve partij. Het rapport, opgesteld onder leiding van Sir Frederic Bennet, stelt, dat overal langs de kust van zuidelijk Afrika of in het binnenland agressieve handelingen kunnen voorkomen, zonder dat er een directe oorlogsdreiging hoeft te zijn. Deze agressie tegen en in de Portugese kolonies, Rhodesië en Zuid-Afrika wordt, volgens het rapport, geïnspireerd en gesteund door communisten. Een regionaal defensiepakt voor zuidelijk Afrika wordt aanbevolen, waaraan moet worden deelgenomen door Groot-Brittannië, Zuid-Afrika, Portugal, Argentinië en Brazilië.² Bovendien signaleert het rapport, dat pleit voor een doorbreking van het politieke isolement van Zuid-Afrika, het gevaar dat de Russische handelsrivaliteit toeneemt (*Guardian* 21-7, *Afric-Asia* 20-7, *Trouw* 25-7, *Groene Amsterdammer* 8-8). Doorbreking van dit politieke isolement was ook kennelijk een van de belangrijkste doeleinden van Vorsters eerste Europese reis (zie hierboven). En de hervatting van de Britse wapenleveranties betekent een belangrijke stap op die weg (*Observer* 12-7).

Als gevolg van deze nieuwe Britse politiek (die i.h.a. een grotere tolerantie voor apartheid en koloniaal optreden betekent)³ heeft Groot-Brittannië zich de nodige kritiek op de hals gehaald. De Labouroppositie stelde dat door de te verwachten vervreemding van Afrikaanse landen de ge-

vreesde communistische invloed aldaar een grotere kans krijgt, dat het Gemenebest hierdoor verzwakt, zo niet zijn einde vindt en dat de Britse belangen hierdoor nadelig worden beïnvloed (desbetreffende moties werden in het Lagerhuis met 313 tegen 281 stemmen en in het Hogerhuis met 184 tegen 88 stemmen verworpen). De interne en internationale moeilijkheden voor de Britse regering werden ook in de Zuidafrikaanse pers gesignaleerd. Zo schreef *Die Burger* (25-6): 'Dit is ydel om te droom van 'n netjiese operasie sonder 'n belangrike nasleep. Die nasleep gaan lank en uiters onaangenaam wees, met Suid-Afrika voortdurend in die middelpunt van koorsige opswepery en heftige politieke botsings binne Brittanje, en ook tusse Brittanje en die grote gros van sy vennote in die Statebond sowel as oorweldigende vvo-meerderhede, waarin die Kommunistiese state hul gewone ro sal speel'. Lord Caradon, die tot voor kort Brits vertegenwoordiger bij de VN was, noemde het besluit 'shameful' en vernietigend voor de Britse reputatie bij de VN. De nadelen voor het Gemenebest noemde hij 'serious and lasting' (*Guardian* 27-6).

De Afrikaanse Gemenebestlanden (met uitzondering van Malawi en Mauritius) lieten prompt weten de hervatting van de Britse wapenleveranties te beschouwen als een bedreiging voor onafhankelijk zwart Afrika (zie voor Afrikaanse reacties: *Africa Research Bulletin*, 1824A-1826C). Vooral de buurlanden van Zuid-Afrika vrezden gewelddadig optreden door Pretoria (de mogelijkheid van preventieve uitvallen en represailles wordt openlijk besproken in regeringsgezinde kringen, zoals het Afrika-Instituut van Pretoria, in een recente publikatie '*Communism and Terrorism in Southern Africa*' 1969, pp. 39 e.v.). Zo verklaarde president Kenneth Kaunda van Zambia, dat Zuid-Afrika met geweld dreigt: 'Britain and the West must, in their interests, choose between South Africa and the rest of Africa, in terms of investments, now and in the future. They must also choose between South Africa and the rest of the continent in terms of what they consider to be their strategic interests, there, now and in future' (*Observer* 28-6). Sir Alec was daar niet van onder de indruk, want bij zijn verdediging van de Britse wapenleveranties verklaarde hij op 6 juli in het Lagerhuis: 'There cannot be one rule for the communists to do what they like and another for a country which *I am entitled to remind the world outside has done more to fight for people's right to be free and done more to emancipate countries from colonialism than any other nation in history*' (mijn cursivering, *AFP* 1691, 7-7). Volgens Bernard Levin, die in de *International Herald Tribune* (22-7) eraan herinnert, dat Sir Alec in 1938 Chamberlain assisteerde in München: 'It may be that Sir Alec now believes the future lies with white South Africa and that we must therefore throw in our lot with its rulers. If so, his devotion to appeasement may turn out to be equally misplaced on this occasion'. In een hoofdredactioneel commentaar schreef de *Guardian* op 23 juni, dat zuidelijk Afrika nog steeds vrij gebleven is van de koude oorlog tussen Oost en West: 'The issue in Southern Africa is larger than political ideology. It is over basic human rights. For Britain to move nearer to the white minority's racial laager is ultimately to link ourselves gratuitously to the defence of a system that is worse than communism.' De geproclameerde doelstelling van de wapenleveranties (adequate verdediging tegen communistische agressie) resulteert eerder in bevordering van de communistische invloed in zwart Afrika (Lord Caradon, *AFP* 1693, 14-7; *Observer* 12-7). Hierdoor ontstaat polarisatie van Afrika in pro-westerse en anti-westerse landen (Colin Legum,

Observer 28-6 en in *New Society*, 6-8) met alle gevolgen van dien, zoals een bloedige confrontatie. Kaunda vroeg zich in dit verband af: 'Is the Western world so blind to all these facts? Will it not wake up in time to save this catastrophe, this human tragedy, slowly but surely unfolding?' (*Observer* 28-6).

Sir Alec beloofde in ieder geval rekening te zullen houden met de gevoeligheden van het Gemenebest en stuurde inderdaad missieven naar de betrokken landen (*AFP* 1691, 7-7; *AFP* 1692, 10-7; *AFP* 1693, 14-7). Maar voordat door allen hierop gereageerd was, maakte hij op 20 juli in het Lagerhuis bekend dat de regering inderdaad de intentie had de wapenleveranties te hervatten. De uiteindelijke beslissing zou pas later genomen worden. Dit onderscheid tussen intentie en besluit is waarschijnlijk ingegeven door de Zuidafrikaanse eis tot herziening van het verdrag van Simonstown, maar vooral door de onverwacht scherpe binnenlandse en buitenlandse kritiek. Volgens de *Daily Telegraph* betekende dit uitstel, dat de Britse regering 'in fact recoiled from its planned policy' wegens het dreigement van Tanzania het Gemenebest te zullen verlaten (*IHT* 25-7; een soortgelijk dreigement werd geuit door Sierra Leone en Oeganda, *AFP* 1695, 21-7; *AFP* 1697, 28-7). Ook zal het de Britse regering pijnlijk getroffen hebben dat zelfs de (conservatieve) oppositie in Canada zich uitsprak tegen de hervatting (*AFP* 1697, 28-7).

Op verzoek van de Afrikaanse staten kwam de Veiligheidsraad op 17 juli in spoedzitting bijeen om te debatteren over de schending van het wapenembargo door 'certain countries'. Zes dagen later werd een resolutie aangenomen (waarbij Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS zich van stemming onthielden) en waarin een verscherping van het wapenembargo wordt gevraagd, terwijl de secretaris-generaal verzocht wordt op de naleving ervan nauwlettend toe te zien.⁴

In de door dit Britse besluit op gang gekomen internationale polemiek wordt ruimschoots aandacht besteed aan het feit, dat Frankrijk van 1963 tot nu toe ongestoord wapens (ter waarde van £ 200 miljoen, *Guardian* 5-8) heeft kunnen leveren aan Zuid-Afrika, zonder zelfs maar verbale protesten uit te lokken van de francofone staten in Afrika. Deze (door de *IHT* van 24-7 'hypocriet' genoemde) passieve houding wordt des te opmerkelijker nu Boven-Volta en Mali wel de Britse wapenleveranties hebben bekritiseerd (*AFP*, 1699, 4-8). Tot nu toe zwegen ook de overige Afrikaanse staten, wellicht uit overwegingen van eensgezind optreden, over de Franse wapenleveranties, maar er wordt verwacht, dat aan het stilzwijgen van de Oostafrikaanse staten op dit punt spoedig een einde zal komen (*Guardian* 8-8). In een belangwekkend artikel in de *Guardian* (5-8) voert Patrick Keatly een mogelijke verklaring aan voor dit francofone stilzwijgen: twaalf francofone staten in Afrika hebben bilaterale defensieverdragen met Frankrijk (alleen Guinee, Mali en Boven-Volta uitgezonderd). In deze twaalf staten met een totale bevolking van 35 miljoen zijn 6000 Franse militairen gestationeerd op drie belangrijke bases, terwijl de vroegere Britse kolonies met 107 miljoen inwoners geen defensieverdragen met Groot-Brittannië kennen en geen Britse militaire stationering toelaten. Frankrijk spendeert jaarlijks aan hulp voor de circa 52 miljoen bewoners van zijn vroegere koloniën £ 300 miljoen, hetgeen 40% meer is dan Groot-Brittannië voor ditzelfde doel uitgeeft voor circa 650 miljoen mensen, verspreid over de hele wereld. Bovendien voert Keatly aan, dat de Franse cultuurpolitiek en de francofonie met succes werken, terwijl hij de barse be-

handeling, die Guinee in 1958 uit handen van het regime de Gaulle ontving, ziet als een waarschuwing aan de andere francofone staten, die gewerkt heeft. Door hun militaire, economische, culturele en politieke afhankelijkheid van Parijs valt het francofone Afrikaanse stilzwijgen zeker voor een belangrijk deel te verklaren. Maar dat de Britse wapenleveranties aan Zuid-Afrika een storm van protest hebben opgewekt, terwijl Frankrijk, zelfs vanuit Afrika, tot nu toe geen onvriendelijk woord hierover kreeg, komt ook waarschijnlijk mede hierdoor, dat de Britse invloed in zuidelijk Afrika aanmerkelijk veel groter is dan de Franse (volgens de *Times* van 5-8 is Groot-Brittannië zelfs de sleutel tot de situatie in zuidelijk Afrika). In tegenstelling tot de Franse, kunnen de Britse wapenleveranties wel degelijk gevolgen hebben in de vorm van een doorbreking van het politieke isolement van Zuid-Afrika; een mogelijke verzwakking van de Britse boycot van Rhodesië (met tenslotte een minnelijke schikking van de constitutionele crisis); en opheffing van de blokkade van Beira. Dit alles werkt bovendien stimulerend op de Portugese oorlogsspanning. Het is geen wonder dat de anglofone buurlanden van zuidelijk Afrika over deze Britse wapenleveranties ernstiger zijn verontrust dan de francofone (west- en midden-Afrikaanse) landen over de Franse wapenleveranties. Toch is het niet uitgesloten, dat de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (inclusief de francofone staten) zich in toenemende mate scherp zal keren tegen alle wapenleveranties aan Zuid-Afrika.

klr

noten:

¹ Wilson verklaarde op 17-11-64 een algemeen wapenembargo 'in line with UN-resolutions', maar met twee kwalificaties: alle lopende contracten zouden worden uitgevoerd en onderdelen voor reeds verzonden uitrusting zouden worden geleverd (Minty, a.w. p. 2). Overigens blijkt, dat Wilson's regering levering van militaire radar-uitrusting door Marconi ter waarde van ruim £ 30 miljoen heeft toegestaan, op grond van het feit dat het hier slechts om verbindingsuitrusting ging. De angstvallige geheimhouding hiervan duidt evenwel op onzekerheid in eigen kring over de juistheid van deze interpretatie. Bovendien is tijdens Wilson's regeringsperiode een contract met Zuid-Afrika afgesloten over de levering van uranium afkomstig uit Zuidwest-Afrika. Dat Labour ook hiermee tegen de geest van de VN-resoluties handelde, werd eveneens in eigen kring beseft, want de onderhandelingen sinds 1968 vonden in het geheim plaats en Wilson had opdracht gegeven geen bijzonderheden over het contract bekend te maken (*African Express*, 4-8).

² In een afzonderlijk rapport benadrukt Patrick Orr het feit dat 'perhaps the most serious threat to the security of the Cape route lies ... in Portuguese Guinea, the smallest of Portugal's African territories and by far the most vulnerable'. Volgens Orr, die dit gebied 'almost impossible to defend' noemt, zou Russische overheersing daar een werkelijk gevaar opleveren voor de Kaapverdische eilanden en als zodanig een bedreiging vormen voor de Kaaproute (voor de tekst: *Sechaba*, vol. 4, no. 8, aug. 70 pp. 3-6).

³ Deze politiek wordt versterkt door het feit, dat een aantal Britse ministers en conservatieve parlementsleden aan het hoofd staan (of tot voor kort stonden) van Britse ondernemingen die vestigingen in Zuid-Afrika hebben (*South Africa, Apartheid and Britain*, Labour Research Department, African National Congress, 1970).

⁴ Resolutie van 23-7-1970: The Security Council, ...

1 – Reiterates its total opposition to the policies of apartheid of the Government of the Republic of

South Africa,

2 – Reaffirms its resolutions 181 (1963), 182 (1963) and 191 (1964),

3 – Condemns the violations of the arms embargo called for in these resolutions,

4 – Calls upon all States to strengthen the arms embargo:

a. by implementing fully the arms embargo against South Africa unconditionally and without reservations whatsoever,

b. by withholding supply of all vehicles and equipment for use of the armed forces and para-military organizations of South Africa,

c. by ceasing supply of spare parts for all vehicles and military equipment used by the armed forces and para-military organizations of South Africa,

d. by revoking all licences and military patents granted to the South African Government or to South African companies for the manufacture of

arms and ammunition, aircraft and naval craft or other military vehicles and by refraining from further granting such licences and patents,

e. by prohibiting investment in or technical assistance for the manufacture of arms and ammunition, aircraft, naval craft, or other military vehicles,

f. by ceasing provision of military training for members of the South African armed forces and all other forms of military-co-operation with South Africa,

g. by undertaking the appropriate action to give effect to the above measures,

5 – Requests the Secretary-General to follow closely the implementation of the present resolution and report to the Security Council from time to time,

6 – Calls upon all States to observe strictly the arms embargo against South Africa and to assist effectively in the implementation of this resolution.

Honger en hervestiging

De aanhoudende droogte in Zuid-Afrika – erger dan de rampzalige droogteperiode van 1933 – heeft ernstige gevolgen voor landbouw en veeteelt. 156 distrikten zijn verklaard tot 'drought-stricken', dat wil zeggen: geheel Zuidwest-Afrika, praktisch de gehele Kaapprovincie en Oranje Vrijstaat, en een groot deel van Transvaal (*South African Digest* 24-7). Het verlies van de (blanke) Kaapse boeren alleen al wordt geschat op f 500 miljoen over de komende drie jaar. Het ministerie van landbouw heeft laten weten, dat door de ongekende omvang van de ramp vele (blanke) boeren in het zuiden van de Oranje Vrijstaat en in het noorden van de Kaapprovincie waarschijnlijk geruïneerd zijn en dat het de anderen vele jaren zal kosten om het verlies weer goed te maken (*Star* 9-5; *AFP* 1695, 21-7). Ook de Afrikaanse thuislanden hebben van de droogte te lijden en door de geringe sociaal-economische ontwikkeling zijn de gevolgen daar nog ernstiger dan voor de blanke boerenstand. Zelfs voordat de droogte in de Republiek de huidige omvang had aangenomen, was de toestand bijvoorbeeld in de Transkei al rampzalig genoemd (*Cape Times* 17-1-70; *Argus* 10-2-70). Maar door de droogte is de toestand zodanig verergerd, dat er gesproken wordt van hongersnood. Volgens J. V. O. Reid, physioloog aan de Natal Medical School, is er zelfs in drie gebieden duidelijk sprake van hongersnood: in Oost-Transvaal, Zoeloeland en Lesotho. In zijn onlangs verschenen brochure *Malnutrition* (South African Institute of Race Relations 1970; *Reality*, vol 2, no 3, july 1970; *Star* 20-6) maakt hij melding van een recent onderzoek, waaruit

blijkt dat in een typisch Afrikaans reservaat, Sekhukhuniland, 50% van alle levendgeborenen vóór hun vijfde levensjaar sterven wegens ondervoeding of daarmee samenhangende ziektes, terwijl de meerderheid van hen zelfs het derde levensjaar niet haalt. Ter vergelijking: in Zuid-Afrika sterven slechts 27 van elke duizend blanke kinderen, terwijl in India het nationale gemiddelde voor alle groepen 185 is en dat van Egypte 141 (Carl Keyter: Kupugani, *South Africa Today* 1966, p. 159). Het sterftecijfer van Afrikaanse kinderen in een reservaat is 25 keer zo hoog als dat van blanke kinderen in Zuid-Afrika, terwijl tuberculose tien keer zo vaak voorkomt onder Afrikanen als onder blanken (*Race Relations News*, april 1970, vol. 32, nr. 4). De situatie in de thuislanden is dus onder normale omstandigheden al slechter dan in de blanke gebieden, wegens de onvoldoende middelen van bestaan, de werkloosheid, de trekarbeid en de overbevolking, waardoor ondervoeding een normaal verschijnsel is geworden (*Star* 26-7; *Sechaba*, vol. 4, nr. 3, maart 1970). De thuislanden hebben nauwelijks voldoende middelen van bestaan voor de helft van de huidige bevolking van vijf miljoen (*Guardian* 19-6). Door de aanhoudende droogte worden deze ontwikkelingsgebieden uiteraard zwaarder getroffen dan welvarende, goed toegeruste blanke gemeenschappen (zelfs zware regenval zou de snelle verslechtering van de situatie in bijvoorbeeld de Transkei niet kunnen tegenhouden, *Cape Times* 4-7). Maar bepaalde groepen Afrikanen hebben het meest van allen te lijden: de bewoners van de zogenaamde hervestigingsgebieden (resettlement areas). In een redactioneel artikel schreef *Pro Veritate* (van het Christelijk Instituut) op 15 mei 1970: 'Miljoene word reeds deur hierdie vreeslike hongersnood getref; duisende is, stadig maar seker, besig om te sterf. En tragies genoeg val die oorgrote meerderheid van die sg. 'hervestigingsgebiede', soos Limehill, Stinkwater en Morsgat – waarheen duisende van die mees onvermoende en hulpelose reeds verskuif is – juis in areas wat die swaarste deur die droogte getref word'. Deze hervestigingsgebieden (door een Afrikaner onder de schuilnaam Caritas in een recente polemiek in *Die Burger* van 18-6 en 7-7 'concentratiekampen' genoemd) zijn het logische gevolg van het beleid van gescheiden ontwikkeling. De 12 750 000 Afrikanen zijn ingedeeld in acht 'nasionale eenhede', tesamen 13,7% van het grondgebied omvattend. Deze acht thuislanden bestaan uit 276 afzonderlijke gebieden, verspreid over het hele land, waarvan een groot aantal kleine reservaten zijn, omgeven door 'blank' gebied¹. Het regeringsbeleid is erop gericht deze 'black spots' te verwijderen, evenals de 399 vestigingen, waar Afrikanen grond in eigendom hebben (krachtens de Native Land Act van 1913 en de Native Trust and Land Act van 1936) die omringd zijn door blank gebied. Hervestiging wordt ook (en vooral) toegepast op de stedelijke Afrikaanse bevolking, die (ondanks alle controle op de toestroom) van 1 856 028 in 1946 bijna verdubbelde tot 3 471 233 in 1960 (Fifth Special Report, International Labour Office, 1969, p. 33). Dit aantal was in 1968 naar schatting gestegen tot 4,3 miljoen (Frederick A. Johnstone: White prosperity and white supremacy in South Africa today, *African Affairs*, april 1970, nr. 275, vol. 69, p. 125) en zal naar verwachting tegen het eind van deze eeuw ongeveer zestien miljoen mensen omvatten op een totaal aantal Afrikanen van minimaal 30 miljoen (*RDM* 13-8-69). Deze stedelijke Afrikanen worden sinds 26 maart van dit jaar beschouwd als burgers van de thuislanden (slechts voor kwesties als paspoorten worden zij als Zuidafrikaans staatsburger behandeld – *KvA* 1970/2, p. 121). Hun verblijf in de

blanke gebieden blijft derhalve, ongeacht de duur, tijdelijk. En bovendien mogen slechts zij zich langer dan 72 uur in een tot blank verklaarde stad ophouden, die daar sinds hun geboorte ononderbroken hebben geresideerd en zij, die daar ononderbroken gedurende niet minder dan 10 jaar voor een plaatselijke werkgever hebben gewerkt, of daar ononderbroken vijftien jaar hebben geresideerd met officiële toestemming (een periode is niet langer 'ononderbroken', als de betrokkene meer dan zes maanden gevangenisstraf heeft gehad), aldus de bepalingen van art. 10 (1) a en b van de Bantu (Urban Areas) Act. Maar dit artikel geeft zelfs aan die categorieën onvoldoende bescherming. De minister van Bantoe Administrasie en Ontwikkeling, M. C. Botha verklaarde op 15 mei 1967 in de senaat, dat zelfs Afrikanen, die in de stedelijke gebieden waren geboren of daar voor onbepaald lange tijd hadden gewerkt, geen recht op wonen hebben (*ISM*, p. 19, zo ook Botha op 22 juli 1970, *RDM* 23-7). Dit principe was het uitgangspunt van *omsendbrief* nr. 11 van zijn departement van 12 december 1967, waarin gesteld werd dat alle 'non-productive' stedelijke Afrikanen naar de hervestigingsgebieden moeten worden gestuurd. Als onproductieve categorieën worden beschouwd: bejaarden, invaliden, weduwes, gescheiden en verlaten vrouwen met jonge kinderen, en gezinnen, die niet in aanmerking komen voor gezinsaccomodatatie in blanke gebieden. De ondervoorzitter van de *Bantu Affairs Commission*, G. F. van L. Froneman (voormalig onderminister van mijnbouw, justitie en planning, tegenwoordiger administrateur van de Oranje Vrijstaat) gaf vorig jaar in de volksraad als verklaring voor de hervestiging van stedelijke Afrikanen: 'What did they do when they were here? They did nothing. That is why we are moving them. Those Bantu did not have a livelihood in the white homeland. They did not work here. Do we first have to provide employment for them before we remove them? If the Bantu is not doing anything here he may just as well go and stay there ... We resettle many elderly people. If they do nothing in the white homeland they may just as well do nothing in the Bantu homeland and get their pension there. There are many Bantu children who do nothing. They simply stay with their mother or with their grandmother or whoever it may be. They do not work at all. Then they may as well go and stay in their homelands and do nothing' (*ISM*, p. 132).

In de praktijk komt de interpretatie van *omsendbrief* 25 van art. 10 neer op verwijdering van allen, die geen werk verrichten in de blanke industriële economie of op andere wijze niet dienstbaar zijn aan de blanke samenleving. De onderminister van Bantoe Administrasie en Ontwikkeling, dr. P. Koornhof, verklaarde op 18 juni 1968 in de volksraad: ... must these ... people who are not employed or who are pensioners or who are living on charity or who are loafers be allowed to live in accomodation here which the taxpayer of South Africa has to provide and subsidize? Must they sit here because in terms of section 10 they have qualified for the right to stay here? The Bantu who does not work here must return to his homeland' (*ISM*, p. 158). Onder deze onproductieve, en 'overtollige aanhangsels' (zo door Froneman op 27 maart 1969 in de volksraad genoemd – *Die Burger* 5-5) vallen ook artsen, advocaten, zakenlieden (*Guardian* 3-3). In aanmerking voor hervestiging komen ook zij, die achterstallige huur verschuldigd zijn en zij, die beschouwd worden als 'idle' of 'undesirable' krachtens art. 29 van de Bantu (Urban Areas) Act. Een Afrikaan is 'idle' of 'undesirable' als hij veroordeeld is tot gevangenisstraf, o.a. wegens politieke activiteiten, of als

hij deelneemt aan politieke activiteiten in ruime zin. Tenslotte komen ook zij voor hervestiging in aanmerking, die wegens gemengde afstamming niet tot een bepaald thuisland behoren (*ISM*, p. 158, *Economist* 19-10-1968).

Deze hervestiging is onderdeel van het beleid om alle Afrikaanse arbeidskrachten tot contractarbeiders, tot trekarbeiders te maken: 'Dit is ons strewe om die patroon van trekarbeid so ver moontlik op elke terrein te introduceer. Dit is die absolute grondslag van ons beleid met betrekking tot die blanke ekonomie', aldus Froneman in de volksraad op 6 februari 1968 (*Die Burger* 5-5; voor contract-labour: *Reality*, vol. 2, no. 3, July 1970, p. 4-10). De ernstige gevolgen van trekarbeid (o.a. beschreven in de *NRC* 16-7) zijn door de Kaapse Sinode van de Nederduits Gereformeerde Kerk van 1965 (die trekarbeid 'een woedende kanker' noemde) en door de Algemene Sinode van diezelfde kerk van 1966 aan de kaak gesteld en veroordeeld (*Die Burger* 18-6, maar een hoofdredactioneel artikel in *Die Kerkbode*, begin augustus 1970, vraagt zich af of de gevolgen van drastische urbanisatie uiteindelijk niet erger zijn dan trekarbeid – *Star Weekly* 8-8). Froneman noemde kritiek op de trekarbeid 'gesanik van onkundiges', van 'do-gooders', van 'integrasioniste en napers van die integrasioniste' (*Die Burger* 9-6). Hervestiging met het oog op zo volledig mogelijke doorvoering van het systeem van trekarbeid betekent 'repatriëring' van meer dan drie miljoen mensen. Tot dusver zijn er 900 000 'hervestigd' (*Die Burger* 7-7). Volgens de redenering van Koornhof zijn de stedelijke Afrikanen nu al trekarbeiders, zoals hij op 16 juni 1969 in de volksraad verklaarde: 'We stand for a policy of contract labour ... our policy is to have the minimum of Bantu in our white areas ... it is an almost unbelievable achievement for any government to be able to say that under the circumstances in which we find ourselves in this country, there are 1 664 000 contract labour Bantu in South Africa in terms of the contract labour system, which is coupled with law, order, peace and prosperity for all' (*ISM*, p. 281). Volgens deze fictie zou toelating van gezinnen een toestroming van bijna zes miljoen mensen betekenen.

Over de wijze waarop deze hervestiging in zijn werk gaat, verklaarde Helen Suzman (*Progressiewe Party*) op 23 mei 1969 in de volksraad: 'In this resettlement scheme, all these people ... share one common factor: they have all been uprooted; they all live in extreme poverty; they all lack employment opportunities ... people have been put on the veld, some of them in midwinter and given tents which they did not even know how to erect ... they were left with no proper medical attention, no proper facilities for schooling and no proper store facilities, etc.' (*Resettlement*, a.w., p. 26; voor beschrijving van de toestanden aldaar, zie o.a. *Star* 23-9-1967, *RDM* 1968: 20-1, 19-6, 10-12, 11-12, 18-12, 23-12 en 25-12, *Black Sash*, november 1967, en *ISM*, pp. 130-2, 160-222, 281-2, 328-9). Deze hervestigingsgebieden, met namen als Morsgat, Stinkwater, Duiwelskloof, Uitvlucht, Vergelegen en Welbedacht (die volgens het parlementslid J. Hamilton Russell 'stink in the nostrils of decency' – *Sechaba*, vol. 4, nr. 5, mei 1970) zijn meestal niet ingericht of klaargemaakt voor bewoning door de ontwortelden. Froneman had op 27 maart 1969 verklaard dat de hervestiging 'is not dependent on the development of the Bantu homelands, except that housing facilities should be made possible for them' (*Resettlement*, a.w. p. 44). Maar de *Rand Daily Mail* publiceerde maanden later op 25 oktober 1969 een verslag over het gebied Morsgat (overgenomen in *The*

South African Outlook, januari 1970, vol. 100, nr. 1184 en in *Sechaba*, vol. 4, nr. 2, februari 1970), waaruit blijkt, dat meer dan honderd gezinnen al tien maanden in tenten woonden (ten tijde van publikatie in de *RDM* gestegen tot meer dan 300 gezinnen) zonder sanitair (met slechts één water-tank), zonder medische zorg en zonder voedsel (volgens de richtlijn van de regering krijgt ieder verplaatst gezin gedurende drie dagen gratis voedsel uitgereikt). Na deze publikatie in de *RDM* werd er koortsachtig begonnen met de bouw van huizen in Morsgat. Maar dat hiermee geen einde is gekomen aan de nood in Morsgat en soortgelijke plaatsen blijkt uit het onlangs verschenen boek van de Franciscaner pater Cosmas Desmond, *The Discarded People* (Christelik Instituut, 1970, met een voorwoord van Nadine Gordimer, afgedrukt in *RDM*, 11-4). Hij beschrijft daarin meer dan zestig nood- en doorgangskampen, hervestigingsplaatsen en met name Limehill. De bewijzen die hij aanvoert tegen het hervestigingsbeleid, werden door prof. J. Verkuyl 'eenvoudig verpletterend' genoemd (*Afrikaanse Kroniek*, Vara, 18-7). In een interview verklaarde Desmond dat de hervestiging niet een zaak is, die typisch tot het beleid van de *Nasionale Party* alleen behoort (al heeft de NP dit systeem wel uitgebouwd): 'there were only about three black spot removals before 1948.

The Nationalists have only gone further than the others have gone. A change of government would only bring more shops and proper water points. The motive for removals is basically white attitudes, not Nationalist ideology as such. The future of resettlement schemes is total migration' (*Race Relations News*, vol. 32, nr. 4, april 1970). Intussen wordt er door een aantal particuliere instanties (Interkerkelijk departement van de Zuidafrikaanse raad van kerken, Kupugani, Quakers) enige hulp geboden, maar ook zijn gevallen bekend, waarin de benodigde toestemming voor toegang tot de gebieden, op grond van kritische uitlatingen, werd geweigerd, zoals de Natal Citizens' Association en de Black Sash is overkomen (*Resettlement*, a.w. p. 30, *Sechaba*, vol. 4, nr. 3, maart 1970, zie voor beperking van de persvrijheid i.h.a. *Reality*, vol. 1, no. 6, January 1970, pp. 12-15; *ISM*, p. 236-241, 299). De hulpverlenende organisaties doen hun werk in de wetenschap dat de noodtoestand in deze gebieden hierdoor slechts tijdelijk en onvoldoende wordt bestreden. *Pro Veritate* eindigde zijn commentaar op 15 mei 1970: 'n Volk wat jaar in en jaar uit, sy dit kommerloos of oogluikend, toelaat dat groot getalle van diegene wat aan sy Christensorg toevertrouwd is hulpeloos en in stilte verhongert, moet uiteindelijk self sterf aan hongersnood van die siel'.

Er was een ernstige droogte voor nodig om de discussie over de toelaatbaarheid van het hervestigingsbeleid in regeringsgezinde kringen op gang te brengen. Hierbij komt ook ter sprake de vraag of de fictie, dat alle stedelijke Afrikanen slechts tijdelijke, rechteloze trekarbeiders zijn, praktisch uitvoerbaar is, vooral gelet op de stijgende vraag naar geschoolde arbeid. Gedwongen hervestiging begint niet alleen op tegenstand van Afrikanen te stuiten, maar ook op verzet onder regeringsgezinde kringen (*Guardian* 14-7). Zo schreef Schalk Pienaar in zijn regeringsgezinde *Die Beeld* van 12-7 dat het een bluff is te menen, dat Zuid-Afrika geen permanente zwarte stedelijke bevolking heeft, terwijl Dirk Richard, in zijn eveneens regeringsgezinde *Dagbreek* van diezelfde datum, het een 'politieke stupiditeit' noemde om eenvoudig alle toekomstige arbeidsopeningen voor Afrikanen te sluiten (*Press Digest*, nr. 27, 16-7). Nadat Vorster op 30 juli verklaard had dat een van de belangrijkste oorzaken van de dreigende inflatie het gebrek aan gespecialiseerde arbeid is, drong

Prof. J. L. Sadie van Stellenbosch daags daarna bij de regering aan op opheffing van de kleurslagboom in bepaalde gevallen (*AFP* 1969, 4-8). Terwijl deze discussie wordt voortgezet, blijven regeringsmaatregelen uit om de noodtoestand in de hervestingsgebieden te verzachten. Voor effectieve bestrijding zijn fundamentele, structurele wijzigingen in Zuid-Afrika vereist (*Hervormd Nederland*, 15-8) en daarvoor is meer nodig dan een polemiek in de Afrikaner pers.

krl

¹ De meeste gegevens werden ontleend aan uitgaven van het International Defense and Aid Fund, zoals de *Information Service Manual* en de brochure: *Resettlement – the new violence to Africans*, 1969; aan het International Labour Office, zoals het Fifth Special Report of the Director-General

on the Application of the Declaration Concerning the Policy of 'Apartheid' of the Republic of South Africa, 1969, pp. 5-10; en aan het Institute of Race Relations: *Survey of Race Relations*, 1967, 1968, 1969.

Zuidwest-Afrika [Namibië] De Veiligheidsraad nam op 29 juli een resolutie aan, waarin het Internationale Gerechtshof in Den Haag gevraagd wordt om een advies over de juridische gevolgen voor de staten van Zuid-Afrika's weigering zich uit het gebied terug te trekken. (Groot-Brittannië, de Sovjet-Unie en Polen onthielden zich.) Volgens een tweede resolutie moet de Veiligheidsraad effectieve stappen doen of maatregelen nemen om een eind te maken aan de onwettige bezetting van het territorium. In het rapport, dat op 22 juli werd gepubliceerd, had de in januari ingestelde subcommissie van de Veiligheidsraad aanbevolen, dat al die diplomatieke en consulaire betrekkingen met Zuid-Afrika worden verbroken, die erkenning van Zuid-Afrika's soevereiniteit over Namibië zouden inhouden, evenals die financiële en economische betrekkingen, die de Zuidafrikaanse handel met het gebied vergemakkelijken. De daarop gebaseerde resolutie werd met 13 stemmen voor aangenomen (Frankrijk en Groot-Brittannië onthielden zich). De speciale dekolonisatiecommissie publiceerde op 30 juli een ontwerpverklaring, waarin de 24 ledenstaten van de commissie hun bezorgdheid uiten over de uiterst ernstige situatie in Namibië. De raad voor Namibië van de Verenigde Naties besloot op 21 mei om een uit zes leden bestaande

missie in juli naar een aantal Afrikaanse landen te sturen voor overleg over de uitgifte van reisdokumenten aan Namibiërs en voor overleg met vertegenwoordigers van de bevrijdingsbewegingen en van de OAU. De landen, die de missie bezoekt, zijn Zambia, Botswana, Ethiopië, Kenia, Oeganda, Tanzania, Egypte, en (in Europa) Denemarken. De raad besloot een kantoor in Loesaka te openen voor permanent overleg over de problemen van vluchtelingen, reisdokumenten e.d.

De Verenigde Staten hebben besloten Amerikaanse investeringen in Zuidwest-Afrika tegen te gaan en geen export-import bankkredieten meer te verstrekken voor Amerikaanse handel met Zuidwest-Afrika, zo deelde de Amerikaanse vertegenwoordiger bij de VN, Charles Yost, op 20 mei in New York mee. Hij voegde hieraan toe, dat Amerikanen, die na 1966 in het gebied geïnvesteerd hadden, niet in aanmerking zouden komen voor schadeloosstelling, 'when lawful authority takes over'. Onder de Amerikaanse kapitaalsbelangen in Zuidwest-Afrika bevinden zich de *Tsumeb Corporation* met mijnen in Tsumeb, Kombat en Friedena, de *Etosha Petrol Company*, die in het noorden naar olie zoekt, en de *United States Steel*, die betrokken is bij koperprospectie in Witvlei.

Chief Hosea Kutako is eind juli in zijn huis bij

Windhoek overleden. Hij was ouder dan 95 jaar en volgens sommige schattingen zelfs ouder dan 100. Chief Hosea, die tegen de Duitse koloniale bezetting van zijn land heeft gevochten, wilde in 1948 een pleidooi voor zelfstandigheid houden bij de VN maar de Zuidafrikaanse autoriteiten weigerden hem toestemming voor deze reis. De verbannen president van de Zuidwestafrikaanse

Volksorganisatie SWAPO, Sam Nujoma en zijn secretaris voor buitenlandse zaken, Peter Mueshange, hebben in juni bezoeken gebracht aan en om hulp gevraagd in Congo-Kinshasa, Oeganda, Nigerië, Liberië, Sierra Leone, Mauretanië, Marokko, Algerije en Libië. Besloten werd om in Freetown (Sierra Leone) een kantoor te openen voor de verbindingen met West-Afrika.

eilanden

Kanarische Eilanden Een vertegenwoordiger van MPAIAC (Volksbeweging voor onafhankelijkheid van de Kanarische Eilanden) is gehoord door de Speciale Dekolonisatiecommissie van de Verenigde Naties, die van 24 tot 26 mei zitting hield in Algiers.

Madagascar Op 25 mei keerde de president weer terug uit Parijs, waar hij sinds eind januari verpleegd werd.

In juni verzocht de regering alle achttien buitenlandse zendelingen der Jehova's Getuigen het land te verlaten omdat hun verkondiging anti-nationaal en anti-maatschappelijk werd geacht.

Eind mei kwam de Roemeense minister van buitenlandse zaken op bezoek; op 23 en 25 mei werden twee overeenkomsten getekend voor handel, en economische, technische en culturele samenwerking.

Over eventuele wapenleveranties van Engeland aan Zuid-Afrika verklaarde de president op 25 juli, dat hij daar geen bezwaar tegen had wanneer die wapens werkelijk en uitsluitend bestemd waren voor de verdediging van de Indische Oceaan. Hij zou echter beslist tegen zijn, wanneer zij moesten dienen om de politiek van apartheid te schragen.

Mauritius Naar aanleiding van recente onlusten werden alle openbare bijeenkomsten voor de

maanden mei, juni en juli verboden. Bij zijn terugkeer van een buitenlandse reis (naar West-Duitsland, Hong Kong, Taiwan en Japan) waarschuwde minister van buitenlandse zaken, Gaetan Duval, dat alle pogingen om buitenlands kapitaal aan te trekken vruchteloos zouden blijven, als er geen politieke stabiliteit kon worden bereikt.

Met de Sovjetunie werd op 15 juli overeenstemming bereikt over technische samenwerking op het terrein van de industriële visserij. In ruil daarvoor krijgt de USSR havenfaciliteiten voor de trawlers en landingsrechten (slechts voor de afwisseling van trawlerbemanningen). Minister-president Sir Seewoosagur Ramgoolam verklaarde daags daarna in Londen, dat er geen sprake van was, dat de Sovjetunie een marinebasis zou verkrijgen. Op 23 juni werd met Frankrijk een overeenkomst voor culturele uitwisseling en technische hulp gesloten. De nieuwe gemengde Frans-Mauritaanse commissie kwam voor de eerste maal bijeen. Aan het eind van het bezoek, dat India's minister-president Indira Gandhi van 2 tot 6 juni bracht, werd in een gezamenlijk slotcommuniqué verklaard, dat de wereldsituatie was besproken vanuit het gezichtspunt van de niet-gebondenheid en dat overleg gepleegd was over de economische, technische en culturele hulp, die India biedt.

Protest movements in western Uganda: some parallels and contrasts

Martin R. Doornbos*

1. Introduction

Ankole and Toro are neighbouring districts in the Western Region of Uganda, which until 1967 ranked as kingdoms with quasi-federal relationships to the national centre. Both districts are ethnically divided, but the ethnic division has a different socio-geographic pattern in each case, while the proportions of the sub-groups are also different. In Ankole a small, cattle-owning Bahima elite (approximately 5% of the population) constituted a traditional aristocracy ruling over the Bairu agricultural population, whereas in Toro the Batoro (approx. 55%) were dominant in regard to the Bakonzo and Baamba, who live separately in the western part of the district. Common to the two situations, therefore, was the fact that unequal benefits have for long accrued to the different subgroups, thus causing ethnic inequality to be a dominant feature in both societies.

In recent years ethnic inequality in Ankole and Toro has been challenged by protest movements, which attacked the assumptions of hierarchy and subordination underlying the political structure. In Ankole this was the Kumanyana movement, and in Toro the Rwenzururu movement. These movements were rooted in the subordinate populations and reacted against established orders which appeared too inflexible to accommodate participation by new political groups. Resentment about disproportionate allocations of chieftainships and other government posts, inadequate distribution of educational opportunities, inequalities in tax burdens, and obstacles to upward social mobility generally were among the immediate factors precipitating the movements. As important as these issues, however, were grievances about the contemptuous treatment as inferiors to which the subordinate groups in Ankole and Toro had allegedly been subjected. Significantly, however, the reaction against political, economic and psychological inequality was stimulated by processes which had begun to reduce these very discrepancies. The spread of education, a relative increase in incomes following the expansion of cash-crop cultivation, and a general diffusion of more egalitarian values throughout Uganda all militated against the continued acceptance of inequalities in other spheres of life.

Notwithstanding these common factors, the two situations were quite distinct. Though Ankole and Toro were adjacent districts, the Kumanyana and Rwenzururu movements originated independently and – indicative of the district-centred basis of politics in Uganda – never became linked to each other, or to other expressions of protest in the country. They only partially overlapped in time, as the Kumanyana movement was over its peak when the Rwenzururu movement was in its infancy (1962). As a prelude to conflict there had in earlier years been a series of comparable incidents and organizational activity in the two district-kingdoms; nonetheless, these inaugurated a movement which gradually grew and declined in strength in Ankole, in contrast to a belated, sudden and severe outburst of enmity in Toro.

Most important was the fact that although the movements found their roots in basically identical

* Martin R. Doornbos is senior lecturer in Political Science at the Institute of Social Studies in The Hague.

factors of social inequality, structural factors caused them to develop along quite different lines, to the extent that they ultimately found themselves pressing widely divergent demands. One such difference was the effect of mechanisms designed to widen popular participation in decision making. In Ankole these accommodated demands to a substantial degree and were thus conducive to political integration; in Toro, however, they were incapable of coping with the challenges they had fostered and eventually broke down. Because political adjustment was achieved in a slow but progressive way in Ankole, the Bairu movement against Bahima overlordship has become little known outside that district. In Toro, on the other hand, the Rwenzururu movement rapidly evolved from an internal Toro affair to a national concern with even international implications. An analysis of the two situations may throw some light on conditions which promote accommodation or disintegration in sub-national political frameworks. A brief overview of each case will therefore be helpful.¹

2. Ankole

Semantics alone would suggest that the Kumanyana movement should be integrative. Depending on the extent to which Bakiga, Baganda and other immigrants to Ankole are regarded as having been assimilated, the term Bairu (sing. Mwiru) refers to approximately 85-95% of the population of Ankole, which totals about 800 000. The term is not without ambiguity, as it denotes an ethnic group, the peasant class, and 'serfs', which historically were seen as coterminous. Since no specialized terms for these meanings have developed, the word 'Bairu' inevitably carries negative connotations and, not surprisingly, is unpopular with many people in Ankole. Only a very few people, mainly some of those who have been in the vanguard of the Kumanyana movement, use the term Mwiru with a sense of pride. Most people prefer to speak of themselves as Banyankore, while some may go on to specify that they mean 'pure' Banyankore, a difference which they seek to use in order to stress political rights for the 'original' inhabitants of Ankole. The identification with Ankole is in any case crucial, even if some people may seem to claim Ankole for the Bairu to the exclusion of others.²

Possibly in reaction to this, the Bahima have in recent years also increasingly identified themselves as Banyankore. As they have been losing power, their numerical minority position, their distinct ways of life, and recollections by the Bairu of past Bahima domination all have tended to keep them on the alert for possible discriminatory measures. Social distance is still great between the two groups, as evidenced by the infrequency of intermarriage. If one further notes the view of some Bairu that the 'Hamites' (a term uncritically adopted from an earlier generation of anthropologists) are invaders who came to Ankole some 500 years ago and should go back where they came from, it becomes understandable that the Bahima, at least outwardly, seek to tone down their ethnic identity and come to a common denominator, just like the Bairu but for different reasons. The contemporary lack of appeal of the terms Bairu and Bahima across ethnic boundaries thus strengthens the unifying qualities of the word Banyankore.

Beyond terminology, however, a propensity for integration could also be anticipated due to socio-geographic factors. As the Bahima and Bairu lived dispersed throughout most of Ankole, even if not in equal proportions, it was necessary for the latter to press for equality in status and an exchange of leadership roles. Rather than seeking their own separate kingdom, they were induced by these conditions to apply pressure for integration into the existing political hierarchy. The role of the Kumanyana movement was to aggregate forces and exert influence towards this end.

The strategy followed by the Kumanyana movement should be seen in the light of the Ankole context; a comparison with Rwanda is illustrative in this regard. The question which asserts itself is whether slowly sustained pressure for integration was the only alternative open in Ankole. In neighbouring Rwanda another, though not in every respect identical, ethnically stratified society became enveloped in violent revolution in which the Bahutu abruptly threw off Batutsi rule. The Kumanyana movement, however, though at times apparently imbued with revolutionary zeal, was never involved in any serious clashes, nor did it intend to be. There were no demonstrations, no fights, no imprisonments, and it never actually mobilised the peasant masses. (As a matter of fact, it appears that when after 1955 the Bairu movement had swollen to its most inclusive size, it became too unwieldy to be very effective.)

In retrospect, one would be inclined to assume that the Rwanda situation was more serious than that in Ankole and hence led to a revolution. However, at some points in time dissensions in Ankole were probably at least as profound as they were in Rwanda. As late as 1956, for example the Omugabe (king) of Ankole, upon his return from a visit to Rwanda, felt prompted to hold up ethnic relationships in that country as an example to the Banyankore:

In Ruanda, there are three types of people, namely Bahutu, Batutsi and the Batwa. They work together in cooperation and ... their motto is 'Omuguha gw'enyabushatu' (a rope with three strands) representing these classes of people in Ruanda. You will all agree with me that no country should expect progress if there is lack of cooperation and disunity. Division and hatred engineered by subversive elements in a country exhibit a gloomy picture and their ends are fatal. I should like you to be 'Omuguha gw'enyabushatu'. That is when we shall achieve Ankole's will as a nation.³

The Ankole situation may nonetheless *not* have led to a similar sudden avalanche partly because the issues were handled in a different way, and because certain conditions made it possible to handle them differently. One key to this is that unlike the Rwanda situation, in Ankole there was no sudden realization of the changes of time and a subsequent abrupt transfer of political support from one group to another on the part of administrative and clerical authorities. The introduction of various new ordinances since 1945 governing the powers and compositions of district administrations in Uganda allowed for piecemeal but progressively increasing participation by the Bairu in Ankole affairs. These measures to some extent satisfied demands, while at the same time they continued to whet appetites: hence a fairly constant strife, which for some years may have seemed graver than in Rwanda, but no rapid culmination in any violent outburst.

In Ankole there were also other conditioning elements, not available in Rwanda, which led in the same direction. One of these was demographic: the numbers of the Batutsi (approximately 15%) were larger than those of the Bahima (5%). The Batutsi also appear to have been distributed somewhat more evenly than the Bahima were, and a far larger proportion of Batutsi stood in a directly hierarchical position *vis-à-vis* Bahutu subordinates than did Bahima in respect to Bairu. The majority of Bahima in Ankole still lead a semi-nomadic, pastoral life, detached from and disinterested in the affairs of government, and it was in fact only a surprisingly small chiefly class of Bahima which managed to hold on to the key positions during the first half of this century. Besides, most of the pastoral Bahima had left for Buganda during the critical years of transition (the late 40's till the early 60's) due to the encroachment of the tsetse fly in large parts of Ankole. (In terms of its effects on revolutionary potential, it may be doubted, however, whether the presence of these Bahima in Ankole would have made much difference; in previous centuries their superior military skills had made them a formidable force to be reckoned with and formed the basis of their hegemony, but these qualities never became a factor or even a consideration during the last two decades.) The possibility suggests itself, therefore, that the Batutsi political elite was stronger and also more firmly entrenched in Rwanda than was the Bahima ruling group in Ankole. The Batutsi were powerful enough to put up resistance; the Bahima were too weak to need to be thrown off by revolutionary means.

Most decisive, meanwhile, seems the fact that in a closed system such as Rwanda the incumbent elite hardly had any choice, if it wanted to remain an elite, but to try to hold on to its position, and again there was little choice for the Bahutu leadership but to thrust itself forward as an alternative. In Ankole, on the other hand, many Bahima and Bairu who would have found their way blocked to positions in the local establishment were able to find alternative employment in the wider universe of Uganda and East Africa. The fact that it was part of a larger entity thus allowed much of the steam to be let off from the Ankole political system. Hence, the contrasting cases of Ankole and Rwanda suggest that, other things being equal, ethnically stratified sub-units within wider frameworks are in a better position to reach internal political adjustment than are similarly divided 'national' societies, since the actual or potential spill-over into the larger unit of a section of the educated class competing for elite positions is likely to result in a diminution of tension in the sub-units.

However, some aspects of the social setting in which the Kumanyana movement originated reduced its impact and effectiveness, and had the effect of prolonging ethnic strife and factionalism. Except for one point in time (1955), the movement did not constitute a unified force which one could take as representative of all Bairu. This was mainly due to the religious divisions in Ankole, which cut across the ethnic division in a complex fashion. The Bahima were almost exclusively in the Protestant camp, while the Bairu were split roughly fifty-fifty into Catholics and Protestants. This weakened the stand Kumanyana could take (and reduced the generality of the Bairu-Bahima confrontation), while at the same time it tended to prolong conflict.

Although the scope of its concerns was Ankole-wide, the movement attracted its following mostly

from the central and more heavily populated parts of the district. For people from these parts it was easier to attend meetings than for those who lived in more peripheral areas. But the centrally situated counties of Ankole, i.e. Shema, Igara and parts of Rwampara and Kashari, are also the areas where cultivation of coffee and other cash-crops had for long been successfully undertaken, thus increasing incomes and educational opportunities. Moreover, in Shema and Igara the population is almost wholly composed of Bairu, and these areas radiate a greater spirit of militancy than can be found in other parts of Ankole. Most of the militant Bairu leaders who had come on the scene since the 40's were from these areas, and a majority of them even attended the same primary school at Kabwohe in Shema. Finally, due to the vagaries of history, it is these central areas which also happen to have rather larger proportions of Protestants than of Catholics. Catholics, on the contrary, are more predominant in outlying counties of Ankole such as Bunyaruguru, Buhweju and Ibanda.

The Kumanyana movement was thus basically Protestant, as its various antecedents had also been. Since the 1930's regular contacts had taken place between educated Protestant Bairu concerning their position in Ankole society, and in the 1940's early student agitation took place exclusively among Protestant students in Ankole. Only a few Roman Catholics are known to have been involved in the Kumanyana meetings from the beginning. It was not until the time of the first election of an Enganzi (prime minister) by the Eishengyero (council) in 1955, and for a short period afterwards, that Catholics and Protestants jointly took part in the movement. Yet Catholics number slightly more than 50% among the Bairu, and they had been discriminated against more clearly in, for example, the allocation of jobs than Protestant Bairu had been. Their differences with the Bahima, who are virtually all Protestant insofar as they have been christianised, are much greater than those of the Protestant Bairu, who had been in contact with Bahima in school, church and government service.

Is it a paradox, then, that it was the Protestant Bairu and not the Catholics who reacted against Bahima rule? The proposition has often been advanced that conflict will be less profound between groups which have some common values and identifications than between groups which are divided on the basis of a greater number of criteria. Why then does this thesis seem not to apply in Ankole, where Protestant Bairu have their religion in common with the Bahima, while Catholic Bairu differ from the Bahima not only ethnically but also in religion?

One might be inclined to think, with Max Weber, that there was an element in the nature of the two religions which made the Protestants more militant, the Catholics more submissive. Though theirs was not the 'King's religion', for instance, Catholics were definitely more respectful of the Omugabe's authority than Protestant Bairu. The latter at one time titled their leader Ruterengwa ('Nothing compares with him in stature'), which in royalist circles was taken to suggest superiority to the king. Many of them regarded Bagyendanwa, the royal drums and traditionally the source of all power, as no more than a piece of wood, and the kingship itself as of little consequence except that it reminded them of Bahima domination.

Probably, however, it was particularly the closeness of contact itself which prompted the Protestant

Bairu, and not the Catholic Bairu, to challenge the status and privileges of the Bahima. Because of their greater social proximity to the Bahima, the Protestant Bairu were more sensitive to the relative advantages given to their Bahima schoolmates, fellow congregationists, and co-workers in government service. Catholics, on the other hand, were largely absorbed in their own affairs, out of touch with what went on at the political centre of the district. Perhaps largely for lack of awareness and alternative perspectives, they have for long resigned themselves to a second class citizenship.

Equally important, though not unconnected with their better chances, was the fact that Protestant Bairu had done better than the Catholics in educational advancement. On the whole they also fared better financially as a result of cash-crops cultivation. Thus, generally Protestants seemed to display more of that quality called 'achievement orientation' than Catholics. More Protestant than Catholic Bairu felt that they could further improve their standards of living if they were given a chance, but believed that failures were largely due to obstacles put in their way by the Bahima.

Obviously, these notions can easily lead to scape-goat theories, a phenomenon to which Ankole has been no exception. In any case, the pattern of interaction of variables of ethnicity and religion in Ankole points to the need for a more complex thesis than one which merely states that the greatest conflict will occur where there are the greatest differences. The greatest conflict may well occur between groups which have the least differences from each other, while leaving groups which are distinct in additional respects relatively unaffected. This applies particularly if factors of social mobilisation lead to the closest competition between the closest groups.

More generally, there is no denying that ethnicity or religion may have important effects on the nature and depth of the conflict. Other things being equal, the conflict may well be more severe if there are important socio-cultural differences than in situations characterised by overarching social values. Ethnicity, religion, language and race have only too often been known to increase sensitivities and intensify conflict. But one should not draw the conclusion from such experiences that group conflict somehow results from the distinguishing properties and symbols which divide them rather than from relative differences in educational achievement, economic prosperity and social and political advancement generally. Conflict seems most likely to occur and increase where, on any of these counts, changes take place in the social distance between groups, no matter which group is moving and in what direction. Challenges to the leadership position of an ethnic or religious sub-group may thus come from a group which approximates its socio-economic standing, whether or not and however much or how little it is culturally different, rather than from a group, whatever its differences may be, which due to lack of social mobilization does not have the motivation and perspective to enter into competition for additional political and social benefits. This is in any case suggested by the Ankole experience.

But whereas the Kumanyana movement drew its main strength from the Protestants, this fact also entailed its weakness. Catholics were induced to join the Bairu meetings in the mid-50's, when the fullest possible pressure seemed required to get a Mwiru Enganzi elected. They came in somewhat reluctantly, expecting to share in the rewards once a Bairu administration came into office.

Disenchantment followed soon when they felt that Protestants still reaped most of the benefits, for which, in order to win them, they had given their support. Protestants, on the other hand, considered that they themselves had done more for Bairu advancement, and had more people available for positions. Thus they felt they were more deserving of rewards than were the Catholics. Catholic disaffection soon caused them to defect from the shortlived joint Bairu camp. The successes of the Bairu movement were thus followed shortly by its decline.

From 1955 onwards in particular, the Bahima saw their position go down as well. When party politics made its entry in the years immediately before independence, they needed to look for allies and found them in the Catholic Bairu. In the late 50's a coalition grew between Protestant Bahima and Catholic Bairu, which finally found its organizational basis in the Democratic Party when it branched out into Ankole. They won the first general elections held for the Eishengyero and formed the Ankole government from 1961 till 1963, when it was replaced by the Uganda People's Congress.

As of 1960, the Protestant Bairu gave their support in large majority to the UPC. The UPC had come about as a merger between a wing of the Uganda National Congress and the Uganda People's Union, which had its basis mainly in the Western Region. Since Ugandan political parties originated largely at the center (though on the basis of local notables, mostly Legco representatives), it took some sorting out before local complexities found their expression in party rivalries. The UPU and the UNC had to some extent cut across ethnic divisions, but their membership was probably too small and their leadership too impermanent to allow any conclusions to be drawn from this. In the late 50's and early 60's, however, potential election returns became a major consideration in Ankole politics. Since the vast majority of voters, i.e., the Bairu, were organized along religious lines into the DP and UPC, it became imperative for the leaders of both parties to try to tip the balance. The largely Catholic Bairu DP had Bahima support, but the Protestant Bairu increasingly felt that they needed Bahima votes for the UPC. Hence ethnic rivalries were played down in the 1960-62 period, while religious conflict assumed major proportions. At the popular level a striking identification developed of the Democratic Party with Catholic and the Uganda People's Congress with Protestant. Since members of the two denominations were believed to vote for the corresponding parties, strenuous efforts, called 'political baptizing', were made to convert the remaining 'pagans' and thus conquer the floating vote they represented.

The UPC was not able, however, to attract any substantial amount of Bahima votes, although some influential Bahima had entered into its leadership. After all the efforts to mobilize the Bairu during the preceding decade, it was interesting to note that a significant part of the leadership of both the Ankole DP and UPC in the early 60's was in the hands of Bahima, and that three Bahima were among the six M.P.'s returned by the UPC and DP to the National Assembly in 1962. From that time until the present, Ankole politics has further evolved within the threefold framework of Bahima, Protestant Bairu and Catholic Bairu.

In view of the longstanding lack of empathy between ethnic groups in Ankole, it is not surprising

that some suspicions and friction should have developed in both political parties, though most pronounced and openly so within the UPC. As a matter of fact, there is among the Bairu a widely held theory that the Bahima deliberately stirred up Catholic-Protestant and DP-UPC rivalries so as to keep the Bairu divided, and then, distributing themselves over the two parties, subsequently managed to gain control over both, all as part of a grand design to perpetuate their political influence. There are also certain issues connected with land tenure and the allocation of development resources which some Bairu feel have been handled in such a way as to give disproportionate privileges to 'those who have fallen into things,' among whom are many Bahima.

Leaving aside the merits of these charges, they have unmistakably added fuel to further articulation of Bairu grievances. As a result, a continuation of the Kumanyana movement can be found in one of the factions which in recent years have divided the UPC in Ankole. For the leaders of this group, the remaining hard core of the movement acts as a ready-made source of political support. The rival UPC group feels, on the contrary, that times have changed and that the issue of the day is no longer one of all-pervasive Bahima domination. They consider that co-operation and understanding are necessary and possible between Protestants and Catholics, Bairu and Bahima, and that accentuating their mutual differences will in the long run work to nobody's advantage, but to the detriment of the whole.

The latter faction, called the Kahagirizagroup after its leader, constituted the Ankole government from 1963 till 1967. They were replaced by the Bananukagroup, which forms the present UPC administration in Ankole. However, it is doubtful whether the difference between the two factions is as great as it may appear. There does not seem to be much difference in the nature of the policies pursued and, quite naturally, they have exhibited similar kinds of interest in gaining control over the affairs of the district, not least in order to be able to place followers in administrative positions. If these are pragmatic matters, it suggests itself that the composition of their respective followers may be equally pragmatic. Thus, whereas the Bananuka group could rely on a solid core of Protestant Bairu for support, the Kahagiriza group has more clearly needed to look for coalitions. Nonetheless, over the past few years both groups have attracted additional support from former DP members (i.e., Catholic Bairu), at times in active competition against each other.

It is in any case clear that the nature of the Kumanyana movement has changed considerably over time. As an emancipatory movement, building solidarity and self-esteem, it contributed positively to the transformation of Ankole society. Though originated and carried forward mainly by Protestants, in its earlier stages it could with some justice purport to speak for all Bairu. At one time it did represent most Bairu, Catholics as well as Protestants, but when disagreements developed over the distribution of rewards, it shrank back to its basis consisting of the most militant Protestant Bairu. After its earlier concern over the need for improvement in standards of living, it increasingly found itself pressing for spoils for its followers. Political emancipation having been achieved in many respects, the successors of Kumanyana now engage on basically equal terms in Ankole group politics.

3. Toro

Rwenzururu means 'mountains of heavy rainfall' and is the Lukonzo name for the mountain range along the Congo border, which since the time of Stanley has been called Ruwenzori or Mountains of the Moon. Its precipitous terrain stands in sharp contrast to the gently hilly parts of Toro which begin east of its slopes. Northwest of the massif, also on the Congo border, are the plains of Bwamba, which stretch into the Ituri forest. The Bakonzo of the mountains and the Baamba of the plains have both maintained links with sections of their peoples who live in adjacent Congo. Together they number about 35% of the population of Toro, which now totals over 400 000.

Since 1962, Rwenzururu has been the name of a movement which pressed for a separate district for Bakonzo and Baamba. Soon afterwards it has also become the name of a secessionist state, the Rwenzururu Kingdom Government. This does not exhaust the significance of the term, however. It has been a political symbol evoking strong emotional appeals, repeated in songs and legends, and encompassing a wide range of attitudes, of which the common element is opposition against Toro rule. There have been sharp differences of opinion and policy between various sections of Bakonzo and Baamba, yet most of them would subscribe to the label 'Rwenzururu' to designate their particular political aspirations. Thus, whereas in Ankole the word Bairu tends to be avoided, in large parts of Toro the term Rwenzururu is a password. Besides, terms such as 'Ankole' and 'Banyankore' have some integrative quality to them, but the opposite is true for 'Toro' and 'Batoro'. Bakonzo and Baamba have been regarded, and have for long been led to regard themselves, as different from Batoro. To call themselves Batoro would be inconceivable to most Bakonzo and Baamba. Rwenzururians, that is the members of the Rwenzururu Kingdom, see Toro only as the part east of the mountains and prefer to have as little to do with it as they can.

A squabble about some of these words was actually one of the incidents which brought the Rwenzururu crisis into the open. When prior to Uganda's independence consultations took place in the Constitutional Committee of the Toro Rukurato on the contents of the future constitution for Toro, Bakonzo and Baamba leaders (who had only belatedly been admitted to these discussions) insisted that the new Toro constitution should explicitly recognise Batoro, Bakonzo and Baamba as the three tribes of Toro. However, the Toro government could not see its way to granting parity in recognised status for Baamba and Bakonzo. They declined the request, and in response the leaders of the two tribes staged a walk-out from the proceedings, followed by a boycott of the Rukarato by most Bakonzo and Baamba representatives.

Whereas up till early 1962 the Bakonzo and Baamba had still acknowledged the legitimacy of the Kingdom of Toro, their bids for equal status underwent a rapid evolution until, less than a year later, not only their own area but all of Toro was claimed as the territory of Rwenzururu Kingdom. Unfulfilled demands for parity in Toro thus led to parity in stakes on the whole of Toro. An account of traditional history was readily accepted in which the Batoro came in the 1830's as invaders from Bunyoro into Rwenzururu under the rebel prince Kaboyo (and according to which

Toro did not split off from Bunyoro on the basis of the population living in Toro, which is a more generally accepted interpretation). This invasion would have had the effect of pushing the Bakonzo into the mountains and separating them from the Baganda to which they consider themselves remotely akin. (It is true that in language and customs the Bakonzo have more in common with the Baganda than they have with the Batoro, though so far no fully satisfactory explanation for this connection has been found.) The present position of Rwenzururu is, therefore, that the Rwenzururians were the original inhabitants of Toro, which the Batoro must vacate by going back to Bunyoro. Was there – contrary to Ankole, where structural conditions seemed to dictate pressure for integration – some inherent 'logic' in the Toro situation, in the sense that this should lead to demands for a separate district and ultimately the establishment of a secessionist state? It is difficult to say that there was no alternative; nonetheless a variety of conditions made these steps understandable. Especially important was the pattern of distribution of the population of Toro and the conditions of the terrain which formed the habitat of the Bakonzo and Baamba. Territorially the Bakonzo and Baamba had for long been living separately from the Batoro. Only in recent decades, particularly the 1950's, had Bakonzo come down the slopes of the Ruwenzori to cultivate cotton in the plains of Busongora. At the same time Batoro had gone to Bwamba to grow coffee. Thus, day to day contacts between Bakonzo and Baamba on the one hand and Batoro on the other had become more frequent. However, Bakonzo and Baamba had in many ways been treated as different and inferior, and, if anything, the limited increase in contacts tended to accentuate these attitudes. The historical traditions of the Bakonzo and Baamba, which do not suggest evidence of their submission to the King of Toro at any time before the arrival of the British, confirm the previous autonomous position of the minority groups. Thus history as well as the distinct location of the people concerned could easily suggest the solution of a separate district when political relationships within Toro deteriorated. Later, when the Toro government had shown itself most inflexible in regard to Bakonzo and Baamba aspirations, and the central government indicated it could not, on grounds of national unity, give in to the demands for a separate district, it was the special characteristics of the habitat of the Bakonzo which enabled them to declare their independence. The Ruwenzori mountain areas are extremely inaccessible; effective administration had never become established in the higher altitudes and, in a sense, anybody could set up an independent government there without facing the consequences for at least some time. As it turned out, the Rwenzururu Kingdom has held its own from 1962 till the present (1970), a longer record than that of any other African secession.

In a number of regards the case experiences of Ankole and Toro are quite limited. Nonetheless, certain differences in the potential for the adjustment of conflict suggest themselves from these two cases, which might be formulated in the following terms: other factors being equal, in situations of ethnic domination, political integration may more easily be achieved if members of the dominating and the dominated strata live in physical proximity to each other throughout the territory than in cases where the dominant stratum has a different territorial basis than the dominated strata. The isolated existence of ethnic sub-groups within the same political framework leaves fewer

checks on the development of stereotypes and increases the possibility of organized hostility. The chances for reconciliation thus seemed to have been more limited to begin with in Toro than in Ankole. Yet, it is difficult to know whether a radically different approach by the Toro authorities might not have maintained the minimum of rapport essential to a lasting solution of the conflict. For instance, if there had been any chance of a substantial increase in the number of Bakonzo and Baamba in representative positions, or in the bursaries, medical facilities and other social benefits allocated to them, an escalation of conflict might well have been averted. Equally important would have been an attempt to appreciate the grievances involved and, of course, a preparedness of Batoro to regard Bakonzo and Baamba as fellow-citizens and equals. In all these respects, however, the Toro Kingdom Government utterly failed. Instead, when the request for a separate district was considered by the Toro government, it 'was dealt with in a most obtuse and insensitive manner. Even when the moderate leaders of the Baamba/Bakonzo made approaches to the Toro Government, they were met with intimidation and high-handedness.'⁴

The deadlock in the constitutional deliberations and a range of additional issues which arose between the Toro government and the Bakonzo and Baamba leadership do not need to be related here. Suffice it to note that after the Toro government had let its chance for rapprochement slip by, positions on both sides rapidly developed to extreme rigidity, and that the Rwenzururu movement was given a further major impetus in this process.

However, other factors surrounding the emergence of the Rwenzururu movement should be considered as well. In the Eastern Region of Uganda the Sebei had for long been in a position with regard to the Bagisu in Bugisu District remarkably similar to that of the Bakonzo and Baamba in respect to the Batoro. During the period of the Democratic Party as the government of Uganda, from 1960 to 1962, Sebei was granted separate district status. The Bakonzo and Baamba were thus alerted to the possibility of having their own district. After a visit of the DP leader, Mr. Benedicto Kiwanuka, to their areas the impression was left, correctly or not, that a DP government would further their case for a separate district, provided they would support the DP in the general elections in 1962. This they did, but it was the Uganda People's Congress which won. Moreover, the independence constitution made it infinitely more difficult to change the existing boundaries of districts. It is possible that if the Bakonzo and Baamba had presented the idea of a separate district half a year or more before, they would have had a fair chance of getting it.

Moreover, during the pre-independence period the Bakonzo and Baamba had seen Toro political leaders make quite exaggerated claims for Toro's future status in Uganda. Toro made strong demands for a real federal relationship to the centre, partly because it was anxious to keep royalties from the Kilembe copper mines to itself, and also because it wanted to see its Omukama accorded the same privileges as the Kabaka of Buganda. To stand by its claims, at one point the demand was that 'Toro be recognised as a nation first' before any consideration would be given to the nature of its relationship to the rest of Uganda. The Toro government also opened a campaign for the recovery of the larger part of the province of Kivu in Congo, which it claimed had been 'lost' in the Anglo-Belgian boundary settlement at the beginning of this century. These bids for more territory

and increased autonomy directly involved the Baamba and Bakonzo, although they did not have the least voice in them. Inevitably, however, they left an impression on them that demands for a revision of the political framework were an appropriate means of improving their status.

It is useful to consider here briefly the antecedent of the Rwenzururu movement. Much of the groundwork and early agitation for the movement was in Bwamba County. Apart from the Baamba, a few pygmies, and some small groups of mixed ethnic origin, one sub-county in Bwamba, Harugali, is predominantly populated by Bakonzo. Though several Baamba were in the vanguard of the movement, it is mainly from these Bakonzo in Bwamba county that the movement received its first major spur.

In 1954, a small group of Bakonzo, led by the primary teacher Isaya Mukirane, founded the Bakonzo Life History Research Society in Harugali. The Society was the first formal undertaking by the Bakonzo to look inward into their own history and culture and revive recollections of past traditions. Its existence was almost certainly indicative of wider and deeper reflections concerning the role and status of Bakonzo in Toro society. The function of the Society, limited though it may have been in the numbers of people it reached, was not least to infuse the Bakonzo with more self-awareness and confidence. Inevitably, its major preoccupation was with the past and present relationships between the Bakonzo and the Batoro. Elder members contributed traditions of lost independence and recounted memories of injustices inflicted upon Bakonjo in the earlier decades of this century. Certainly one result of the Society's activities was an awakening and heightening of Bakonzo grievances against the Batoro. The Bakonzo Life History Research Society, whose chairman, Mukirane, was to become leader, President and later King of Rwenzururu, thus constituted a direct antecedent to the Rwenzururu movement.

The Baamba on their part had had a series of short-lived organizations prior to the Rwenzururu movement. As we saw, in early 1962 when Rwenzururu was a fact, its basis was mainly in Bwamba. The Baamba were induced to fight together with the Bakonzo for a separate district, and two of three original Rwenzururu leaders, Jeremia Kawamara and Petero Mupalya, were in fact Baamba. The Baamba joined the movement because they had been subject to the same ill-treatment as the Bakonzo. Some perhaps also followed because they felt they did not have much choice. The Ruwenzori range separated them from Toro proper, and an easily blocked escarpment road formed their only access to Uganda government support, if they had wanted it.

However, when defections occurred from the movement, these were not least among the Baamba. Particularly after the central government, in 1964, took over the administration of government services in the Baamba and Bakonzo areas from the Toro government as an emergency measure, there seemed to be a fairly ready acceptance of the role of the central government's Administrator in Bwamba. Nonetheless, attitudes in Bwamba would for long retain a marked degree of ambiguity, and one might say that in more recent years Rwenzururu was not absent there but invisible. At the same time it was plain that the Bakonzo on the whole were stronger supporters of Rwenzururu, the movement which had originated amongst themselves, than were the Baamba. Most of the symbols, songs and communications of the movement were in Lukonzo, and the

secessionist Rwenzururu Kingdom which Mukirane established in the mountains was also essentially a Bakonzo affair. But not of all Bakonzo. Only for a limited period, from 1962 till about 1964, could one speak of one movement which involved all or the large majority of the Bakonzo. (This roughly coincided with the time that there was more general support among the Baamba). Particularly in the early stages, when there was profound indignation over the Batoro's blunt rebuffs and expectations ran high that a separate district would eventually be granted, there was general support for the goals of the movement all along the mountain. During the initial periods of violence, in 1962, there was also widespread popular involvement in the movement. The organization then proved itself capable of combining a high level of tactical mobility with centralized leadership, sending down waves of raiding parties from quite unpredictable spots into Batoro areas. Men, women and children then all had their part in what was generally considered a just war. However, the decision of the Mukirane faction, taken when the other principal Rwenzururu leaders were in gaol, to establish a government in mountainous seclusion and adopt armed resistance as a major means to achieve their goals caused a crack in the movement which it would no longer be possible to heal and which, over the years, would only grow in depth. Essentially, this decision meant the abandoning of the demand for a separate district in favour of one for the creation of a separate 'independent' state. Many other Rwenzururu members felt this was not realistic and deplored the weakening of the movement's stand on the original issue which was caused by this split. Henceforth, therefore, Rwenzururu still meant opposition against Batoro rule, but it covered the widely different strategies of militant rebellion on the one hand and continued efforts to reach a solution through the Uganda Government on the other. Later, when the Uganda Government took over responsibility for administering the areas, the issue became even more complex than one of resistance against Toro domination alone. Many people on and around the Ruwenzori considered that, as the major goal had been the removal of the Toro administration, the fact that they had come directly under the wings of the central government was an acceptable solution to this end, particularly in view of the possibility of more rapid development which the takeover might entail. The Rwenzururu Kingdom Government, however, had reached a point from which it was difficult to return. Its vanguard had first demanded a separate district and it certainly was not ready to discuss anything short of that. Whereas they would have remained within Uganda if this status had been given, the declaration of independence soon followed after the central government opposed their claims. Subsequent efforts of conciliation proved abortive, and for several years now virtually all two-way communication has come to a standstill. Mukirane meanwhile organized his state, appointing a cabinet, chiefs and teachers and running an administration and tax system, an army, schools, and prison service. He himself was crowned King of Rwenzururu, and after the exalted position he and his government had assumed it would have been felt as a gross moral defeat and a blow to their image with their followers to give in for what clearly would be less than district status. Besides, if any settlement were reached, it would not be the core group of the Rwenzururu Kingdom which would be called upon to fill new posts, but rather, it seemed, the Bakonzo and Baamba who had all along been campaigning for some kind of compromise. From

the secessionist point of view, therefore, the choice became one between holding on to the kingship, ministerial offices and other self-created sinecures, no matter how little recognition these might receive from outside Rwenzururu, and falling into oblivion or facing prison terms.

The Rwenzururu government thus carried on, but its basis of strength progressively shifted from popular support to include a reliance on coercion and punishment. Even shortly after June, 1964, when a general flare-up of violence occurred due to massive retaliatory actions by the Batoro, a considerable number of Bakonzo were still prepared to assist in the persecution of Rwenzururu forces, whom they had begun to regard as the greater danger to their survival. Nor is this surprising. During the earlier stages, the secessionist regime had directed its attacks primarily at Batoro living down the mountain. But as a substantial Uganda security force was stationed in the area to act as a buffer, Rwenzururu violence was increasingly directed at Bakonzo living further down the slopes (and a few times at Baamba). The purpose of these raids upon fellow Bakonzo was to ensure continued loyalty to the Rwenzururu regime, to inflict punishment for any form of co-operation with other authorities, (e.g., for paying taxes to Uganda government agents) and, perhaps above all, to levy tribute needed for the upkeep of their government. For years Rwenzururu gangs have forcibly taken money, food and goats from Bakonzo in the lower mountain regions. The latter had all shared the grievances about discriminatory treatment which had been their lot at the hands of Batoro, but nonetheless saw a worsening of their situation after the outbreak of open conflict. Many people had one or more relatives killed. For a long time their crops were neglected, destroyed, or without a market. Medical care, scarce though it was previously, shrank to a point which gave free play to epidemics visiting the area. Schools, so much needed to uplift the Bakonzo and Baamba, were closed down for prolonged lengths of time and many of them still are. Attempts by the Rwenzururu government to maintain the barest minimum of these services have not been particularly successful. The prospects they could hold out were dim and certainly could not compensate for the years of misery.

In recent years, the Rwenzururu government often seemed to be crumbling and surviving on minority support. Indications have also been that it increasingly fragmented into a loosening alliance of big chieftainships, particularly so after the death of its first Omukama Kibanzangha, Mukirane, at the end of August, 1966. Yet it has held on tenaciously to the imagery of its independent state, which became adorned with neo-traditional titles, a hereditary monarchy, and its own God of Rwenzururu. It has been able to do so largely because of the protective conditions of its terrain. But among other reasons, a military action to terminate it might well have had the effect of solidifying and increasing its support. It did not produce a major security challenge to the country as a whole and in fact few people outside Toro now even hear about the movement. Thus, its victimized population carries a heavy burden, but they may have to bear the brunt in shaking it off.

In this situation, only the most flexible and innovative approach might have led to any sort of solution. As it was, however, each of the three major parties to the conflict rigidly held on to its position, for long defying any possibility for rapprochement. The Toro government maintained

the view that the Rwenzururu movement constituted an illegitimate reduction of its authority and expected to have the area brought back under its own administration at the earliest possible date. The Uganda Government from time to time repeated its position that a separate district was out of the question, but basically failed to work out alternative solutions. And from the Rwenzururu government, as we have seen, little initiative could be expected that might lay the basis for a lasting compromise. Unfortunately, a fourth 'party' had no face and no voice. This comprised a variety of groups and individual Bakonzo and Baamba who had in common that they belonged to none of the afore mentioned formal structures and that in more than one sense they were caught in the middle (this includes a literal sense, for some people in this category have served prison terms with each of the three governments). Over the years many suggestions for compromise solutions have been made by these people, some of them quite sensible, but altogether with very little result. The confusion in the 'middle' zone has meanwhile been considerable, since people there were for years exposed to three competing hierarchies of chiefs (central government, Toro government and Rwenzururu) and have been in great uncertainty about their future. (Finally, of course, there is a 'fifth' group, consisting of Bakonzo and Baamba who have aligned themselves with the Toro administration. In a few cases the underlying view was that this collaboration constituted the most realistic way towards an improvement of conditions. More often, however, these links were viewed as resulting from interest in gainful positions. The individuals concerned enjoy very little support among Bakonzo and Baamba.)

Some uncertainties about the future have now been lifted, although this change has not brought the desired peace and reconciliation. In 1967, with the adoption of the new Uganda constitution, the Toro monarchy was abolished along with the removal of kingship elsewhere in the country. Bakonzo and Baamba reactions to this abolition were generally favourable, because it eliminated the symbol of Batoro domination. Also, the new governmental framework was based on a greater extent of centralization than its predecessor and thus seemed to reduce the chances of a disproportionate allocation of resources within the district. An attempt was made to balance the leadership of Toro District through the inclusion of a Mwamba and a Mukonzo among the key officeholders (as Assistant Secretary General and Chairman of the District Council, respectively). Finally, some central government officers stationed in Toro have done what was in their reach to promote conditions for Bakonzo and Baamba welfare, not least through their efforts to re-open schools in the areas.

However, only a few Bakonzo and Baamba were ready to accept the opinion that Rwenzururu had merely constituted opposition to monarchical rule in Toro. To most of them the extent of their involvement in the running of government affairs remained the critical and open question. Among several aspects to this, two were particularly salient in the public mind. One was the fact that out of several hundred positions at the Toro district headquarters, only a handful were held by Bakonzo and Baamba. This had been the situation before 1962, but by 1970 it was essentially the same. The other point concerned the single line of chiefs who were appointed in the Bakonzo and Baamba areas in 1969 to replace both the former Toro chiefs and the central government agents who had

been performing their functions. With a few notable exceptions, the pattern has been for henchmen of the Toro administration to be appointed, sometimes notwithstanding the fact that better qualified people were available. Consequently, these measures have not been very conducive to inspiring public trust.

On January 1, 1970, a final uncertainty was eliminated. At a ceremonial meeting of the Toro district council the 'disturbed' counties were handed back to the Toro district administration. Apart from the council, there was little rejoicing. The secessionist Rwenzururu government reacted by demanding the retirement of the newly appointed chiefs and threatening to kill them if they did not heed their warnings. During the early months of 1970, several such casualties followed. Other Bakonzo and Baamba, not belonging to the Rwenzururu Kingdom, felt that little had changed to distinguish the situation from pre-1962. These people, however, had no effective means at their disposal to communicate their views, for the regular channels would be those through the Toro administration, and in this situation any expression of discontent is easily branded as 'Rwenzururu'. They do not necessarily doubt that the Uganda Government is sincerely trying to promote equity, but believe policies often turn into difficulties in the hands of the 'middle men' who implement them.

4. Conclusion

The Rwenzururu movement as much as the Kumanyana movement at one point was generally representative of the people it stood for. The Kumanyana movement, which had originated amongst Protestant Bairu, came to include Catholics at the peak of its involvement, but Catholics were the first to drop out and divisions subsequently grew among Protestant Bairu themselves. Likewise, the Rwenzururu movement, which had originated among the Bakonzo, encompassed Baamba at the height of its involvement, but Baamba defected more rapidly than Bakonzo did, and dissensions soon widened among the Bakonzo themselves.⁵

Both movements commanded their greatest strength and popularity when the issues were simplest and most clear-cut; this was when the strongest emotional support could be elicited. The Kumanyana movement declined once its major aims were in the process of being fulfilled. This happened largely before independence, and the movement dwindled in the course of disputes over the fruits of victory. The Rwenzururu movement, on the other hand, disintegrated before it had achieved its goals. This was after independence, and its fragmentation was largely due to the fact that its targets could not be realized.

Both movements had the support of the peasantry, whose grievances they expressed and whose emancipation they claimed to advance. In Ankole, however, the rural population was never to any significant extent activated, whereas in Toro its mobilization became a major feature of the movement. Rwenzururu was more clearly a grass-root revolt than the Kumanyana movement was, or than it needed or wanted to be.

The two movements were led in considerable part by teacher-politicians, products of their time and incipient elites of their communities. It is the interests of their class, in representation and influence, chieftainships and other sinecures, which commanded a high priority among the pursuits of the movements. In time this may allow for an interpretation of these movements as the products of emergent class structures. Ethnic grievances, as much as anything else, can be manipulated to build positions of leadership, a requisite for entry into the government elite.

notes:

¹ The material for this paper was first presented at the University of East Africa Social Science Conference, December, 1966; the present article has been revised and updated. A more detailed account of the conflict situations in Ankole and Toro is given in Martin R. Doornbos, 'Kumanyana and Rwenzururu: Two Responses to Ethnic Inequality', in Robert I. Rotberg and Ali A. Mazrui, eds., *Protest and Power in Black Africa*, OUP 1970.

² A Survey-study of self-identifications was undertaken between 1965 and 1968 in collaboration with Marshall H. Segall. An analysis of these data is in preparation.

³ Speech by the Omugabe of Ankole, 17 January, 1956.

⁴ Report of the Commission of Inquiry into the Recent Disturbances among the Baamba and Bakonjo People of Toro, Government Printer, Entebbe 1962.

⁵ It is of interest that most of the leadership of the Rwenzururu movement had a Protestant background, similar to that of the Kumanyana movement; this again suggests a greater Protestant propensity for militant protest, even in situations far removed from the origin of the idea of the Protestant Ethic. However, there is no evidence that Protestant-Catholic confrontation has been a significant variable within the Rwenzururu movement.

The general election of 1970 and political trends in South Africa

Lawrence Schlemmer*

The results of the South African general election of April, 1970 can very easily be dismissed as being of little real consequence. The results of a contest between a still powerful all-white ruling party dedicated to the maintenance of white supremacy and an all-white opposition party almost equally committed to the same ideal can be seen as being of only incidental importance in relation to the major changes which are both necessary and ultimately inevitable. However, there are good reasons for taking even minor trends in white party politics seriously. The white South African oligarchy is not likely to be fundamentally weakened in the foreseeable future by any of the existing pressures for radical change. The African liberation army on Rhodesia's borders lacks coherence and manpower. World pressures are ambivalent – moral condemnation is matched by economic and other forms of cooperation. The prospects of internal revolt or resistance on the part of non-whites in the foreseeable future are equally unlikely, since any political organisation or propaganda is effectively prohibited, and the largely unpoliticised mass of rank and file non-whites seem to be conditioned by the frighteningly severe sanctions in the system and also by the limited rewards of compliance. The political organisation among nonwhites which existed formerly occurred mainly among middleclass groups whose rapport with the black proletariat was generally tenuous. Where mass unrest did occur it was inspired more by specific grievances than by any enduring political commitment. Political change in South Africa is far more likely to follow on from the cumulative effects of minor changes in the system and from the unintended consequences of white rule and government policies. The results of the recent general election might have been undramatic, but they should be examined for any implications for change in the longer term.

An early election was called mainly, it would appear, in order to attempt to destroy the ultra right-wing Afrikaner nationalist *Herstigte Nasionale Party (H.N.P.)*, which some months previously had broken away from the ruling *National Party*. The Minister of Transport had quite bluntly stated his party's aims of preventing this group from establishing an adequate base of support. The rather extreme reaction of the governing party to the threat from a small splinter-group is to be understood in the light of justifiable fears on the part of government leaders that many more of their own members and supporters would be potential defectors to a strong right-wing opposition party. The intensely chauvinistic pro-Afrikaner policies and aggressively racialistic sentiments of the HNP are almost identical to those of the National Party of a decade ago, and the party has been able to draw support from highly respected Afrikaner cultural leaders. The threat to the governing party was obvious.

In the election campaign, the National Party attempted to project two different images. One major theme in the electioneering was to emphasise white unity, doubtless in an attempt to protect and augment the party's small but valued English-speaker support and to appease more enlightened Afrikaners. Another strategy was to attempt to woo rightwing support, among other things by deliberately introducing or emphasising essentially negative apartheid policies of a particularly

* Senior Research Fellow, Institute for Social Research, University of Natal.

repugnant nature. Policies and proposals to ban Africans from white collar work in 'white' areas, to prevent African domestics from receiving visitors after 10 p.m., to apply a 'white by night' policy in certain towns, and a ministerial threat directed against the country's most prominent (liberally inclined) industrialist were all part of this theme.

Two reliable pre-election polls conducted for major newspapers¹ gave the National Party every reason for confidence. These studies, conducted just before most of the policies and proposals referred to above were announced, revealed an estimated decline in support for the major opposition party, the *United Party*, negligible support for the HNP, and support for the National Party by approximately 20% of English-speakers.

The results of the elections confirmed the results of the polls in one respect only. Despite the National Party's relatively unimpassioned stand on Afrikaans cultural issues the HNP polled only 3.6% of the total vote. In all other respects the polls were contradicted and trends suggested by fairly recent by-election results were confirmed. The United Party won eight seats from the National Party, thereby reversing a trend in which the latter party had increased its majority in every election since 1938.

In constituencies where the National Party and the United Party opposed each other, support for the latter increased from 337 500 votes in 1966 to 405 000 votes, while the National Party vote declined by 2 000. Support for the United Party increased dramatically in a considerable number of urban constituencies. The only party with non-racialist policies, the *Progressive Party*, also enjoyed sharply increased support in higher-income English-speaking urban constituencies, without adding to the one seat which was formerly held in parliament, however.

The current state of the parties is that the National Party holds 118 seats, the United Party 47, and the Progressive Party one seat. Despite the fact that the National Party holds over 70% of the seats, it can claim only roughly 55% of the total votes cast and less than 45% of the support of the total electorate. The disparity between the number of seats and extent of electoral support is due to the fact that the delimitation of constituencies has the effect of loading the rural vote which is predominantly pro-government.²

A detailed inspection of the results in individual constituencies suggests that English-speakers withdrew support from the National Party, and that a small but significant minority of formerly National Party supporting Afrikaners either abstained from voting, or, in certain urban constituencies, voted for the United Party. The fact that these changes, which are slight in any absolute sense, reverse a trend which has been remarkably consistent over the past years is probably the most significant factor in the election results. It suggests, in short, that a grievance or floating vote is reemerging in South African white politics. What are the implications of this floating vote?

Both the National Party and the United Party are highly conservative; both are committed to the maintenance of white control. The United Party, however, is genuinely less insensitive to humanitarian principles, and while its official race policy provides for only token concessions to non-whites, it generally favours a less inflexible and more pragmatic policy than does the National Party. The latter party justifies its insistence on total discrimination and its unbending resistance to

any further integration of the races by proposing to grant to Africans separate rights, freedoms and political privileges in largely underdeveloped residual areas comprising only 13% of the country's territory. Other non-whites are to be granted limited local political rights in separate areas of jurisdiction.

Separate Development, in its ideal form, is an unrealised policy which presupposes a development of the non-white areas to an extent which will at least substantially reduce the degree of economic interdependence between the races. As such it is a policy which can only be fully implemented by extracting considerable sacrifices from whites in the form of reduced dependence on cheap non-white labour, slower economic growth, and higher taxation to finance massive development projects in the non-white areas.

In past years the National Party has been supported by Afrikaners on the basis of its promotion of Afrikaner nationalism as well as on the basis of its rigidly conservative and authoritarian handling of the racial issue. Recent studies suggest that rank and file Afrikaners, although not becoming any less racialistic, are adopting more enlightened attitudes to the use of non-white labour in more skilled positions, and are assuming a milder stance on the issue of Afrikaner group identity. Slightly more than 50% of Afrikaners seem prepared to accept occupational mobility among non-whites. Almost 90% appear to be in favour of dual medium education for their children instead of separate schools for English and Afrikaans-speakers.³ Roughly 75% of Afrikaner youth favour a broad white South Africanism rather than narrower language group loyalties.⁴ This is not to suggest that Afrikaners are losing their sense of cultural identity, but these findings in conjunction with the results of the election suggest that in regard to cultural and economic issues the ideological content of party allegiance is on the wane. Therefore it would appear that the floating vote which is already manifest is likely to increase in years to come.

These observations would also suggest that the National Party will have to pander increasingly to public opinion in order to conserve electoral support. The era of the National Party as the embodiment of the Afrikaner cause is passing. Leaders with charisma and the 'gift of grace' like Malan, Strydom and particularly Verwoerd have been replaced by visibly fallible politicians, whom even the National Party press does not hesitate to criticise.

In its ensuing period of office, the National Party government will have to attempt to accommodate a fairly wide spectrum of interests. Firstly there are the rank and file supporters who, generally speaking, have a rather shortterm conception of political self-interest. They emphatically reject social integration of the races. Many, however, accept a measure of economic advance for non-whites as long as non-whites are not allowed to compete with whites. Most Afrikaners appreciate the advantages of cheap non-white domestic and other labour, value their prosperity and demand efficient services. They are generally disinclined to make sacrifices for any longterm political goals and are quick to accuse the government of doing too much for non-whites. They insist on their language rights being protected but are no longer very militantly nationalistic.

Then there are powerful business interests, including organised Afrikaans business, which stand to benefit by a pragmatic race policy which allows optimum utilisation of non-white labour and

freedom of choice in the location of enterprises. In contrast, there is the highly influential group of Afrikaans academics, professionals, journalists and churchmen who are genuinely idealistic, rather more concerned than average with the future of their language, and who, whether misguidedly so or not, are committed to the aims of separate development in its ideal form or to geographic partition of the country. This group is supported by those Afrikaans politicians and their supporters who realise that a pragmatic race policy must lead ultimately to shared rights in a common society and who therefore favour the alternative of separate development.

The National Party cabinet cannot possibly satisfy these conflicting requirements. While ideologically committed to separate development, the government will only be in a position to implement those aspects of the policy which require no sacrifices from whites; and these will be merely token developments. Among rank and file Afrikaners there is a desire for social segregation but no real impetus for complete separation of whites and non-whites involving any sacrifices. In the recent election the National Party almost lost the formerly safe seat of Randburg because of attempts to reduce the number of domestic servants living on white properties in the constituency. It is also apparent that the rank and file voters are very uncertain about the merits of a policy leading to independent non-white 'homelands'.⁵ While the vast majority of Afrikaners are obviously attracted by the *ideals* of separate development, concrete arrangements to implement the policy meet with no such support. The increased strength of the United Party is a sure indication that it will be in a position to attract a large slice of the Afrikaans vote if the government meddles too drastically with the status quo.

The government, however, cannot jettison its policies; it will undoubtedly simply have to continue attempting to reconcile ideology and economic imperatives with its program to locate industry in certain areas bordering on African 'homelands' which serve as convenient labour pools. Even these half-measures are likely to meet with resistance. Apart from being obviously incomplete, the measures thus far taken to achieve this decentralisation have already resulted in a dangerous fall in investment in manufacturing industry. This as well as the fact that the government is ideologically committed to placing some restrictions on the use of non-white labour in 'white' areas, will mean that the opposition is likely to gain considerable support from more pragmatic Afrikaans businessmen, executives, and those associated with them.

On the other hand the Afrikaner intelligentsia is likely to become a more and more vocal political pressure group. The editor of the most powerful Afrikaans newspaper, *Dagbreek*, has warned repeatedly that the Afrikaans intelligentsia will become increasingly critical of half-measures. It is also significant to note that the writers of the important Calvinist monthly *Woorden Daad* published at Potchefstroom University have stated that they would have to oppose separate development if the policy were to imply a continuation of injustice and discrimination.⁶ These groups must ultimately form themselves in opposition to the government, and, in their disillusionment, are very likely to drop their insistence on complete separation and consider more workable alternatives. The status of the people involved will be such as to attract a considerable following in support of more progressive alternatives to current policies. A progressive wing of influential Afrikaners in

collaboration, albeit loosely, with the growing progressive faction among English-speakers, and probably with increasing numbers of dissatisfied far-sighted businessmen on their side, will constitute a powerful pressure group in the future.

Enlightened criticism has had the effect up to now of forcing the government into making token concessions to non-whites in the form of the tightly circumscribed political structures it has created for them in separate areas. It is important to consider that the stated policy of separate development represents, in part, an attempt to counter criticism from overseas and from influential groups in South Africa. Thus, while mass electoral pressure will prevent any radical departure from the maintenance of the status quo, a powerful multi-lingual white progressive faction must directly and indirectly force the creation of more and more fictitious rights for non-whites.

If anything is likely to speed up the process of change in South Africa it will be a situation in which the repression and exploitation of non-whites remains fundamentally unaltered on the one hand, while on the other hand their politicisation is indirectly encouraged by the granting of the trappings of their own democratic systems. Even today, the debates in the Transkeian Legislative Assembly must give non-whites in the rest of South Africa much food for thought. Recently the government appointed chairman of the Coloured Persons Representative Council launched an outspoken attack on government labour policies for non-whites.⁷ Certain very able non-white opponents of the government are currently working within the framework of separate development, and this pattern seems likely to become more widespread.

Political infighting must inevitably occur in the ranks of government approved non-white politicians and this will lead to the exploitation of popular grievances as a means of gaining support. Once this process of politicisation begins to occur in the many non-white areas which overwhelmingly serve the labour needs of nearby white-owned industries, the non-white politicians will realise the extent of bargaining power which control over black labour can afford them. In this way the formerly powerless 'puppet' non-white political bodies can, in the long run, become very powerful lobbies in the sphere of white politics. This will mark the beginning of a long period of institutionalised conflict in South Africa which could lead to the necessity of extra-parliamentary consultation and negotiation between white and black politicians. As a transition to ultimate majority rule a form of government could emerge which will in effect be a type of federal system with separate representation of the various races. Whatever form the government takes, however, non-whites will be in a position to largely determine the future course of events.

A plausible counter-argument to this hypothesis is that once the implications of this aspect of separate development become clear, the white government will simply use its efficient security machinery to suppress all effective political organisation as well as any unrest among rank and file non-whites, as it has done in the past. At such a stage, however, a strong English and Afrikaans-speaking progressive opposition to the government with long-term rationality and world opinion on its side, will be able to exert considerable pressure for concessions to be made to non-white political bodies. If, as is probable, labour stability is in jeopardy, the pressures for compromise will be enormous. Should this pressure fail the consequences in the long run could only be attempts

at violent revolution.

This analysis should be very clearly distinguished from any proposals that the best way to facilitate change is to co-operate with the government in the implementation of its policies. If anything, the argument presented points to the necessity of maintaining critical pressure on the present South African government.

Very tentative and speculative though it might be, the type of predictive exercise which has been attempted has some utility in that it can aid in formulating more general hypothetical propositions in regard to change in South Africa. Thus it would seem that in a system where class coincides closely with rigid caste and ethnic groupings, where these distinctions are reinforced by racialism, and where a ruling caste oligarchy has every modern means of maintaining coercive control, it is unlikely that the resolution of conflict will follow the patterns evidenced in non-revolutionary Western societies. 'Evolutionary' change accompanying occupational mobility of individual members of the subject classes and a gradual extension of political power, social status, and labour rights to the underprivileged is inhibited by caste barriers and by racialism. More radical change is likely to occur but, unlike the pattern in typical revolutionary societies, only after the subordinate groups become ideologically coherent and politically organised as 'castes'. This is possibly the lesson of the Black Power movement in the United States as well, notwithstanding all the obvious differences between the American and South African situations. Despite the fact that the caste system initially operates to prevent the mass of the underprivileged from conceptualising the possibility of equality, hence inhibiting their politicisation, the continued operation of the system at a time of rising levels of skill and education among the underprivileged groups is likely to stimulate political and ideological coherence in the subordinate castes. The final emergence of effective power for the subordinate groups is likely to be facilitated by political divisions within the ruling group. An obvious factor bearing upon the violence or otherwise of the final resolution of the conflict is the extent to which factions in the ruling group provide impetus for compromise. In a developed economy dependent upon relatively highly-trained and productive labour from all groups, the pressure for compromise before the advent of disruptive disturbances is likely to be very strong.

To claim that all these predictions are likely to be confirmed by future events would be naïve indeed. It is submitted, however, that change in South Africa can be more fruitfully studied with this *type* of orientation than with the all too common anticipation of change occurring in the form of one or another historical precedent.

notes:

¹ Market and Opinion Research (Pty) Ltd, in *Dagbreek* (published in serial form from December to April 1970).

Market Research Africa (Pty) Ltd, 'Public Opinion

Survey' in *Daily News* (published in serial form during March and April 1970).

² Assuming that the rural constituencies would be the last to swing away from the government, the

opposition would have to gain approximately 64% of the total vote to win a majority of seats.

³ See Market Research Africa (Pty) Ltd, *Public Opinion Survey*, published in the Argus Group newspapers during March and April 1970. *Daily News*, op. cit.

⁴ See a survey conducted by Pretoria University. J.E. Pieterse (Ed): *Jeug en Kultuur*, Voortrekkers, Johannesburg, 1967, Chapter 4.

⁵ See William Hudson, Jacobs, and Biesheuvel: *Anatomy of South Africa*, Purnell and Sons, S.A. 1966 pp. 27-31.

⁶ *Woord en Daad*, Potchefstroom University, October 1968.

⁷ See *Daily News*, 21/5/70, for reports on debates in the Transkei Legislative Assembly and on a statement by the government appointed Coloured leader, Mr Tom Swartz.

Bestandsbronnen (documenten)

In augustus valt over het Suezkanaal de stilte die volgt op het zwijgen van de zware wapens, nog niet de stilte die vooraf gaat aan de vrede. De vooruitzichten daarop zijn nog zeer onzeker. Dat het reeds eenmaal afgekondigde bestand opnieuw nageleefd gaat worden, is in de eerste plaats te danken aan pressie van de supermogendheden. Dat zonder voortzetting van die druk de kans op meer dan een bestand gering zal zijn, laat zich aflezen uit de stukken waarop de partijen zich uiteindelijk gebonden hebben. De voorstellen van minister Rogers gaan, op meer armslag voor Jarring na, inderdaad weinig verder dan de desbetreffende resolutie van de Veiligheidsraad. Egypte heeft uitdrukkelijk verklaard geen verschil te zien, wat impliceert dat het vast zal houden aan de interpretatie van 'territories' als 'all territories'. Tevoren al zal het probleem opdoemen, dat opvattingen, afspraken of toezeggingen over een bestand-zonder-militaire-opbouw niet voor beide partijen ondubbelzinnig vastliggen. Hier zal heel veel goede wil noodzakelijk zijn. Tenslotte, de stukken zwijgen over de complicatie van de laatste twee jaren: zijn de Palestijnen wel of geen partij?

pae

1. Resolutie 242 (22 november 1967) van de Veiligheidsraad

The Security Council,

Expressing its continuing concern with the grave situation in the Middle East,

Emphasizing the inadmissibility of the acquisition of territory by war and the need to work for a just and lasting peace in which every State in the area can live in security,

Emphasizing further that all member States in the acceptance of the Charter of the United Nations have undertaken a commitment to act in accordance with Article 2 of the Charter,

1. Affirms that the fulfilment of Charter principles requires the establishment of a just and lasting peace in the Middle East which should include the application of both the following principles:

I. Withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied in the recent conflict;

II. Termination of all claims or states of belligerency and respect for and acknowledgement of the sovereignty, territorial integrity and political independence of every State in the area and their right to live in peace within secure and recognized boundaries free from threats or acts of force;

2. Affirms further the necessity

A. For guaranteeing freedom of navigation through international waterways in the area;

B. For achieving a just settlement of the refugee problem;

C. For guaranteeing the territorial inviolability and political independence of every State in the area, through measures including the establishment of demilitarized zones;

3. Requests the Secretary-General to designate a special representative to proceed to the Middle East to establish and maintain contacts with the States concerned in order to promote agreement and assist efforts to achieve a peaceful and accepted settlement in accordance with the provisions and principles in this resolution:

4. Requests the Secretary-General to report to the Security Council on the progress of the efforts of the special representative as soon as possible.

2. Uit de brief van de Amerikaanse aan de Egyptische minister van buitenlandse zaken (19 juni 1970)

We are strongly interested in a lasting peace, and we would like to help the parties achieve it. We have made serious and practical proposals to that end, and we have counselled all parties on the need for compromise, and on the need to create an atmosphere in which peace is possible. By the latter we mean a reduction of tensions as well as clarifications of positions to give both Arabs and Israelis some confidence that the outcome will preserve their essential interests.

In our view, the most effective way to agree on a settlement would be for the parties to begin to work out under Ambassador Jarring's auspices the detailed steps necessary to carry out s.c. Resolution 242. Foreign Minister Eban of Israel has recently said that Israel would be prepared to make important concessions once talks got started.

At the same time, Egyptian participation in such talks would go far towards overcoming Israeli doubts that your Government does in fact seek to make peace with it. I understand the problems that direct negotiations pose for you, and we have made it clear from the beginning that we were not proposing such an arrangement to put into effect at the outset, although, depending on the progress of discussions, we believe the parties will find it necessary to meet together at some point if peace is to be established between them.

With the above thoughts in mind, the United States puts forward the following proposal for for consideration of the U.A.R. (A) That both Israel and the U.A.R. subscribe to a restoration of the ceasefire for at least a limited period; (B) That Israel and the U.A.R. (as well as Israel and Jordan) subscribe to the following statement which would be in the form of a report from Ambassador Jarring to the Secretary General U Thant:

The U.A.R. (Jordan) and Israel advice me that they agree:

(A) That having accepted and indicated their willingness to carry out resolution 242 in all its parts, they will designate representatives to discussions to be held under my auspices, according to such procedure and at such places and times as I may recommend, taking into account as appropriate each side's preference as to method of procedure and previous experience between the parties;

(B) That the purpose of the aforementioned discussions is to reach agreement on the establishment of a just and lasting peace between them based on (1) mutual acknowledgment by the U.A.R. (Jordan) and Israel of each other's sovereignty, territorial integrity and political independence, and (1) Israeli withdrawal from territories occupied in the 1967 conflict, both in accordance with Resolution 242;

(C) That, to facilitate my task of promoting agreement as set forth in Resolution 242, the parties will strictly observe, effective July 1 until at least October 1, the ceasefire resolutions of the Security Council.

We hope UAR will find this proposal acceptable; we are also seeking Israeli acceptance. In the meantime, I am sure you will share my conviction that everything be done to hold these proposals in confidence so as not to prejudice the prospects for their acceptance.

3. Uit het antwoord van de Israëliische aan de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken (4 augustus 1970)

Having considered President Nixon's message of July 24, 1970, basing itself on its contents and in strict adherence to its policy principles and authoritative statements, the Government of Israel decide to reply affirmatively to the latest United States peace initiative and to inform the United States that it may convey to Ambassador Jarring that: –

1. Israel is prepared in due time to designate a representative to discussions to be held under Ambassador Jarring's auspices with the United Arab Republic and (Jordan), according to such procedure and at such places and times as he may recommend, taking into account each side's attitudes as to method of procedure and previous experience of discussions between the parties.

2. Israel's position in favour of a ceasefire on a basis of reciprocity on all fronts, including the Egyptian front, in accordance with the Security Council's cease-fire resolution, remains unchanged. On the basis of clarifications given by the United States Government in this matter, Israel is prepared to reply affirmatively to the United States proposal for a cease-fire (for at least three months) on the Egyptian front.

3. The discussions under Ambassador Jarring's auspices shall be held within the framework of the Security Council resolution 242 on the basis of the expression of readiness by the parties to carry out the Security Council resolution 242 in all its parts, in order to achieve an agreed and binding contractual peace agreement between the parties which will ensure:

(a) Termination by Egypt (Jordan) and Israel of all claims of states of belligerency and respect and acknowledgement of the sovereignty, territorial integrity and political independence of each other and their right to live in peace within the secure and recognised boundaries free from threats or acts of force. Each of the parties will be responsible within its territory for the prevention of all hostile acts by regular military forces or para-military forces, including irregular forces, against the armed forces or against civilians living in the territory of the other party.

(b) Withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied in the 1967 conflict to secure recognised and agreed boundaries to be determined in the peace agreements.

4. Israel will participate in these discussions without any prior conditions. Israel will not claim the prior acceptance by the other party of her positions, as Israel does not accept in advance the positions of the other parties as communicated publicly or otherwise. Each party will be free to present its proposals on the matters under discussion.

landen van afrika

staat	opp. in km-	inwonertal	onafhankelijk sinds	regeringsleider/ staatsvoofd
noordelijk afrika				
Algerije	2 381 741	12 000 000	4- 7-1962	Houari Boumédiène
Libië	1 759 540	1 600 000	24-12-1951	Moammar El Kaddafi
Marokko	443 680	11 625 000	2- 3-1956	Hassan II
Mauretanië	1 085 805	1 100 000	28-11-1960	Moktar Ould Daddah
Soedan	2 505 823	12 800 000	1- 1-1956	Jaafar Mohammed Numeiry
Spaanse Sahara	262 920	19 000	Spaans	
Tunesië	164 000	4 458 000	20- 3-1956	Habib Bourguiba
VAR (Egypte)	1 000 000	30 800 000	28- 2-1922	Gamal Abdel Nasser
westelijk afrika				
Boven-Volta	275 000	4 550 000	5- 8-1960	Sangoulé Lamizana
Dahomey	115 762	2 300 000	1- 8-1960	Hubert Maga
Gambia	10 369	326 000	18-12-1965	Sir Dawda Jawara
Ghana	237 873	7 945 000	6- 3-1957	Kofi Busia
Guinee	245 857	3 700 000	2-10-1958	Sékou Touré
Guinee (Port.)	36 125	608 000	Portugees	
Ivoorkust	322 463	3 700 000	7- 8-1960	Félix Houphouët-Boigny
Liberië	111 370	1 100 000	26- 7-1847	William V.S. Tubman
Mali	1 204 021	4 307 000	20- 6-1960	Moussa Traoré
Niger	1 188 794	3 100 000	3- 8-1960	Diori Hamani
Nigerië	923 317	55 653 000	1-10-1960	Yakubu Gowon
Senegal	197 161	3 400 000	20- 6-1960	Léopold Sédar Senghor
Sierra Leone	73 326	2 800 000	27- 4-1961	Siaka P. Stevens
Togo	57 000	1 600 000	27- 4-1960	Etienne Eyadema
midden-afrika				
Centraalafrikaanse Rep.	617 000	1 140 000	13- 8-1960	Jean Bedel Bokassa
Congo (Brazzaville)	342 000	900 000	15- 8-1960	Marien Ngouabi
Congo (Kinshasa)	2 344 932	15 400 000	30- 6-1960	Joseph Mobutu
Gaboen	267 000	600 000	17- 8-1960	Bernard-Albert Bongo
Guinee (Equatoriaal)	28 000	270 000	12-10-1968	Francisco Macias Nguema
Kameroen	475 000	5 150 000	1-10-1961	Ahmadou Ahidjo
Tsjaad	1 284 000	2 750 000	11- 8-1960	François Tombalbaye